

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

UJ FOLYAM. * XXI. KÖTET.

1913. ÉVFOLYAM.

(A Bulletin de la revue Bibliographique Hongroise c. mellékklappal.)

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1913

14 237

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

ÚJ FOLYAM. ★ XXI. KÖTET.

Hung. l.

392^m

14

237

104 1.759

~~50013~~

XXI. KÖT. 1. FÜZET.

ÚJ FOLYAM

1913. JANUÁR-MÁRC.

MAGYAR ^{46/26.14.}
KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

7217

1913. évi folyam * 1. füzet.

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1913.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Gulyás Pál. Az anversi Platin-Moretus múzeum. (Egy melléklettel és öt szövegképpel.)	1
Dr. Trócsányi Zoltán. Szenczi Molnár Albert zsoltárfordításának 1612. oppenheimi kiadásáról	13
Harsányi István. A Rákóczi-könyvtár és katalogusa. (Első közlemény)...	17
Vidéki könyvtáraink 1911-ben	29
Adattár. KEMÉNY LAJOS: Kassa város jegyzőkönyvéből. A löcsei könyv- kötőcéh Kassa városához Gevers Bálint özvegye ügyében. Tanukihall- gatás az újonnan kinyomatott Rudimenta iránt. Buda város átr Kassa városához Notenstein budai könyvtárús érdekében	66
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchenyi-Könyvtára az 1912. év utolsó negyedében	71
Szakirodalom. Wlassics Gyula. Múzeumok és könyvtárak. (Ism. G. P.) — Gustave Lanson. Manuel bibliographique. IV. (Ism. Gulyás Pál.) — Hermann Gnaou. Die Zensur unter Joseph II. (Ism. S.) — August Wolfstieg. Bibliographie der freimaurerischen Literatur. (Ism. Gulyás Pál.) — Ujabb hazai antikváriusi árjegyzékek... ..	75
Külföldi folyóiratok szemléje. De boekzaal. VI. 8., 9., 11., 12. — Het boek. 1912. 8—10. — La bibliofilia. XIV. 6—9. — Revue des biblio- thèques XXII. 7—9. — Rivista della biblioteche e degli archivi. XXIII. 9—11. — The library journal. XXXVII. 9—12.	88
Vegyes közlemények. Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában. — Kerekes Pál kitüntetése. — Magyarország szabadoktatásügyi intéz- ményei a II. olasz népművelési kongresszuson. — A lipcsei könyv- ipari és grafikai kiállítás	96
I. Melléklet. A hazai nyomdák 1912-ben	I—24

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM országos Széchényi könyvtára az 1912. évben. (Két melléklettel.)	193
BELLAAGH ALADÁR. Hogyan vált lehetővé ezeltől száz évvel Berzsenyi költeményeinek első kiadása	294
DR. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ. A Bibliotheca Rossiana	97
FRAKNÓI VILMOS. Beckensloer váradi miscskönyve és esztergomi kodex	289
DR. GULYÁS PÁL. Az anversi Plantin-Moretus múzeum. (Egy melléklettel és öt szövegképpel.)	1
DR. GULYÁS PÁL. A magyarországi szabadoktatásügyi intézmények, különös tekintettel a népkönyvtárakra	123
DR. GULYÁS PÁL. A szellemi munkásság szervezése	209
DR. GULYÁS PÁL. Magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Múzeum könyvtárában. (Első közlemény.)	303
HARSÁNYI ISTVÁN. A Rákóczi-könyvtár és katalogusa. (Négy közlemény.)	17, 136, 232, 341
DR. LEFFLER BÉLA. Adalék a magyar vonatkozású német újságlapok bibliográfiájához	321
MAGYAR KÖNYVESHÁZ. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtára I. és II. kötetéhez. (DR. FERENCZI ZOLTÁN-tól, DR. GULYÁS PÁL-tól, HARSÁNYI ISTVÁN-tól, KEMÉNY LAJOS-tól, KROPF LAJOS-tól, DR. LUKINICH IMRÉ-től, DR. MELICH JÁNOS-tól, REXA DEZSŐ-től, SZINYEI GERZSON-tól, DR. TODORESCU GYULÁ-tól és VARJÚ ELEMÉR-től.) (Két közlemény.)	241, 345
DR. MARMORSTEIN ARTUR. Szombatos kodexek...	113
DR. POPOVICI JÓZSEF. Két XVI. századbeli román nyomtatvány. (Egy melléklettel)	106
DR. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN. Szenczi Molnár Albert zsolnárfordításának 1612. évi oppenheimeri kiadásáról	13
U. SZABÓ GYULA. A Lugossy-kodex	217
VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1911-ben	29
DR. ZAMBRA ALAJOS. Giovanni Battista Bodoni. (Három szövegképpel)	332

2. ADATTÁR.

DR. GULYÁS PÁL. Pesti könyvkötőcéhszabályok 1746-ból	247
KEMÉNY LAJOS. Kassa vármegye jegyzőkönyvéből	66

	Lap
U. a. A löcsei könyvkötőcéh Kassa városához	66
U. a. Tanukihallgatás a kassai jezsuiták nyomdájában ujonnan kinyomattott Rudimenta iránt	67
U. a. Buda város tanácsa átr Kassa városához Notenstein budai könyv-árus érdekében	69
U. a. Mibe került egy könyv kinyomatása 1816-ban?	151
DR. LUKINICH IMRE. Bethlen Farkas történeti műve keresdi kiadásához	148
U. a. Pataki Sámuel levele gr. Bethlen Lajoshoz a kolozsvári ref. nyomda ügyében	349

3. TÁRCA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1912 október 1-től 1913 szeptember 30-ig	71, 152, 252, 353
DR. GULYÁS PÁL. id. Szinnyei József (Nekrolog)	257

4. SZAKIRODALOM.

APPOLLINAIRE GUILLAUME, FLEURET FERNAND, PERCEAU LOUIS: L'Enfer de la Bibliothèque Nationale. Ism. BIBLIOFIL	263
ASSOCIATION des bibliothécaires français: Bibliothèques, livres et librairies II. Ism. GYALUS ISTVÁN	168
BIBLIOTHECA Maurítii baronis Kornfeld. Ism. DR. GULYÁS PÁL	157
BOGENY G. A. E. Der Bucheinband. Ism. DR. GULYÁS PÁL	365
BORSOS ISTVÁN. A pápai ref. főiskola könyvtárának katalogusa. II. Ism. GYALUS ISTVÁN	357
BROWN JAMES DUFF. Library classification and cataloguing. Ism. DR. GULYÁS PÁL	159
CATALOGUE de la bibliothèque de l'Institut Nobel Norvégien. I. Ism. G. P.	173
GNAU HERMANN. Die Zensur unter Joseph II. Ism. Σ	78
GULYÁS PÁL. A népkönyvtárak szervezése, fentartása és kezelése. 2. kiad. HELLEBRANT ÁRPÁD. A magyar történeti irodalom 1912-ben. Ism. Σ ...	370
JENTZSCH RUDOLF. Der deutsch-lateinische Büchermarkt nach den Leipziger Ostermesskatalogen. Ism. Σ	360
LANSON GUSTAVE. Manuel bibliographique de la littérature française moderne. IV. Ism. DR. GULYÁS PÁL	76
PEDDIE ROBERT ALEXANDER. National bibliographies. Ism. Dr. GULYÁS PÁL	266
TOURNOUX G. A. Bibliographie Verlainienne. Ism. BIBLIOFIL	158
SZÖNYI I. LÁSZLÓ. Az Orsz. M. Iparművészeti Múzeum és Iskola könyvtárának címjegyzéke. Ism. Dr. GULYÁS PÁL	358
WIESNER JAKOB. Der ungarische Buchhandel. Histoire de la librairie hongroise. The history of the hungarian booktrade. Ism. GYALUS ISTVÁN	260

WLAASSICS GYULA. Múzeumok és könyvtárak. Ism. G. P.	75
WOLFSTIEG AUGUST. Bibliographie der freimaurerischen Literatur. Ism. DR. GULYÁS PÁL... ..	83

*

UJABB ANTIKVÁRIUSI JEGYZÉKEK	87, 186, 370
-------------------------------------	--------------

*

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE. (De boekzaal VI. 8., 9., 11., 12. — Het boek 1912. 8—10. — Le bibliofilia XIV. 6—12, XV. 1—6. Le biblio- graphie moderne XVI. 91—94. — Österr. Zeitschrift für Bibliotheks- wesen. I. 1. — Revue des bibliothèques XXII. 7—12, XXIII. 1—3. — Rivista delle biblioteche e degli Archivi. XXIII. 9—12, XXIV. 1—5. — The library journal. XXXVII. 9—12, XXXVIII. 2—5. — The library world. XV. 73—84. — Zeitschrift des österr. Vereins für Bibliothekswesen III. 3—4. — Zeitschrift für Bücherfreunde. Uj folyam. IV. 5—12, V. 1—6. — Zentralblatt für Bibliothekswesen XXIX. 10—12. XXX. 1—3.)	88, 174, 268, 371
--	-------------------

*

DR. FITOS VILMOS. A magyar bibliografiai irodalom az 1912. év 2—4. negyedében	183
---	-----

5. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a M. N. Múzeum könyvtárában	96
Kerekes Pál kitüntetése	96
Magyarország szabadoktatásügyi intézményei a II. olasz népművelési kongresszuson	96
A lipcsei könyvipari és grafikai kiállítás	96
Kiszlingstein Sándor † (G. P.)	187
A két legrégebb magyar nyelvű nyomtatvány	187
Uj poncok kézi aranyozáshoz (Σ)	187
Sylvester János «Rosarium»-áról (MELICH János)	188
Adalékok a szabadságharc hírlapirodalmának bibliográfiájához és egy hozzá fűzött terv (NIKLAJ Péter)	188
Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1912-ben	189
A thesszáliai kolostorokból újabban előkerült kéziratokról	190
A budapesti magyar királyi tudományegyetem könyvtárának 1910. és 1911. évi állapotáról	191
Id. Szinnyi József halálához	284
Változás az Országos Levéltár vezetésében	285
Személyi hírek a budapesti és kolozsvári egyetemi könyvtárakból	286
A VII. könyvtártani szaktanfolyam	286
Nemzetközi kiadókongresszus Budapesten... ..	286

VIII

	Lap
Levél a szerkesztőhöz (Dr. SZABÓ Ervin)	287
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 1913. évi közgyűlése ...	382
Az aradi kulturpalota felavatása	388
A Szent György-céh exlibrisz kiállítása	389
A fővárosi könyvtár 1912. évi működéséről	390
A könyvgyűjtés mint üzlet	390
Könyvek javítása és tisztítása (Σ)	393

*

VÁLTOZÁSOK a magyarországi nyomdáknál 1913 január—június	288
---	-----

*

NÉV- és TÁRGYMUTATÓ	395
----------------------------	-----

MELLÉKLETEK.

I. A hazai nyomdák 1912-ben	1—24
II. A hazai időszaki sajtó változásai. Összeállították KERESZTY István és dr. FITOS Vilmos	1—23

AZ ANVERSI PLANTIN-MORETUS-MÚZEUM.

(Egy melléklettel és öt szövegképpel.)

I. ábra.

BELEJTHETETLEN benyomásokkal gazdagodik mindenki, aki végigtanulmányozza, akárcsak futólag is, az anversi Musée Plantin-Moretust, mely a maga nemében páratlan az egész világon. A könyvnyomtatás fejlődéséről kétségkívül nem egy nagy állami könyvtár változatosabb és részletesebb képet nyújt, mint az a 262 válogatott kötetből álló gyűjtemény, mely e múzeum földszintjén (VII. terem) van kiállítva, de sehol sem pillanthatunk oly mélyen és közvetlenül egy régi, nagyszabású nyomda és könyvkereskedés belső életébe, mint ebben az ősi patricius-házban, melynek tulajdonosai három évszázadon át (1576—1876.) a hagyományok iránti páratlan kegyelettel őrizték meg az apáról-fiúra szálló tágas épületet üzleti fölszerelésével s előkelő polgári berendezésével egyetemben.

A ház és fölszerelés egykori tulajdonosa: a PLANTIN-MORETUS-család egyike volt a múlt századok legderekabb könyvnyomtatónemzetiségének. A műhely megalapítója, Christophe PLANTIN, Saint-Avertinben született, egy mértföldnyire Tourstól. Születésének évét egész határozottsággal nem ismerjük. Sírkövén az 1514. évszám áll, egyik festett arcképén pedig 1520., amely egy másik, rézmetszetű képéhez készült fölírásban, melyet egyik unokája készített, szintén előfordul. Különböző hivatalos okmányokon maga PLANTIN is ingadozik születési évét illetőleg az 1518. és 1525. évek között.¹ Anyját korán elvesztette pestis következtében,

¹ V. ö. M. ROOZES: Catalogue de musée Plantin-Moretus. 6. éd. Anvers, 1908. VI. és köv. lapokkal.

Mátyás király arcképe RUBENS P. P.-tól az anversi Plantin-Moretus múzeumban.

amely elől a fiúcska atyjával Lyonba menekült, ahol az idősebb PLANTIN Claude PORRET szolgálatába állott. A két PLANTIN csakhamar Orléansba, majd Párisba ment PORRET unokaöccse, Pierre kíséretében, aki e. helyeken tanult. Párisban Kristófot elhagyta atya s többé nem is mutatkozott, úgyhogy az ifjú, kifogyva csekély tőkéből, kénytelen volt Caenba vándorolni, ahol II. Robert MACÉ könyvnyomtatóműhelyébe állott be inasnak. Itt ismerkedett meg Kristóf Jeanne RIVIÈRE-rel, akit 1545. vagy 1546-ban feleségül is vett. Házassága után PLANTIN néhány évet Párisban töltött, majd 1549-ben Anversben telepedett meg, ahol

2. ábra.

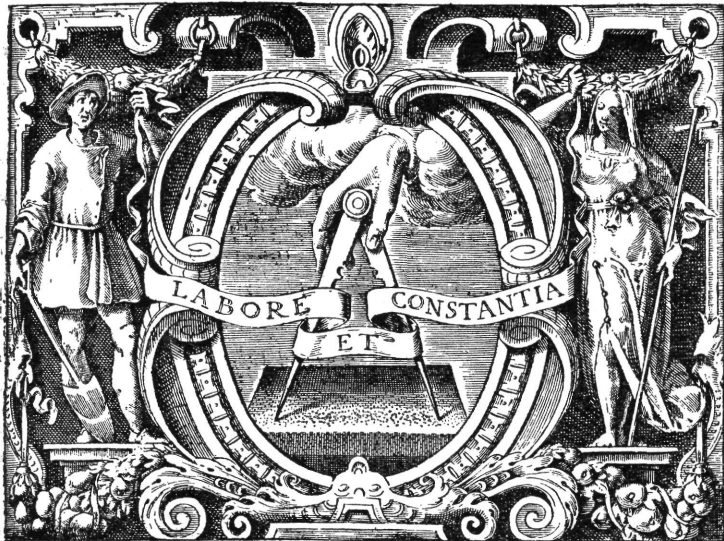
egy ideig mint jeles könyvkötőmester működött. Ezen jól jövedelmező iparággal azonban kénytelen volt szakítani, mert 1555-ben súlyosan megsebesült egy éjjeli garázdálkodó kardjától s munkaképtelenné vált. E szerencsétlenség folytán valóra váltotta azt a gondolatot, amellyel már régebben foglalkozott, hogy t. i. visszatér eredeti foglalkozásához és könyvnyomdát alapít. PLANTIN ugyanis már 1550-ben mint nyomdász szerepel az anversi szent Lukácsról nevezett céhben,

de sajtójának első terméke: *La institutione di una fanciulla nata nobilmente*, egy kék papirosra nyomtatott, ma már igen ritka, kinyolcadrétű kötet volt, amelynek 1555 május 4-én kelt francia nyelvű ajánlásában PLANTIN kifejezetten állítja, hogy nyomdájának ez az első zsengéje: «premier bourjon sortant du jardin de mon imprimerie».¹

A nyomda 1555-től 1562-ig meglehetősen csekély munkásságot fejtett ki; REULENS és BACKER ez évekből össze-vissza csupán 68 művet sorolnak föl, melyek nagy részén PLANTIN első és kevésbé ismert mesterjegye látható: a fára fölfutó szőlőtő, melynek vadhajtását ollóval nyesi le a kertész (2. ábra). PLANTIN

¹ RUELENS et BACKER: *Annales Plantiniennes* I. 1. 1.

második, közismert mesterjegyét, a felhőből kinyuló s körzöt tartó kezét legelőször 1558-ban használta a *Historiale description de l'Ethiopie* c. munka címlapján. Ezután a két jegy egyideig váltakozik, míg végre véglegesen a körző kerekedik felül, mely számos változatban jelenik meg PLANTIN sajtójának termékein, hol a címlapon, hol meg a mű végén. Egyik csinos változatát,

3. ábra.

mely a jelmondatot: *labore et constantia* allegorizáló alakokat is ábrázolja, hasonmásban is bemutatjuk (3. ábra).

1562-ben PLANTIN komoly veszélyben forgott, azzal vádolták meg, hogy ő nyomatta ki a *Briefue instruction pour prier* c. heretikus iratot, mire házkutatást tartottak nála, három segédét elfogták és gályákra küldték, de maga PLANTIN kibújt a büntetés alól. Mindazonáltal nem érezte biztonságban magát s Párisba menekült, ahol egy egész évet töltött. A következő évben mégis visszatért Anversbe s többekkel társult nyomdájának föllendítése érdekében, ami sikerült is neki. A szövetség 1567-ben fölbomlott, mivel PLANTIN társait nem tartotta elég ortodoxoknak, jól-

lehet maga is egész élete végéig több-kevesebb buzgalommal követte azt a misztikus irányt, melynek Henri NICLAES volt a megalapítója. Ez azonban nem akadályozta őt meg abban, hogy egész tehetségével a katolikus anyaszentegyház szolgálatába ne álljon. Készségének nem is maradt el a jutalma: GRANVELLE bíbornok és II. FÜLÖP titkára, a befolyásos Gabriel de ÇAYAS legfőbb pártfogói közé tartoztak, nekik köszönhette a szentszéknek 1570. novemberében kelt kiváltságlevelét, mely az egész birodalom területére PLANTINnek biztosította a szerkönyvek nyomtatásának kizárólagos jogát. Nagy jólétének ez a szabadság vetette meg az alapját.

De e sikerek mellett az anyagi veszteség sem kímélte meg PLANTIN vállalatát. Legnagyobb szabású munkája az Arias MONTANUS felügyele alatt s II. FÜLÖP megbízásából 1569—1673-ban nyolc foliókötetben kinyomatott négy nyelvű Szentírás-kiadása, a *Biblia sacra hebraice, chaldaice, graece et latine*, nem járt megfelelő anyagi sikerrel. A teljes munkából 12 példányt hártára nyomtatott II. FÜLÖP számára; a papirosra nyomtatott példányok száma a Szentírást tartalmazó első öt kötetből 1200-ra, az *Apparatus sacer*-t tartalmazó utolsó három kötetből pedig 600-ra rúgott. PLANTIN e munka előállítására oly nagy összeget fordított, hogy kénytelen volt a példányokat előállítási áron alul eladni, csakhogy legalább részben visszakapja a pénzét. A súlyos gazdasági válság, melyet a németalföldi tartományoknak Spanyolország ellen folytatott küzdelme okozott, PLANTINT is annyira megviselte, hogy 1583-ban jónak látta Leydenbe menekülni, ahonnan csupán 1585-ben tért haza, miután Anvers meghódolt a páрмаi hercegnek.

Anversi műhelyét PLANTIN 1576-ban vitte át Martin LOPEZ-nek a rue haute-ban fekvő, kerttel ellátott házába, melyet mesterjegyéről «aranykörző»-nek nevezett el s 1579-ben meg is vásárolt. A kert területén még három új épületet emeltetett s a kocsiszint is megfelelően átalakíttatván, ezeket a vas-, fa-, réz- és ezüstkörzöről nevezte el. A nyomda ma is főnálló műhelyét 1579-ben építette. E házak többször gazdát cseréltek, míg végre

1819-ben ismét visszajutottak a család tulajdonába s Anvers városa a múzeum létesítésekor valamennyiüket megvásárolta.

PLANTIN még 1567-ben megalapította párisi fiókját, de 1577-ben eladta a házat készletével együtt Michel SONNIUSNAK. Párisi segéde és veje, Égide BEYS néhány évi megszakítással továbbra is a francia metropolisban maradt s a maga szakállára nyomdászkodott. Halála (1595.) után özvegye egy párisi könyvnyomtatóhoz, Adrien PÉRIERHEZ ment férjhez, aki e rokonsági kapcsolatból kifolyólag, PLANTIN körzójét választotta mesterjegyül.

PLANTIN másik fiókját, melyet leydeni tartózkodása alatt alapított, legidősebb leánya férjének, RAPHELENGIENNEK engedte át 1585-ben; ez és ennek fia 1619-ig tartották fenn ez üzletet.

A törzsületet, Christophe PLANTIN 1589. július elsején bekövetkezett halála után, egész fölszerelésével és könyvkészletével együtt harmadik veje örökölte: Jean MOERENTORF, latinosan MORETUS, aki sokat áldozott az üzlet magas színvonalának fenntartása érdekében. Ez utóbbinak 1610-ben bekövetkezett halála után két fia, I. Baltazár és II. János vette át az üzletet, akik atyjuknak már 1592 óta segédkeztek. János 1618-ban bekövetkezett halála után Baltazár Jean van MEURSSZEL társult, aki azonban 1629-ben kivált az üzletből. Baltazár, mint a vállalat egyedüli tulajdonosa, 1641. július 8-án halt el s üzlete öccse fiára II. Baltazárra (1615—1674.) szállott, aki egy 1662-ben fölvett leltár szerint 341.000 frtnyi vagyonnal rendelkezett, ami manapság mintegy 2,000.000 franknak felelne meg. II. Baltazárt hasonló nevű fia (1646—1696.) követte, aki 1692-ben megkapta a spanyol nemességet.

A nyomda további vezetői voltak: IV. Baltazár (1679—1730.) és öccse, János-Jakab (1660—1757.), ez utóbbinak legidősebb fia, Ferenc-János (1717—1768), majd ennek halála után az özvegy, szül. BORREKENS Mária-Terézia-József (1756—1797.). Az özvegy halála után az üzlet négy fiára szállott, akik együttesen vezették a vállalatot. Legutolsónak a második fivér: Lajos-Ferenc (1758—1830.) halt meg közülök; ő utána a legkisebb fivér fia, Albert-Ferenc-Jácint-Frigyes (1795—1865.), majd ennek

öccse, Edvárd-János-Jácint (1804—1880.) vette kezébe az üzletet s ez utóbbi 1876-ban a nyomdát a hozzája tartozó fölszereléssel s a szomszédos házakkal együtt 1,200.000 frankért eladta Anvers városának, mely az épületeket átalakította a ma is látható rendkívül érdekes múzeumná.

Mielőtt a múzeum ismertetéséhez fognánk, még néhány szóval jellemezzük a PLANTIN-MORETUS cég nyomdatörténeti jelentőségét. A cég legjelesebb tagja kétségkívül az alapító PLANTIN Kristóf, akinek érdemei nem sokkal maradnak az ALDUSOK, ESTIENNEK, ELZEVIEREK jelentősége mögött. Habár korántsem volt oly jeles tudós, mint akár az ALDUS-, akár az ESTIENNE-cég megalapítója, — sokan még azt is kétségbevonják, hogy tudott latinul, habár előszavai s LIPSIVSUSNAK hozzá intézett levelei megcáfolni látszanak e kételyeket — s a klasszikus írók kiadása körül már a viszonyok következtében sem tehetett akkora szolgálatoakat, mint amazok, mégis tudománytörténeti szempontból is igen becses az ő működése, nyomdásztörténeti szempontból pedig a gondos szövegnyomás és előkelő kiállítás tekintetében válik ki. Kurzívbetűi különösen elegánsak s nem állanak oly közel a kézíráshoz, mint ALDUSÉI. Antikvabetűi kissé vaskosak, de tetszetősek és könnyen olvashatók.¹ Nyomtatványai egyszerű kiállításúak. Fejléceket jóformán sohasem alkalmaz. Kezdőbetűi közül kiemelendő az 1570-ben készült, groteszkekkel díszített ABC, melynek egyik betűjét e cikk élén alkalmazzuk (1. ábra), az 1573-ben VAN DER BORGHT Péter rajzai nyomán VAN LEEST Antal által fába metszett, vallásos jelenetekkel ékesített ABC, a HUYS Péter rajzai nyomán különböző nagyságban készült s jellegzetesen flamand izlésű virágdíszes római ABC-ék stb. Mindez ABC-ék eredeti dúcái most is megvannak s a múzeum egyik folyosóján vannak kiállítva. Záródíszek közt igen kiválik az 5. ábrán kicsinyítve bemutatott vignetta, melynek virágtartója s tulipánjai tipikusan hollandiak. PLANTIN nyomdájának gazdag fölszereléséről fogalmat ad az 1578. évi

¹ V. ö. MÜHLBRECHT: Die Bücherliebhaberei.² Bielefeld és Leipzig, 1898. 61 l.

ANTVERPIÆ EX OFFICINA PLANTINIANA BALTHASARIS MORETI. M. DC. XXXVII.
CVM PRIVILEGIIS CÆSAREO ET PRINCIPVM BELGARVM.

leltár, mely szerint betűkészlete 38.121 fontot nyomott és 73 különböző típus közt oszlott meg. PLANTIN halálakor a törzsület betűkészlete 44.605 fontot, a leydeni fióké pedig 4042 fontot nyomott.

Maga PLANTIN mintegy másfélezer munkát nyomtatott; köztük Justus LIPSIVS, Abraham ORTELIUS, Laevinus TORRENTIVS, Andreas SCHOTT, Simon STEVIN s más, korabeli hírneves tudósok művét. Különösen a botanika iránt érdeklődött s élénk része volt LOBEL munkásságában, akinek «Plantarum seu stirpium» c. műve PURFOOT londoni kiadónál megjelent második részét átvette s kiegészítve újból kiadta.

Utódai közül MORETUS I. Balthazár válik ki leginkább, akinek vezetése alatt új fényre kapott az officina. Főerőssége volt az illusztráció, különösen a címképek, melyeket a kor legkiválóbb művészei, élükön RUBENSSzel, rajzoltak s a legügyesebb rézmetszők sokszorosítottak. Az egyik legszebb ilyen címlapot, melyet RUBENS készített Justus LIPSIVS *Opera omnia* c. gyűjteményes kiadásához (Anvers, 1637., folió), kisebbített hasonmásban mutatjuk be a M. N. Múzeum példánya¹ nyomán (4. ábra). Érdekes, hogy RUBENS az eredeti tollrajzért, mely a PLANTIN-MORETUS-múzeumban ki van állítva (II. földszinti terem, 36. sz.), mindössze 20 forintot kapott. A rézmetszetet id. Corn. GALL készítette.

II. Balthazár (megh. 1674.) még szintén produkált néhány jelentősebb sajtóterméket, de már ő alatta megindult a süllyedés. A tulajdonosok ezentúl csupán haszonra dolgoztak s szinte kizárólag a biztos jövedelmet hajtó liturgikus meg hivatalos kiadványokra korlátozták tevékenységüket. A cég utolsó sajtóterméke 1866-ban kelt.

Ami már most a múzeumot illeti, az részben a többekévéssé változatlanul fönntartott helyiségekből, részben muzeálisan elrendezett gyűjteményekből áll. A muzeális rész az eredeti *intérieur*ökbe helyezett vitrinákban van kiállítva. Igen érdekes a földszinti II. és III. szalon sötétzöld damasztal bevont falaira füg-

¹ Jelzete : Opp. 108.

gesztett arcképgyűjtemény, melynek túlnyomó része RUBENS műhelyéből került ki a műbarát MORETUS I. Baltazár költségére. Az arcképek egy része családi kép, egy másik része a céggel összeköttetésben állott jeles tudósokat, pl. MONTANUST (II. terem, 3. sz.), ORTELIUST (u. o. 4. sz.), LIPSIUST (u. o. 7. sz.), Ludovicus NONNIUST (III. ter. 2. sz.) ábrázolja, míg ismét egy másik része — jelétül a megrendelő bibliofil hajlamainak — az irodalmat pártoló fejedelmeket örökíti meg: ALFONZ aragoniai és nápolyi királyt, X. LEÓ és V. MIKLÓS pápát, Cosimo és Lorenzo de' MEDICIT s akit legelsőknek kellett volna említenünk, HUNYADI Mátyás királyt. Ez utóbbit mellékletünkön bemutatjuk. A 63 cm. magas és 49 cm. széles fára festett arcképet 1612. és 1616. közt festette RUBENS valamelyik metszet után. Az épen nem hizelgő, de nagy lelki energiát tükröző arckép balprofilban mutatja be Mátyást, barnásfehér prémmel szegélyezett piros ruhában, könnyed virágkoszorúval világos gesztenyeszínű, hullámos, hosszú haján. A képért RUBENS 14 fl. 8 s.-t kapott. Itt említjük meg, hogy e képről 1912. végén igen sikerült másolatokat készített ZIPERNOVSKY Ferencné úrnő, melyek egyike MORELLI Károly udv. tanácsos, másika pedig TODORESZKU Gyula, a kiváló bibliofil birtokába jutott.

A II. és III. terem vitrináiban közszemlére tett tárgyak közt figyelmet érdemelnek a cég kiadványaihoz készült címlapok és illusztrációk eredetijei: jobbra DE VOS Márton, VAN DEN BROCKK Kriszpin, RUBENS Péter-Pál, QUELLIN Erazmus, D'HEUR C.-J. és mások munkái; továbbá a család birtokában volt XII—XV. századi miniált kéziratok, köztük egy 1403-ban, hihetőleg Prágában készült s I. VENCEL cseh királynak szánt kétkötetes Biblia, továbbá a család főbb tagjainak autogrammjai. Egy pár tárgy, így CARMEN SYLVA alkalmi verse, két kínai tipografikus tábla, a nagy flamand regényíró, Henri CONSCIENCE egy kézírata stb., újabb szerzemények s nem tartoznak a PLANTIN-MORETUS-család hagyatékához.

A múzeum egyik legérdekesebb szöglete a rue du St. Espritre nyíló bolthelyiség, melynek polcain ma is ott sorakoznak az eladásra váró, jobbra liturgikus könyvek, míg a keretekben régi

könyvárjegyzékek s egy, PLANTIN által 1569-ben kinyomatott Catalogus librorum prohibitorum van közszemlére kiállítva. A könyvkereskedőseged asztalán még ma is ott van az 1595. évre szóló kalendárium s az aranypénz mérésére szolgáló súlykészlet. A bolt hátsó részében egy 1635-ben készült flamand íróasztal vonja magára figyelmünket. Innen egy remekül konzervált faliszőnyegekkel kárpitozott termen át jutunk a szomszédos két házba, melyeket Anvers városa 1903-ban szerzett meg s alakított át múzeumi célokra. Három terem nyílik itt egymásba, amelyek elseje a nyomdászat történeti fejlődéséről nyújt áttekintést GUTENBERG 36 soros bibliájától kezdve a XVIII. század közepéig. Az amúgy is ritka és érdekes GUTENBERG-biblia becsét még fokozza az a körülmény, hogy ezt a példányt PLANTIN Kristóf szerezte be, amikor a többnyelvű szentírás kiadására készült. A következő termék a város régi látképeit s anversi művészek rajzait mutatják be.

Rendkívül érdekes a X. számú terem, amelyet MORETUSÉK 1637-ben építtettek s amely két évszázadon át volt a korrektorok helyisége. A korrektorok a kétablakos fal mentén ma is látható hatalmas tölgyfaasztal mellett ültek, melynek jobb- és baloldalára keskeny deszka van erősítve pulpitus módjára. Az átellenes falon rájárási foglaltatva olvasható a cég hús legrégibb (1556—1608.) korrektorának a neve és működési ideje. A két leghíresebb közülük POELMAN Tódor és KIEL Kornél, akiknek arcképe is díszíti a termet, amazé a márványkandalló, emezé a kijárat fölött. POELMAN inkább filológus volt, mint korrektor, aki a PLANTIN kiadásában megjelent latin klasszikusok egész sorát kommentálta s e nagy munkáért kötetenkint 3—4 frtot kapott. KIEL 1558-ban lépett be mint szedő PLANTIN műhelyébe, de csakhamar korrektorrá lépett elő s élénk résztvett a flamand nyelvtörténetre megbecsülhetetlen *Dictionarium teutonico-latinum* (1576.) szerkesztésében.

A szomszédos szoba volt sokáig az iroda; itt bonyolították le a nagyszabású üzlet szálait. A forgalomról és fejlődésről beszédes számok a következők: 1588-ban PLANTIN üzleti forgalma 65.000 frt volt, 1609-ben a MORETUS János által nyomatott

művek értéke 85.000 frtot tett, míg 1637-ben I. Baltazár 115.000 frtnyi árut termelt.

Az irodából nyíló szoba Justus LIPSIUSRól kapta nevét, akinek több képe díszíti a falakat. Az elnevezés még a XVII. századból ered s onnan magyarázható, hogy a nagy tudós sokszor hált itt, amikor meglátogatta kiadó barátját. A baráti viszony emlékéét 129 holland, francia és latin levele őrzi a családi levéltárban.

A LIPSIUS szobáját a betűraktárral egybekötő folyosó falain 32, többé-kevésbé teljes kezdőbetűsorozat rajzai láthatók, köztük tíz gót, három görög és egy héber. A könyvraktárból a nyomdába jutunk, ahol ma is látható hét régi, hihetőleg még PLANTIN idejéből való sajtó.

Az emeleti szobákban az eredeti, sokszor nagy műértékű be rendezési tárgyakon kívül PLANTIN legrégebb nyomtatványai s utódainak legkiválóbb kiadványai, továbbá a fa- és rézmetszetekhez készült eredeti lapok páratlan gyűjteménye láthatók. A kis szalonban 68, XV—XVII. századi préselt és aranyozott bőrkötés van, köztük nyolc kétségtelen PLANTIN műhelyéből. A szalonból nyílik a hálószoza, mely eredeti XVI. századi bútorzatával egyike a legérdekesebb muzeális látnivalóknak. Innen átjutunk az 1903-ban megvásárolt és átalakított épületek emeleti helyiségébe, mely 171 számban mutatja be az anversi nyomdászat fejlődését az inkana bulumi korszaktól, melyet Gerardus LEEU és Mathijs VAN DER GOES képviselnek, egész a XVIII. század végi iskolakönyvekig. Érdekes sorozat a XVI—XVII. századból való, tizenkét számot felölelő németalföldi újságygyűjtemény is, melynek legrégebb darabja 1541-ben készült.

Az eredeti épülettömb második emeletén van a betűöntődeszellős helyisége, melynek mélyében ma is láthatók a régi olvaszókemencék, formák és poncok, továbbá a 15.000 kötetet tartalmazó nagy könyvtár, melynek faragott állványait I. MORETUS Baltazár csináltatta 1640-ben, végül a levéltár, mely 1555-től 1864-ig szakadatlan sorban tartalmazza az üzleti naplókat, főkönyveket, munkakönyveket, könyvkötőszámlákat, városi jegyzékeket, inven-

táriumokat, katalógusokat, kiváltságleveleket s számos üzleti és családi levelet. Az irattár, melyből e nagyszerű vállalkozást minden oldalról megismerhetjük, szemre kevés látnivalót nyújt ugyan, de a művelődéstörténet kutatói számára szinte kimeríthetetlen kincsesbánya.

GULYÁS PÁL.

5. ábra.

SZENCZI MOLNÁR ALBERT ZSOLTÁRFORDÍTÁSÁNAK 1612. OPPENHEIMI KIADÁSÁRÓL.

A M. Tud. Akadémia tulajdonát tevő RÁTH György-könyvtárban van két nyomtatott zsoltárfordítás-töredék. Az egyik áll a 113—142, a másik a 115—142, 145—182. lapokból. A töredékeknek címlapjuk nincsen s bár tükörük, betűtypusaik ugyanazok, a szövegnek a lapokon és sorokban való eloszlása is nagyrészt egyező, van közöttük bizonyos eltérés is, ami arra a gondolatra vezeti a vizsgálódót, hogy egy és ugyanazon zsoltárfordításnak ugyanattól a nyomdától készített két kiadásával van dolga. Az egyik töredéknek tipográfiai különossége volt az oka, hogy mivoltát régebbi tulajdonosai megállapítani nem tudták. Pedig foglalkoztatta őket a kérdés, amint az a könyvtábla belső oldalára s az előlapra írott bejegyzésekből nyilvánvaló.

A bejegyzések tanúsága szerint az a töredék, amelynek néhány betűje szokatlan formájával félrevezette a vizsgálódókat, 1798-ban a SINAI Miklósé volt, aki sajátkezűleg a következőket jegyezte bele: «SINAI Miklósé Debreczenben. A. 1798. d. 27. Octobris. NB. Egy darabja ez MOLNÁR Albert azon Munkájának, mellyet BOD Péter a Magyar Athenasban 183-dik levélen, a 7-dik szám alatt így ad elő: a Palatina Catechesise a Belgiumi Agendával együtt, a Catechesist a SZÁRASI Ferenc fordítása szerint 1608. 8. Nehol a szollások formáját meg jobbitvan ki nyomtattatta.» — A második bejegyzés NAGY Gábor régiségbuvár (KAZINCZY F. kortársa) kezétől származik, aki szerint: «NB. Ez a' könyv olly ritka, hogy sem a' gróf SZÉCHÉNYI, sem a' gróf TELEKY, sem a' Pataki, sem a' Debreczeni, sem a' Primatialis, sem a' Pesti Universitas Könyvtáraiban nem találhatik; tehát *unicum exemplar.*» A harmadik ismeretlen kéztől származó bejegyzés a töredéket szintén a

MOLNÁR A.-féle Zsoltárfordítás 1608-iki kiadásából valónak tartja. A negyedik bejegyzés: «Kétségtelen újra nyomatása az oppenheimi 1612-iki kiadásnak, annak legtöbb hibáival, de nem mindnyájokkal, s némely typographiai különbségekkel. TOLDY Ferenc észrevétele. 1869. júl. 2.» (Ismeretlen kézírás.) — SZILY Kálmán, az Akadémia főkönyvtárnoka, aki a RÁTH-könyvtárát rendezte és ismeretlen darabjait meghatározta, azt írja: «MOLNÁR Albert 1612. évi oppenheimi kiadású Zsoltáraiból van mind a kettő (t. i. mind a két — egymástól különböző töredék). Ugyanezek a typographiai különösségek megvannak a RÁTH-könyvtár két példányában, l. 115, 119, 126 lapokon. 1907. okt. 3. SZILY Kálmán.» Az ő figyelmeztetésére vettem egybe újra a két töredéket s a két, ugyancsak a RÁTH-könyvtárban levő 1612-iki Zsoltárfordítást s az eredményeket a következőkben foglalhatom össze:

Az egyik töredék (az, amelyben az *e*, *m* betűk nincsenek meg; nevezzük rövidség okáért *A* töredéknek) s az egyik teljes példány (*a* példány) betűről-betűre, hibáról-hibára egyezik. A másik töredék (amelyben az *e*, *m* betűk előfordulnak; nevezzük *B* töredéknek) s a második teljes példány (*b* példány) szintén tökéletesen egyeznek. Az *A* és *a* példány is teljesen egyezik — a *b* ív kivételével — a *B*, *b* példánnyal.

A *b* iven levő különbségekből ime egynehány:

A. 114. l. LVII. Soltar.

2. Szárnyad alávetem az én reménsé-|
gem.

Czac te benned leszen Uram én
örö | mem.

3. En ellenségimtől engem megment-|
hessen,

4. Velem én szent Atyám nagy sok jo-|
kat tóttél.

5. Az hatalmas Istē nagy irgalmas-
ságát.

B. 114. l. LVII. Soltar.

2. Szárnyad alávetem az én reménsé-|
gem.

Czac te benned leszen Uram én
örö | mem.

3. En ellenségimtől engem megment-|
hessen

4. Velem én szent Atyám nagy soc
jokat | tóttél

5. Az hatalmas Isten nag' irgalmas-
ságát

A. 114. l. 13.

Szent David propheta az ő léve-|
lében,

:

14. Egyetemben véle az mi szükség-|
ünkbenNyomorúlt voltunkban ez földön
tünkbenDiczérjük az Istent ő diczőségében,
Az szent angyalokkal, énekeljünc
me | nyben.

B. 114. l. 13.

Szent David propheta az ő lévelé-|
ben,

:

14. Egyetemben véle az mi szüksé-
günk | benNyomorúlt voltunkban ez földön
él | tünben,Diczörjúc az Istent ő diczőségében,|
Az szēt angyalokkal énekeljünc
meny | ben.

A. 115. l. A) hasábjának alján :

14. Szent David propheta az énekibe |
Az nagy Ur Istenben valo öröme-
ben ||| 115. l. b) hasáb 1. 2. sora
Ezeket béirta nagy szepen veserk-
ben |Eneklő könyvénc hatvanöt részé-
ben

B. 115. l. A) hasábjának alján :

14. Szent David propheta az énekibe |
Az nagy Ur Istenben való örömé-
ben, |Ezeket béirta nagy szepen veserk-
ben, |

|| 115 b) hasáb 1. 2. sora

B.

Eneklő könyvénc hatvan öt részé-
ben.

115. l. b) hasáb : LXXIX. Soltar.

Es az te szent fiad veled egye-
tembe, |

Es szent telec Isten öröckön öröcké. |

2. Mert elbéjüttec az pogány népec
te | örökségedbe,Megfertztetéc szent templomodat
az te hiveidbe.

127. l. b) hasáb utolsó sor.

Az Barrbást elereszté.

115. l. LXXIX. Soltar.

Es az te szent fiad veled egye-
tembe, |

Esszent telec Isten öröckön öröcke. |

2. Mert elbéjüttec az pogán népet te |
örökségedbe,Megfertztetéc szent templomodat
az | te hiveidbe.

127. l. b) hasáb utolsó sor.

Az Barrabást elereszté.

Minthogy a négy egybevett példány összes lapjai pontosan egyeznek — a *b* ivéi (113—128. ll.) kivételével, természetes, hogy nem kell két külön kiadásra gondolnunk. A mutatkozó különbségnek oka és magyarázata az, hogy nyomás közben, mikor már a *b* ívből bizonyos példányszám készen volt, a *b* ív megrongálódott, vagy széjjelesett, úgy hogy újra kellett szedetni. A néhány meg-

nyújtott lábú *e*- és *m*- bekerülését pedig, melyek a *Bb. h* ivén kívül sehol nem fordulnak elő, magyarázhatja a szedő és korrektor vigyázatlansága, vagy az a lehetséges körülmény, hogy a nyomdában levő *e* és *m* (normális típusú) betűk le voltak foglaltva s a hiányt más típusú betűkkel pótolták.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

A RÁKÓCZI-KÖNYVTÁR ÉS KATALOGUSA.

(Első közlemény.)

I.

RÁKÓCZI-könyvtáron I. RÁKÓCZI György erdélyi fejedelemnek és fiának, III. RÁKÓCZI Zsigmondnak egyesített könyvtárát értjük. E könyvtár megalapítója és buzgó fejlesztője az apa, továbbgyarapítója pedig az ő tudománykedvelő fia volt.

I. RÁKÓCZI György öntudatos könyvgyűjtő és könyvszerető fejedelem, aki a könyveket nem azért vásárolja, hogy azok sorozata palotájának belső díszül szolgáljon, vagy hogy elsőrendű ritkaságokhoz jusson; hanem azért, hogy azok olvasásával ismeretkörét szélesítse, ítélőképességét edzze és élesítse s hogy megismerve azokból a mult időknek s a maga korának szellemi irányait, tudományos eredményeit, vallásos, politikai és társadalmi fölfogását és törekvéseit: a mult eseményeiből s azoknak egymásra gyakorolt hatásából ítélve, helyes álláspontot foglaljon el korának eseményekben gazdag történetében.

Ő tehát a könyvet magáért a könyvért, annak tartalmáért, a benne levő igazságokért szereti és olvassa. Olvassa nem pusztá időtöltésből, vagy csupa szórakozásból, hanem valódi lelki szükségből, azért, mert ez a foglalkozás neki édes gyönyörűséget, szellemi élvezetet nyújt, meg azért, hogy a szellemi termékekből műveltséget merítve, kortársai között emberül megállja helyét minden körülmények között.

A könyvek szeretetét atyjától, R. Zsigmondtól örökölhette, aki kedvelte a könyveket s nagy mértékben elősegítette a legelső teljes magyar Szentírás (Vizsoly. 1590. 2. r.) megjelenését, jelentékeny összeggel járulván kiadása költségeinek fedezéséhez.

A könyvek vásárlásánál I. R. György nem követett bi-

zonyos előre megállapított szigorú rendszert, melytől eltérni nem lehetett. Rendszerint vagy maga szerezte be azokat, vagy másokkal vétette meg. Adataink szerint részint azokat az ifjakat bizta meg a külföldön megjelent régibb és újabb irodalmi becsű, híres könyvek beszerzésével és könyvtára részére való megküldésével, akiket a sárospataki és fejérvári kollégiumi tanulmányaik tovább folytatása, ismeretkörük szélesbitése céljából a külföldi egyetemekre küldött; részint pedig kereskedelmi ügynökeket, akik barmainak, továbbá a méznek, sónak, kénesőnek s más kiviteli áruknak eladásával foglalkoztak s egyúttal mint politikai megbizottak is szerepeltek. Ezek aztán a kapott megbizás szerint, alkalmilag összevásárolták az akkor híres könyveket, a politikai híreket közlő ujságokat és röpiratokat (Neue Zeitungokat, Avisákat, Relatiókat, Mercuriusokat stb.) s vagy magukkal hozták haza, vagy másokkal szállíttatták el.¹ Előzetesen összeállított könyvlijstrom aligha volt a vásárlással megbizott deákok, ügynökök és követek keze között. A megveendő irodalmi termékek kiválogatása reájok volt bizva. Ők már ismerték megbízójuk izlését, szükségleteit, kívánságait, a könyvtár fejlesztésére vonatkozó terveit s azokhoz alkalmazkodva jártak el. Fődolog volt a legújabb vallási, politikai stb. eseményeket tárgyaló nyomtatványok beszerzése.

JANCSOVITS 1641. november 23-án Pozsonyból arról értesíti I. R. Györgyöt, hogy KARAFÁNAK «De Germania Sacra Restaurata Nuntius Apostolicus» című művét két példányban megvétette számára s EGRI urammal fogja elküldeni.² GEÖTSI Pál pedig 1647. febr. 21-én azt írja Danczignál a fejedelemnek, hogy «aminémű hírek ott forognak, *nyomtatásban* azt is elküldtem Nagyságodnak».³

¹ Századok. 1873. 443. l. SZILÁGYI S.: Lorántfy Zs. 14. l. MOLNÁR A.: A közoktatás tört. 405. l. SZILÁGYI S.: Felsővadászi Rákóczi Zsigm. 46. l.

² Századok. 1873. 443. l.

³ Történelmi Tár. 1894. 360. l. A sárospataki főiskola könyvtárában meglevő Relatiók és Neue Zeitungok egy része, melyeket később a könyvtárnokok egy-egy gyűjteménybe kötettek, minden valószínűség szerint a RÁKÓCZI-könyvtárból való.

Uradalmainak hadilag teljesen fölszerelve tartott középpontja Sárospatak volt. Az udvari könyvtár is itt volt elhelyezve, minden valószínűség szerint a vár PERÉNYI-szárnyában, melynek egyik nagy, földszinti terme ma is a vártulajdonos herceg WINDISCH-GRAETZ L. könyvtárának helyiségeül szolgál. Ezenkívül a fejedelemlennek Gyulafejérváron is volt könyvtára.¹

A könyveknek a fejedelmi könyvtárba való beosztásáról s azoknak a gyarapodási lajstromba való bevezetéséről a fejedelem maga intézkedett. Ha kopóit, agarait gondosan lajstromba íratta,² hogyne gondoskodott volna a mindenben oly pedáns fejedelem az emberi szellem termékeinek jegyzékbe foglaltatásáról? S ha rendszerben tartotta és tartatta az anyagi javaknak, a bivalyborbe s pléhedényekbe helyezett ezüstnek és aranynak a sárospataki vár vörös tornyában³ őrzött kincstárát: hogyne gondoskodott volna a szellemi kincseket magában foglaló udvari könyvtár rendszerben tartásáról?

Érdeklődésének állandó tárgyai voltak a hazai és külföldi irodalom kiválóbb termékei s maguk a hazai jelesebb írók és tudósok is.

Mikor mint BETHLEN Gábor fejedelem képviselője 1626. jan. havában Berlinbe megy⁴ BETHLEN menyasszonyáért, BRANDENBURGI Katalinért, visszajövet február 6-án Boroszlóban megvásárolja GREGORIUS DE VALENTIA jezsuitának «Commentarii Theologici» című négy folió-kötetből álló, Ingolstadtban 1592—1603-ban megjelent munkáját, melyből a 2-ik és 4-ik kötet (utóbbinak címlapján sajátkezű följegyzése 1626-ból) ma is meg van a sátoralja-ujhelyi piarista rendház házi könyvtárában.⁵

PRÁGAY András szerencsi ref. lelkész az ő parancsolatjára

¹ TOLNAI István levele I. R. Györgyhöz. 1634. febr. 20. Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 618—19. lap. A gyulafejérvári könyvtárról ezidőszertől nincsenek bővebb adataink. Katalogusának töredéke sem maradt ránk.

² SZILÁGYI S.: I. Rákóczi Gy. 356—57. l.

³ Adalékok Zemplén vm. történetéhez. I. 160. l.

⁴ SZILÁGYI S.: I. Rákóczi Gy. 106. l.

⁵ Lásd a katalogus XIX. rész. 5. 6. sorszámát s az odafűzött jegyzetet.

tolmácsolja magyar nyelven a Horologiumot, korának emez egyik leghíresebb könyvét s az ő költségén adja ki Bártfán 1628-ban.¹ Példányainak legnagyobb részét I. RÁKÓCZI György sajátkezű aláírásával küldözi szét ajándekul egyes főuraknak, ismerőseinek, jó barátainak, egyházi és világi előkelőségeknek.² A szerencsi vára számára TÁLLYAI István tiszttartó kezéhez küldött példányra 1629. okt. 28-án sajátkezűleg följegyezte jelmondatát ama paranccsal egyetemben, hogy e könyvnek «gondját viselje és a várhoz megtartsa, jövődöben ha ő róla leszállana is, ezt akármi módon inventáriumban tartozzék beiratni és az vártól nem elidegeníteni, becsületi oltalmazás alatt».³

1629-ben megvéteti trencsénmegyei várában, Ledniczen egy Morvaországából, Rohitzerbergből kiűzött s könyveivel együtt Erdélybe menekült protestáns prédikátornak, ROCHOTIUS Sámuelnek könyveit (MELANCHTON, VIRET, OECOLAMPADIUS, HUGO CARDINALIS műveit stb.), melyek közül nyolc köteten ma is olvasható RÁKÓCZI sajátkezű följegyzése. A ROCHOTIUSTól vásárolt könyvek közül kilenc kötet a sárospataki főiskola könyvtárában, három pedig a sátorlajaujhelyi piaristák könyvtárában őriztetik.⁴

1632-ben elhatározza, hogy udvari könyvtára gyarapítására s fényének emelésére megszerzi MÁTYÁS király híres könyvtárát, mely akkor a török szultán birtokában volt Budán. És ez elhatározásával ő az első, aki komoly lépést is tesz a Korvinák megmaradt részének megszerzésére. 1632. aug. 10-én Gyulafejérváron kelt levelében megbízza követét, SZALÁNCZI Istvánt, hogy hajlandó ZÖLFIKÁR török agának 100 tallért vagy 100 aranyat adni, ha közbenjárásával sikerül megszereznie «a Budán levő sok szép régi deák könyvek» közül másfél százat, kiválogatva. «Ha pedig mind ide szerezné, adnék — úgymond — ezer aranyat neki».⁵ SZA-

¹ Katalogus. I. 9. 16.

² Századok. 1875. 108. l. SZILÁGYI S.: I. Rákóczi Gy. 132. l.

³ Magyar Könyvszemle. 1878. 102. l. 1883. 373. l.

⁴ Lásd a katalogus X. 17. XIX. 1—9. sz.

⁵ Történelmi Tár. 1883. 450—51. l. Levelek és okiratok I. R. Gy. keleti összeköttetések történetéhez. 35. lap.

LÁNCZI el is jár a dologban s október 8-án Konstantinápolyból már arról értesíti a fejedelmet, hogy ZÖLFIKÁR aga a fejedelemnek «még semmi dolgában» nem biztatta őt úgy, mint a budai könyvek megszerzésében.¹ Majd november 3-án, az aga tanácsára, arra kéri a fejedelmet, hogy a könyvek ügyében írjon külön-külön a császárnak, a fővezérnek s a muftinak; így bizonyosan hamarabb eredménye lesz a dolognak, mint az élőszóval való tárgyalásnak.² RÁKÓCZI el is határozta, hogy levelet ír a budai bibliotéka ügyében a török császárnak. Levele 1633. febr. 15-ről van keltezve. Mivel azoknak (a könyveknek t. i.) — úgymond — ott való tartásában semminemű haszna nem lehet hatalmasságnak, sem azoknak kiadattatásában kára... nagy alázatossággal esedezem hatalmasságnak, méltóztassék hatalmasságnak azokat kiadni, hadd ne kellessék országának fiait sok költséggel az németek között felneveltetni.³ RÁKÓCZI SZALÁNCZIHÓZ 1633. márc. 30-án küldött levelében a 100 aranyon kívül egy szép gyémánt gyűrűt is ígér ZÖLFIKÁR agának, «csak az Budán levő könyvek ideszerzésében hasznosan munkálkodjék».⁴ 1633. júl. 23-áról török részről RÁKÓCZI azt az értesítést kapja, hogy a «budai várban levő keresztyén könyvek» számának és címének összeírásával MUSZA pasa és ESHÁK aga bizattak meg.⁵ RÁKÓCZINAK KŐRÖSY ISTVÁN kapitihához 1633. júl. 25-én írott leveléből kitűnik, hogy a budai vezér a könyvekért ötezer tallért kíván, jóllehet a könyvek száma nem nagy s meg sem akarják mutatni megbizottjának. A könyvek magas ára annyival is inkább meglepte RÁKÓCZIT, mert hallotta, hogy «azelőtt sok idővel igen kiadták volt római császár ő felségének az javát».⁶ 1633. dec. 18-án megbizza RÁKÓCZI MIKÓ FERENC főkövetét, hogy «ha lehet, legyen érte, nyerhesse meg a császártól, adassa ide (t. i. a könyveket) ő hatalmassága,

¹ Történelmi Tár. 1883. 664. l. Levelek és okiratok. 54. l.

² Történelmi Tár. 1883. 674—5. l.

³ Török-magyarkori államokmánytár. II. k. 186. l.

⁴ Történelmi Tár. 1883. 712—13. l.

⁵ Magyar-török államokmánytár. IV. 191—92. l.

⁶ Levelek és okiratok. I. R. Gy. keleti összek. tört. 116. l.

ott is csak az moly emészti őket, semmi hasznát nem vehetik». És a 100 aranyat újból megigéri ZÖLFIKÁR részére, csak «szerezné ide».¹

RÁKÓCZI szép terve azonban, bár az említetteken kívül KERESZTESY Pál főkövetnek is (1633.) egyik igen fontos megbízatása a Korvinák visszaszerzése volt, nem sikerült.² MÁTYÁS király híres könyvtárának még meglevő része tehát ott maradt továbbra is a török szultán budai várában.

1644. márc. 24-én Kassáról értesíti fiát, Györgyöt, hogy a jászói konventtől vittek oda «egy nagy öreg hordó könyvet, kik közt micsoda írást talált CSULAI uram, im in specie küldi neki. Egyidejűleg figyelmezteti, hogy el ne veszítse, másoltassa le, «mert KASSAI uramnak s másoknak is kiadhatja».³

RÁKÓCZI fenkölt gondolkozására vall, hogy könyvtárát nem tartotta elzárva az írók és tudós férfiak előtt. Úgy tekintette a könyveket, mint a nemzeti művelődés eszközeit. Szívesen kölcsönzött azért ki könyvtárából könyveket lelkészeknek és tanároknak egyaránt. TOLNAI István sárospataki ref. lelkésszel folytatott levelezéséből nemcsak az tűnik ki, hogy a sárospataki várbeli fejedelmi könyvtár nyitva állott a tudománykedvelő, buvárkodni szerető férfiak előtt; hanem az is, hogy a kikölcsönzés, az ő engedélye alapján, szinte napirenden volt s hogy a kikölcsönzött könyveket katalogusban kellett nyilvántartani s e katalogust a fejedelemnek megküldeni. TOLNAI, ki 1626—1632-ig volt I. RÁKÓCZI György udvari papja, 1632—1642-ig pedig sárospataki első pap, igen sokszor időzött a fejedelmi könyvtárban s állandóan voltak nála onnan kikölcsönzött könyvek.⁴

1634. okt. 31-én RÁKÓCZI 21 kötet könyvet küld TOLNAIHOZ Sárospatakra, hogy azokat «meglátogatván», helyezze el az udvari könyvesházban.⁵

¹ Levelek és okiratok. 175. l.

² SZILÁGYI S.: I. Rákóczi Gy. 292. l.

³ SZILÁGYI S.: A két Rákóczi levelezése. 134. l.

⁴ V. ö. Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 618—19.; 650. 804. 1444. hasáb.

⁵ V. ö. Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 776. hasáb.

A könyvtár kezelője, közvetlen gondozója, adataink szerint, TOLNAI István volt úgy udvari, mint pataki első pap korában. Minden újabb gyarapodás az ő kezén fordult meg. Ő vezette vagy vezettette be a lajstromba az ujonnan szerzett köteteket, valamint a kikölcsönzöttek jegyzékét is ő küldte meg a fejedelemnek. Az ő kezéhez érkeztek a könyvekkel telt ládák és hordók. Ha RÁKÓCZINAK könyvekre volt szüksége, azok kikeresésével és elküldésével rendszerint TOLNAI,¹ vagy fiait bizta meg. TOLNAI bizta meg az 1636-ban, gyulafejevári nyomdájában 200 példányban nyomtatott Öreg Graduál (RMK. I. 658.) sajátkezű névalírásával és jelmondatával ellátott példányainak az egyes kálvinista egyházközségek részére ajándékolható szétküldésével is,² s vele e könyv hiányai, fogyatkozásai ügyében levelezést folytatott.³ 1638. ápr. 23-án kelt levelében arról értesíti TOLNAI a fejedelmet, hogy CSANAKI Máté munkájának (A döghalálról c. RMK. I. 636.) példányait Patakra hozatta, de betegsége miatt még nem «regestrálhatta». Azonban reméli, hogy a következő héten megküldheti a fejedelemnek a könyvek «laistromát». CSANAKI másik könyvéről, mely 200 példányban van meg s melyet szerzője «maga nyomtatott volt ki», azt javasolja TOLNAI a fejedelemnek, hogy azokat engedje át a pataki coetusnak (a kollégiumi ifjúságnak).⁴ RÁKÓCZI, 1638. jún. 30-ról keltezett levele szerint, elfogadta TOLNAI javaslatát s meghagyta, «hogy 20 exemplárt tétessen be a bibliothecába, a többi legyen az coetusé»... «Az másféle könyv — folytatja — ki 102 (t. i. példány), abból kegyelmed azokat küldje be, az mint leírtuk, az többi közül is kiválogatván, az kik az mi bibliothecánkban nem volnának, tegye az mi könyveink közzé, ezeknek is megadjuk árokat, az többi ám legyen a coetusé».⁵

1638-ban elhatározta RÁKÓCZI, «hogy a' Sidó és Görög

¹ Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 778. hasáb.

² SZILÁGYI S.: I. Rákóczi Gy. 290. l. és Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 1124. hasáb.

³ Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 972. 802. hasáb.

⁴ Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 1349. hasáb.

⁵ Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 1385. hasáb.

Nyelvekhez jól tudó és Isten-félő Emberek által ujjabban megvizsgálhatja az egész Bibliát, s ha hol valami hiba volna az Fordításban, azt meg-jobbbitatná». ¹ Tervének kivitelében halála gátolta meg. Özvegye, LORÁNTFY Zsuzsánna ápolta tovább tervét és tudományszerető fia, Zsigmond, a bibliajavítási munkálatokhoz meghozatta a 10 kötetből álló, híres párisi polyglott bibliát, ² de az új biblia-kiadás csak haláluk után 1661-ben jelent meg. (RMK. I. 970.)

RÁKÓCZI hitfelekezetének egyházközségeit nemcsak harangokkal, művészi kivitelű és becsü arany és ezüst úrasztali edényekkel ajándékozta meg, hanem könyvekkel is, amelyekre nézve világosan kikötötte, hogy azok ne a papokéi, hanem az ekklesiák tulajdonai legyenek, úgy hogy ha a papok a szokás szerint változnának is, a könyvek azon egyházközségeké maradjanak, amelyeknek ajándékoztattak. ³ Ez intézkedésével az volt célja a jövőbe látó s annak számára is dolgozó fejedelemnek, hogy minden ekklesiának legyen majd egy-egy kis könyvtára, mely úgy a lelkésznek és tanítónak, mint a gyülekezeti tagoknak rendelkezésére álljon. A könyvek szétosztásával rendszerint a prefektusok és TOLNAI voltak megbizva. Ime RÁKÓCZI György a XVII. század negyvenes éveiben a paróchiális könyvtárak létesítésének kezdeményezésével olyan eszmét képvisel, melyet a magyarországi ref. egyház csak 1904-ben kezdett megvalósítani, mikor egyetemes konventje a paróchiális könyvtárak felállítását kimondotta. ⁴

Egyes egyházközségek hívei vagy iskolái számára nagyobb számú példányokban küldette meg az egyes könyveket. Így pl. a kassai akkor alakult ref. egyházközség tagjai részére 1644-ben fiával, Györggyel PATHAI Istvánnak az úrvacsoráról írott könyvéből (Gyulafejérvár, 1643.) 100 példányt küldetett. ⁵ 1645. jan.

¹ BOD P.: A Szent Bibliának Históriaja 153—4. l.

² SZOMBATHI: Hist. scholae Ref. S. Patakiensis. 86. l.

³ V. ö. SZILÁGYI S.: Lorántfy Zs. 20. l. A két Rákóczi lev. 95. l. Sáros-pataki Lapok. 1901. 1003—1004. hasáb.

⁴ Konventi jegyzőkönyv. 1904. okt. 27—30-ról. 31. b. pont.

⁵ I. R. Gy. levele fiához, Györgyhöz. Kassa, 1644. márc. 26. A két Rákóczi lev. 136. l. V. ö. RÉVÉSZ Kálmán: 100 éves küzdelem a kassai ref. egyház megalakulásáért. 52. l.

24-én kelt levelében pedig meghagyja ugyancsak fiának, Györgynek, hogy minél hamarabb küldjön Fejérvárról Munkácsra Alstedius Rudimenta lingvae latinae (Gyulaf. 1634. 1635. 1640.) című művéből 50, a latin és magyar nyelvű katechizmusból pedig (Gyulaf. 1636. 1639. 1643.) 100 példányt,¹ nyilván az ottani iskolai növendékek részére.

De nemcsak egyes egyházközségeknek, hanem egyes városoknak is ajándékozott a fejedelem könyveket. Így pl. Debreczen város jegyzőkönyvében 1641-ből föl van jegyezve, hogy dec. 28-ikán RÁKÓCZI György fejedelem Geleji KATONA István Postilláinak két kötetét és ALSTEDIUS «De locis communibus» c. művét küldte ajándékol Debreczen városának.²

RÁKÓCZI nemcsak megvásárolja a jelesebb műveket, hanem maga is sokat tesz az irodalom fejlesztésére. Fordított,³ könyveket írat jól ismert tudósaival, hathatós pártfogásába veszi, munkára serkenti, írói tiszteletdíjjal jutalmazza őket⁴ s könyveiket a saját költségén nyomatja ki. SZABÓ Károly RMK-ának három kötetében 28⁵ neki ajánlott nyomtatványt találunk, de ezek száma a valóságban több, mert nincs minden valakinek ajánlott nyomtatvány leírásánál föltüntetve, hogy kinek volt ajánlva. (Pl. RMK.

¹ A két Rákóczi lev. 302. l.

² Szűcs István: Debreczen tört. I. 295. l.

³ Pl. a Horologium Principum-ot PRÁGAYVAL magyarra 1628-ban, az Ujtestamentomot 1648-ban SZILVESZTER pappal oláhra (RMK. II. 684.); a Heidelbergi kátét FOGARASI Istvánnal szintén oláhra 1648-ben (RMK. II. 683.) lefordította.

⁴ ALVINCI PÉTER kassai papnak 1634. márc. 9-én k. levele szerint 500 frt tiszteletdíjat ad Postilláéért (Kassa, 1633. 1634.) s meghagyja TOLNAinak, hogy a példányokat hordassa a várba, a többi könyvekhez. (Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 650. h.) Az oláh papnak, ki az Ujtestamentomot oláhra fordította, 50 frtot s egy dolmányának való posztót küldet a püspök útján. (A két Rákóczi lev. 239. l.) 1642-ben kiadatta az oláh kálvinista kátét is. Sőt bizonyosra vehető, hogy énekeskönyvet is adatott ki az oláhok részére. (RMK. II. 752. ?) 1646-ban 100 tallért ad az újesztendőre nyomtatott kalendériumért, mely neki ajánlatott. (Magyar Könyvszemle. 1884. 56. lap.)

⁵ I. 510. 563. 566. 617. 658. 678. 772. 773. 779. II. 508. 521. 522. 523. 552. 553. 554. 644. 656. 664. 668. 684. III. 1223. 1224. 1299. 1359. 1491. 1508. 1539.

III. 1387. leírásánál nincs említve, hogy az is neki volt ajánlva.) A neki ajánlott könyvek, mondhatni, kivétel nélkül az ő költségén jelentek meg. Ugyancsak ő fedezte az ALSTEDIUS,¹ PISCATOR és BISTERFELD könyveinek s több más író műveinek, valamint a fejedelemsége alatt hozott Articulusok,² manifestumok nyomtatási költségeit is.

Már 1635-ben komolyan foglalkozik azzal a tervvel, hogy Sárospatakon egy nyomdát állít a művelődés szolgálatába. TOLNAI István kéri is a fejedelmet, «hogy legyen oly reá való vigyázása, hogy rövid idő alatt készüljön el». «Soha meg nem mondhatjuk — hangsúlyozza — minemű nagy szükségünk vagyon reá.»³ A nyomda azonban csak 1650. végén, fiának, Zsigmondnak és özvegyének, LORÁNTFY Zsuzsánnának gondoskodásából kezdhette meg működését.

Mint ilyen tudománykedvelő s az irodalom javára áldozni is tudó mecénás, szép cselekedeteivel halhatatlanná tette nevét a magyar nemzeti nyelv és irodalom történetében. Az ő érdeme, hogy az erdélyi és magyarországi hittani irodalom az általa külföldre küldött s onnan hazatért ifjak munkára ösztönzése által az ő korában lépést tartott az európaival.⁴

Pótolhatatlan veszteség, hogy az a régi országgyűlési törvénycikkekből álló gazdag gyűjtemény, melyet a megyék és városok levéltáraiból hordatott össze s amely 1653-ban az Approbatae Constitutiones szerkesztésénél alapul szolgált, a háborus idők alatt elpusztult.⁵

Nagy gondot fordított RÁKÓCZI a bekötetlenül szerzett könyvek köttetésére. Különösen művészien, aranyos és ezüstös tábla-

¹ Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 779. 802. h. SZILÁGYI S.: I. R. Gy. 290. l.

² SZTRIPSZKY: Adalékok. I. 1926. 1930. 1934. 1935. 1936. 1939. 1944. 1947. 1949. 1952. 1954. 1956. 1958. 1961. 1963. 1964. 1969. 1970. 1972. 1977. 1988. 1990.

³ TOLNAI 1635. márc. 2-án k. lev. I. R. Gy.-höz. (Prot. egyh. és isk. lap. 1875. 778. h.)

⁴ SZILÁGYI S.: I. Rákóczi György. 284. l.

⁵ Erdélyi Országgyűlési Emlékek. I. k. VI. és XV. l.

védőkkel, kapcsokkal s családi címerével diszítve köttette be imádságos könyvét és bibliáit. Az utóbbiak közül egyik legdíszesebb az az 1475-iki nürnbergi latin biblia, melyet az aradi lyceum könyvtára őriz.¹ Igen nagy kár, hogy a KEMÉNY Simon kincstárában őrzött RÁKÓCZI-féle «ezüstös-aranyos táblájú» deák biblia elveszett azzal a magyar imádságos könyvvel együtt, «kinek fedele ezüstös» volt.² A könyvek beköttetése iránt mindig maga intézkedett. Így pl. 1647. dec. 10-én UDVARHELYI Péterhez, a kassai kamara jövedelmeinek kezelőjéhez küldött levelében meghagyja, hogy a biblia beköttetéséhez «vegye meg a táblájára való fekete bőrt, ha lehet bagariát, mentől szebbet s pántlikát is, küldje Eperjesre». «Elhittük — folytatja — leszen ott arra való compactor, aki meg tudja kötni; ha pedig ott is késedelmesnek ítélné elkészülését, kegyelmed csak küldje kezünkben a bibliát, bőrt és pántlikát; mi másutt is meg tudjuk csináltatni, mivel Váradon jó compactor vagyon».³

A fejedelmi könyvtár nemcsak vétel útján gyarapodott, hanem ajándékozások által is. Tudjuk pl., hogy PRÁGAY András 1618-ban megküldi ajándékba I. RÁKÓCZI Györgynek Thema seculare c. 1617-ben Heidelbergben megjelent dissertatioját (RMK. III. 1202.) Szenczi MOLNÁR Albert Secularis conciójával (Oppenheim, 1618.) egybekötve.⁴ PÁZMÁNY Péter pedig Pozsonyban 1636-ban kiadott Postilláival kedveskedik neki.⁵ BERCSÉNYI Imre meg Pozsonyban, 1636. febr. 14-én k. levelében arra kéri a fejedelmet, hogy egy pópista authornak az ariánusok ellen írott könyvét, melyet már elküldött, fogadja kegyelmesen. (CZELDER-féle Figyelő. 1884. 78. l.) Valószínű, hogy éremgyűjteménye⁶ is a könyvtárteremben volt elhelyezve.

¹ Ismertette dr. MÁRKI Sándor a Századok 1887. 640—642. lapjain.

² Történelmi Tár. 1881. 775. l. Magyar Könyvszemle. 1887. 274. l. Katalogus: III. 169. sz.

³ Magyar Könyvszemle. 1898. 275—76. l.

⁴ DÉZSI Lajos: Szenczi Molnár Albert naplója, levelezése s irom. 80. l.

⁵ SZILÁGYI S.: I. Rákóczi Gy. 286. l.

⁶ Századok. 1873. 578. 443. l.

RÁKÓCZI nemcsak a saját könyvtárait: a sárospatakit és gyulafejevárit gyarapította nagy gonddal, hanem a sárospataki kollégiumának fejlesztését is szíven viselte. 1637-ben, a család nevében, a kollégiumi ifjúságnak ajándékozta SCHÖNWETTERUS «Laurea Austriaca» c. művét.¹ És, amint a TOLNAIVAL folytatott levelezéséből is látszik, igen sok könyvet ajándékozott a kollégiumi coetusnak, melyek a könyvtárban helyeztetek el. Sőt 1641-ben a fejedelem a kollégiumi könyvtár gyarapítására elegendő költséget adott s számára tágas, bolthajtásos helyiséget építtetett.²

RÁKÓCZI sokat olvasott. Ha könyvekre volt szüksége, TOLNAIVAL vagy fiaival kerestette ki azokat a könyvtárból s küldette el magának. Nagymérvű elfoglaltsága s a háborus idők közepette is tudott magának időt szakítani az olvasásra. Mindennapi legkedvesebb olvasmánya a Biblia volt, melyet még a háborus idők folyama alatt is állandóan magával hordozott egyik táborból a másikba.³ Ebből merített erőt az élet nehéz megpróbáltatásai között s ennek ígéivel edzette hitét és reménységét a jövőre. SZALÁRDI följegyzése szerint az Ó-testámentom könyveit 13-szor, az Új-testámentomot pedig 32-szernél többször olvasta vala át.⁴

HARSÁNYI ISTVÁN.

¹ Katalogus. IX. 2.

² CSÉCSI: Registrum Historicum c. kézirata. 4. lev. (Spataki könyvtári kéziratár 41. sz.) SZOMBATHI: Protocollum Bibliothecae Ill. Coll. Ref. S. Patavienensis. 4. l. V. ö. SZINYEI Gerzson: A sárospataki főiskolai könyvtár tört. 5. l.

³ A sárospataki könyvtár Ujtestámentomát (Vizsoly. 1590.); a RÁDAY-könyvtár hanai kiadású bibliáját (1608.) őrzí. Előbbit 1619—20-ban, utóbbit 1625—33-ban olvasgatta. Egy harmadik, szintén olvasott bibliáját unokája: I. RÁKÓCZI Ferenc. atyja halála után, törrel keresztül szúrva, a tűzbe dobta. (CZELDER-féle Figyelő. 1879. 529. l.)

⁴ SZALÁRDI: Krónika. 236. h. «A bibliából rendszerint minden estve két-két caputokat akárminemű gondos dolgai közben is el nem vesztegi vala.»

VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1911-BEN.

I.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége az 1911-ik évben főnállásának 14-ik évét töltötte be. Kettős feladatának, hogy t. i. az állami segélyezésben részesülő tudományos közgyűjtemények fölött az állami felügyeletet gyakorolja s hogy a múzeumi és könyvtári ügy fejlődését az országban a tudomány és közművelődés érdekeinek megfelelőleg irányítsa, ez évben is igyekezett megfelelni.

E munkásság könyvtári részének eredményeit a Főfelügyelőség évi jelentése alapján a következőkben ismertetjük:

A társadalmi tényezők által fönntartott tudományos közgyűjtemények közül az 1911-ik évben 80 intézet tartozott az Országos Főfelügyelőség hatáskörébe. Ez intézetek közül 27 volt az önálló nyilvános könyvtár, 38 rendelkezett kisebb méretű, nyilvános használatra szánt könyvtár felett, míg a szakkönyvtárak száma 8-at tett.

A Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó gyűjtemények szükségleteire és a könyvtári és múzeumi ügy fejlesztésével járó egyéb kiadások fedezetül az 1911. évi állami költségvetésben 301.940 koronát állapított meg a törvényhozás, mely összegből a rendes kiadásokra 175.160 korona, a rendkívüli kiadásokra pedig 126.780 korona esett. E javadalmi tételek az 1910. évi költségvetéshez képest 3280 koronával emelkedtek, mely összegből 2000 korona az intézetek segélyeinek emelkedésére, 1280 korona pedig a Főfelügyelőség hivatalának bebútorzására jutott.

A rendkívüli, átmeneti kiadások összegéből az országos felügyelet alatt lévő könyvtárak építkezéseinek és berendezéseinek segélyére:

1. A <i>bódmészövárhelyi</i> kaszinó épületének múzeumi és könyvtári célokra való megvételére engedélyezett 70.000 K államsegélynek 3. részlete	6.000 K
2. A <i>miskolczi</i> ág. h. ev. egyházi könyvtár építkezésére adott 20.000 K 9. részlete	2.000 «
3. A <i>sárospataki</i> ref. kollégium nagy könyvtárának kiegészítésére adott 10.000 K 4. és utolsó részlete	1.000 «
összesen tehát	9.000 K

folyósított.

A Főfelügyelőség a rendelkezésére álló anyagi eszközök felhasználásánál az 1911. évben is az eddigi eljárást követte. A hatáskörébe tartozó tudományos közgyűjteményeknek rendes évi államsegélyek címén pénzbeli támogatást nyújtott, a vall. és közokt. minisztériumhoz ez iránt tett javaslatban lehetőleg igyekezve az intézetek által eddig nyert évi segélyek összegénél megmaradni, hogy ilykép a segélyt állandósítva, a gyűjtemények rendszeres és folytonos gyarapítását, amire a rendes évi segély elsősorban hivatva van, lehetővé tegye. Ahol azonban a szükség úgy kívánta, ott nemcsak a gyarapítás céljaira, hanem a fönntartáshoz való hozzájárulásként is, pl. helyiség bérére, vagy személyi kiadásokra is, kieszközölt megfelelő államsegélyt.

A rendes segélyeken, valamint a rendkívüli átmeneti kiadásoknál felsorolt építkezési államsegélyek folytatólagos részletein kívül a Főfelügyelőség a rendelkezésére bocsátott javadalomból rendkívüli segélyeket is nyújtott az intézeteknek.

Könyvtári célokra az 1911. évben 32.000 K rendes segélyt folyósított a minisztérium, még pedig:

1. az *alsókubini* Csaplovits-Könyvtárnak 700 Kt,
2. az *aradi* Kölcsey-Egyesület múzeumának 1700 Kt,
3. a *balassagyarmati* Nógrádvármegyei Múzeumnak 600 Kt,
4. a *bártfai* Sárosvármegyei Múzeumnak 500 Kt,
5. a *besztercebányai* Városi Múzeumnak 200 Kt,
6. a *budapesti* Könyvtár-Egyesületnek 1500 Kt,
7. a *budapesti* Ráday-Könyvtárnak 800 Kt,
8. a *debreczeni* Reform.

főisk. könyvtárnak 1800 Kt, 9. a *debreczeni* Városi Múzeumnak 300 Kt, 10. a Szolnokdobokam. Irod., Történelmi és Etnogr. Társaság könyvtárának *Désen* 400 Kt, 11. az *eperjesi* ág. h. ev. lyceum könyvtárának 800 Kt, 12. a *győri* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 13. a *gyulafehérvári* Múzeumnak 400 Kt, 14. a *hódmezővásárhelyi* Reform. főgimn. könyvtárnak 800 Kt, 15. a *kassai* Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeumnak 2000 Kt, 16. a *kecskeméti* Városi Múzeumnak 500 Kt, 17. a *késmárki* ág. h. evang. lyceum könyvtárának 800 Kt, 18. a *kiskúnfélegyházai* Városi Múzeumnak 400 Kt, 19. a *kiskúnhalasi* ref. főgimnázium könyvtárának 600 Kt, 20. a *komáromi* Vármegyei Könyvtárnak 800 Kt, 21. a *losonczi* Városi Közkönyvtárnak 400 Kt, 22. a *lőcsei* ág. h. ev. egyház könyvtárának 400 Kt, 23. a *máramaroszigeti* Reform. főiskola könyvtárának 1600 Kt, 24. a *miskolczi* Múzeumnak 500 Kt, 25. a *nagybányai* Városi Múzeumnak 400 Kt, 26. a *nagyenyedi* Bethlen-főiskola könyvtárának 800 Kt, 27. a *nagyszombati* Városi Közkönyvtárnak 600 Kt, 28. a *nagyvárad*i Biharmegyei Múzeumnak 200 Kt, 29. *nyitrai* Vármegyei Múzeumnak 500 Kt, 30. a *pápai* ref. főisk. könyvtárának 1000 Kt, 31. a *pozsonyi* Városi Közkönyvtárnak 800 Kt, 32. a *sümei* Állami Darnay-Múzeumnak 200 Kt, 33. a *szamosújvári* Örmény Múzeumnak 300 Kt, 34. a *szatmári* Kölcsey-Kör Múzeumának 400 Kt, 35. a *szászvárosi* ref. Kún-kollegium könyvtárának 700 Kt, 36. a *szegedi* Somogyi-Könyvtár és városi Múzeumnak 2200 Kt, 37. a *szekszárdi* Múzeumnak 200 Kt, 38. a *szentesi* Csongrádmegyei Múzeumnak 200 Kt, 39. a *szombathelyi* Múzeumnak 1000 Kt, 40. a *temesvári* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 41. a *váczi* Múzeumnak 300 Kt, 42. a *verseczi* Könyvtárnak 600 Kt, 43. a *veszprémi* Múzeumnak 500 Kt, 44. a *zombori* Városi Könyvtárnak 1000 Kt.

A *beszerzésekre és rendezésekre* szánt javadalomból az 1911. évben a Főfelügyelőség könyvtári célokra a következő tételeket fordította:

1. Az *alsókubini* CSAPLOVICS-Könyvtár rendezésére adott 900 Kt.
2. Az *aradi* KÖLCSEY-Egyesület múzeuma részére 1600

koronán megvett MÁRKI Sándor-féle kéziratok 1. részlete fejében fizetett 800 Kt.

3. A *debreczeni* ref. kollégiumnak állami letétkép megküldötte az 1861—1908. évi országgyűlési naplónak az 1908. évben 2400 K-ért megszerzett, 685 kötetből álló teljes sorozatát.

4. A *pápai* főiskola BALDACCI-féle metszetgyűjteményéről a Főfelügyelőség által kiadott katalogusának nyomásáért fizetett 1770,50 Kt.

5. A *sepsiszentgyörgyi* múzeumnak rendkívüli könyvtári segélykép 600 Kt utalványozott.

6. A *sümei* múzeum részére megszerzett KISFALUDY-ereklyék ára 1. részletkép adott 300 Kt.

Az említett javadalmi tételekből fedeztettek az alábbi beszerzések is, melyek tárgyai részben már szétosztattak, részben csak ezután fognak szétosztatni a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó intézetek között:

1. Kós Károlynak «Régi kalotaszeg» c. művéből 100 példány 600 K-ért.

2. A *temesvári* ARANY János-Társaság által kiadott BROCKY-díszmű 40 példánya 600 K-ért.

3. II. RÁKÓCZI Ferenc szécsényi szövetséglevelének HORNYÁNSZKY Viktor által kiadott hasonmása 20 példánya 160 K-ért.

4. SZTRIPSKY Hiadornak «Szegedi Gergely énekeskönyve» c. műve 20 példánya 80 K-ért.

5. Végül a korábbi években eszközölt beszerzések hátralékos vételárára törlesztetett a SCHÖNHERR-könyvtár 4000 K vételáranak III. és IV. részlete fejében 2000 K.

Az ily címeken kifizetett könyvtári segélyek és beszerzések összege 7810,50 K.

A Főfelügyelőség tagjai az 1911. évben is buzgón látogatták a vidéki intézeteket.

Dr. FEJÉRPATAKY László orsz. felügyelő Alsókubinban, Balassagyarmaton, Bártfán, Besztercebányán, Debreczenben, Eperjesen, Felkán, Kassán két ízben, Késmárkon, Komáromban, Körmöcbányán, Losoncson, Lőcsén, Miskolczon, Nagyszombatban, Nagy-

váradon, Nyitrán, Poprádon, Selmeczbányán, Szatmáron, Trencsénben és Turócszentmártonban. dr. FERENCZI Zoltán orsz. felügyelő pedig Désen, Gyulafehérvárott, Hódmezővásárhelyen, Nagyenyeden, Nagyváradon, Sepsiszentgyörgyön, Szászvárosban és Temesvárott tett látogatást.

A Főfelügyelőség kézikönyvtára ajándék útján 5, vétel útján 33 művel (összesen 51 kötet) gyarapodott.

Veszteség is érte a Főfelügyelőséget az 1911. év folyamán: május hó 13-án hunyt el TÓTH Árpád pénztáros, aki kötelességének a Főfelügyelőség főnállása óta törhetetlen hűséggel, odaadó szorgalommal és lelkiismeretes ügyszeretettel felelt meg.

II.

Az Orsz. Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtárak életében az 1911. év folyamán előfordult nevezetesebb eseményeket, állapotukban bekövetkezett változásokat s általában fejlődésüknek közérdeklődésre számot tartható mozzanatait az alábbiakban ismertetjük.

Alsókubinban az Árva megyei Csaplovics-Könyvtár életében az 1911. év örvendetes fordulatot jelentett: a könyvtár anyaga összehányt garmadákban heverő tömegből rendezett állapotba jutott, úgy, hogy az év végén már csak néhány hónap választotta el attól, hogy a könyvtár a nyilvánosságnak átadható legyen.

Az év tavaszán vette át az új könyvtáros, GASZNER József, a könyvtár kulcsait, aki újra cédulázta, a Nemzeti Múzeum katalogusa mintájára, az egész anyagot és október hó 9-éig — amikor a könyvtár Csaplovics-féle anyaga feldolgozást nyert — 8—10 felfogadott munkaerővel összesen 38.672 cédulát készítette el. Az év végén már az újabb anyag földolgozása is folyamatban volt. A rendezés költségeihez a Főfelügyelőség 1200, a megyei könyvtári alap 500 K rendkívüli segéllyel járult. A cédulázás befejeztével a könyvtár öre a cédulákat tizenkét szakcsoportba osztotta s ennek megfelelően az addig a cédulázás sorszáma szerint a könyvtár padlóján fekvő könyvek szakcsoportokba összerakva s végleges számmal ellátva várják, hogy állványokra kerüljenek.

A berendezés kérdése az év folyamán még nem volt megoldható. A bútorzás céljaira a Főfelügyelőség által javaslatba hozott 10.000 K államsegély folyósításának megkezdését a telekrendezésre javasolt 6000 K-éval együtt ugyanis a kormány elhalasztotta s így az állványok felállítása újból halasztást szenvedett. A könyvtári választmány azonban az említett célokra 16.000 korona jelzálogos kölcsönt vesz föl, mely az államsegélyből fog visszafizettetni. Az állványokat a Schlick-gyárnál megrendelték és pedig úgy, hogy egyelőre a könyvtárépület emeletén lévő nagyterem melletti egyik szoba fog emeletes vasállványokkal akkép felszereltetni, hogy 2·2 m. magasságban üvegfedémtalappal egy másik 2 m. magas emelet lesz állítva. Ilykép mintegy 1500 folyóméter elhelyezési terület lesz s e férőhelyen az egész CSAPLOVICS-féle anyag el fog férni. Az újabb anyag és a szaporulat részére az olvasóterem túli szobában a régi könyvszekrényeket fogják fölállítani. A bútorzat szállítására határidőül az 1912. év június 30-ika van kikötve.

FEJÉRPATAKY László augusztus 8-án vizsgálta meg a könyvtárt s észleletei alapján a Főfelügyelőség teljes bizalommal tekint GASZNER József további működése elé.

Aradon a *Kölcsey-Egyesület* az elmúlt esztendővel immár harminc éven át dolgozott a magyar közművelődésért. A harmincadik év leteltével tető alá került a közművelődési palota, melyből megnövekedett anyagi és szellemi erővel intézheti majd ezentúl az Egyesület Arad kulturális életének irányítását. A közművelődési háznak 1912 végére kell teljesen elkészülnie; megnyitása 1913 őszére van tervezve.

A könyvtár 1911-ben 651 könyvvel, 36 hírlappal, 11 kéziratral gazdagodott. A gyarapodás között van MÁRKI Sándornak aradmegyei vonatkozású történeti és földrajzi kéziratgyűjteménye, melyet a Főfelügyelőség útján államsegéllyel szereztek meg. Az egész gyarapításra — a MÁRKI-kéziratoknak ez évre eső félvételarával együtt — 2455·75 K-t költöttek. A hetenkint ötször nyitott könyvtárban 4845 látogató 19.430 kötetet használt.

Balassagyarmaton a Nógrádvármegyei Múzeum állapotában

az 1911. évben újabb változás nem történt. FEJÉRPATAKY meglátogatta az intézetet, hogy meggyőződést szerezzen arról, nem fenyegeti-e valamely veszély az értékes gyűjteményeket ideiglenes helyiségében. Úgy találta, hogy a helyiség imitt-amott nyirkos s az állandó szellőztetés dacára is dohos. A külső biztonság teljes mértékben megvan ugyan, de a helyiség nedves volta, ha a gyűjtemény még hosszú ideig kénytelen volna abban maradni, okvetlenül káros lenne a tárgyak épségére. Remélhető azonban, hogy a tűrhetetlen elhelyezési állapot rövid időn belül véget ér, mert a Főfelügyelőség a tarthatatlan helyzetre ismételten fölhíván a kormány figyelmét, kieszközölte, hogy az építkezéshez szükséges 100.000 K államsegélynek 4000 K-ás részletekben való folyósítása már az 1912. évben megkezdessék.

Bártfán a Sárosvármegyei Múzeum anyaga alig gyarapodik. Könyvtárába mindössze 19 új kötet került. A intézetet meglátogatta FEJÉRPATAKY, aki a legnagyobb muzeális becset tulajdonítja a KÉLER Béla-féle nagymennyiségű kéziratos zenei hagyatéknak. A jőnevű bártfai származású zeneszerző megérdemli, hogy irodalmi hagyatéka különös figyelemben részesüljön. A sok partitúra részletes földolgozásával épen akkor foglalkozó múzeumörnek az orsz. felügyelő útbaigazításokat adott, őt a földolgozott anyag irodalmi ismertetésére buzdította s egyben arra is biztatta, hogy legalább KÉLER leghiresebb s a külföldön állandóan előadott szerzeményének, a RÁKÓCZI-ouvertürenek partitúráját szerezze meg a múzeum helyi vonatkozású ereklyegyűjteménye számára.

Besztercebányán a Városi Múzeum és Közkönyvtárt FEJÉRPATAKY látogatta meg. Szakjánál fogva különösen a régi városi oklevelek és irott emlékek kiállítása érdekelte. Teljes elismeréssel emlékszik meg JURKOVICH Emil tank. főigazgató munkásságáról, aki az oklevelek kiválogatását végezte s azokat rövid magyarázatokkal ellátta.

A városi közkönyvtár részére, mely ezidőszerint a népkönyvtárral együtt hat népkönyvtári típusú szekrényben az áll. polg. iskola dísztermében van elhelyezve, a főgimnázium küszöbön álló építkezése után az ennek régi épületébe átköltöztetendő r.

kath. elemi iskola épülete van végleges elhelyezésül kiszemelve. Ez épületet központi fekvésénél és a múzeumhoz való közelségénél fogva az orsz. felügyelő közkönyvtári célokra teljesen alkalmasnak találja, az állandó elhelyezkedés idejére azonban, amit talán két év múlva történhetik meg, a közkönyvtár anyagához csatolandónak tartja a városnak igen tekintélyes és értékes könyvtárát, melyet ezidőszert a városi főjegyző őriz hivatali helyiségeiben. A zárt, keskeny, kevés befogadóképességű népkönyvtári szekrények helyett a végleges berendezkedésnél megfelelő nyitott állványok lesznek alkalmazandók.

Az 1905-ben kiadott nyomtatott katalogus 2. füzetének előmunkálatai is erősen haladnak. E közkönyvtár elsősorban múzeumi segédkönyvtárnak lévén szánva s ez irányban fejlesztve, használata nem nagymérvű és csak kikölcsonzés útján történik.

Békéscsabán a *Múzeum-Egyesület* gyűjteményei közül a könyvtár néhány ajándékba és letétbe kapott kötettel gyarapodott.

A *budapesti Könyvtár-Egyesület* központi könyvtárának működése 1911-ben is a megszokott keretek között folyt le. A könyvtár földolgozott könyvállománya az év végével 8960 mű, 12.161 kötet, 2792 füzet. Az államsegélyből kizárólag magyar nyelvű műveket vettek. Az olvasóterem 292 napon volt nyitva. 7439 egyénnek 9890 esetben 9890 művet 11.715 kötetben adtak ki.

A *Ráday-Könyvtár* új helyiségeinek átalakítási munkálatai nem értek véget az 1911. év őszére s így az ekkorra tervezett átköltözést sem lehetett foganatosítani. A régi, dolgozó- és olvasóhelyiségnélküli helyiségben a könyvtár használata az eddigi szerény arányokra szorítkozott (73 látogató, 185 mű, 209 kötet) s a könyvtári munka a helyiség fűthetetlensége miatt a hideg évszakokban főnnakadt. A könyvtárőr ez évben a duplum-anyag átnézésével s a folyóirat s hírlapanyag földolgozásával foglalkozott. A duplum-példányokból 189 kötet volt a beosztott anyag hiányzó kötetei helyébe bepótolható s újabb mű is 22 drb került ki az átnézés folytán, melyek a könyvtár Régi Magyar Könyvtár anyagát is hat újabb művel gyarapították. Az év végéig 85-féle folyóiratot, 355 s 38-féle hírlapot 164 kötetben rendeztek.

A könyvtár állománya az államsegély, ajándékozás és rendezés útján kikerült 91 művel (286 kötet) 20.542 műre emelkedett.

Debreczenben a *ref. főiskolai könyvtárnak* úgy látogatottsága, mint könyvanyaga oly tetemesen emelkedett, hogy úgy a 65 személyre berendezett olvasóterem, mint pedig a könyvraktár helyiségei kibővítése égetően szükségessé vált. A kibővítésre lehetőséget nyújt majd az új egyetemi épület létesítése, addig is azonban a forgalom folytonos emelkedése s a könyvanyag állandó gyarapodása még nagy nehézségeket fog okozni. Az olvasótermet 1911-ben 21.095 olvasó látogatta, akik 27.607 művet használtak, 2365 kölcsönző pedig 5734 művet vett ki. A törzsállomány az évközi, 2223 könyvből, 5841 aprónyomtatványból és 18 kéziratból álló gyarapodással 87.060 könyvre, 49.439 aprónyomtatványra s 5899 kéziraatra emelkedett. Saját (fönntartójától és pártfogóitól nyert) jövedelméből 9052 Kt fordított könyvanyaga gyarapítására. A Főfelügyelőség a rendes 1800 K államsegély kieszközlésén felül az országgyűlési naplók 700 kötetre terjedő gyűjteményének megvásárlásával s állami letétkép való átadásával járult a könyvtár anyagának gyarapításához.

A *Városi Múzeum* könyv- és kéziratárának állománya a beérkezett adományokkal s az állami és városi segélyen beszerzett szükséges kézikönyvekkel, néhány kisebb régi debreczeni nyomtatvánnyal stb. 9560 darabra emelkedett.

Désen a *Szolnokdobokamegyei Történelmi, Régészeti és Ethnographiai Társulat* könyvtárának fejlődésében lényegesebb mozzanat nem fordult elő. Az eddig történelmi, föld- és néprajzi művek beszerzésére használni szokott államsegélyt 1911-ben legjelentékenyebb részében társadalomtudományi vonatkozású művek beszerzésére fordították. Az új szerzeményeknek jegyzéke, fontosságukra való figyelmeztetés kíséretében, a helyi hírlapokban ismételtelen megjelent. A használat ennek dacára nem emelkedett magas fokra: a naponta nyitva tartott könyvtárban egy év alatt 37 látogató 223 könyvet használt.

Eperjesen az *ág. h. ev. kollégium* könyvtárában a rendezés az 1911. évben is tovább folyt: FRENYÓ Lajos könyvtáros elkészí-

tette a vegytani, földtani, földisme-i, földrajzi, statisztikai és bölcséleti szakok betürendes szakkatalogusát s e cédulák revízióját, illetve az elhelyezést is tovább folytatta. Az összes évi gyarapodás 453 kötet volt, a látogatók száma 136, a használt anyag darabszáma pedig 248. A könyvtár főntartó hatósága sajátjából 2773·99 Kt költött a könyvtár anyagának gyarapítására. Az év tavaszán FERENCZI a helyszínén tárgyalásba bocsátkozott az igazgató-választmány elnökségével az olvasóterem s az új könyvtárhelyiségek kijelölése és alkalmas berendezése ügyében. A helyiségeket, amelyeket az igazgató-választmány FERENCZIVEL egyetértésben kijelölt a könyvtár leendő otthona számára, FEJÉRPATAKY is a legalkalmasabbaknak találta. Mindkét orsz. felügyelő abban is egyetért, hogy a helyiségek bebútorzása faállványokkal történjék, mert az alacsony bolthajtású s szaggatott falu helyiségek nem alkalmasak a Schlick-féle vasállványok befogadására.

Győrött a városi közkönyvtárban a négy év óta tartó selejtezés és új leltározás az év folyamán véget ért; ugyancsak befejezést nyert a könyvtár anyagának biztosítás céljából folyó megbecslése is, melynek alapján a város a berendezést 4000, a könyvvállományt pedig 59.184·90 K-ra bebiztosította. A könyvtárban két új szekrény fölállításával egy-két évi gyarapodás részére helyet biztosítottak, a két szekrény azonban a fölhasználható helyet most már teljesen betölti. A könyvtárra a város 1911-ben közel 3000 Kt költött. Ebből 500 K az új szekrényekre, a többi beszerzésekre fordított. Ezek közül legértékesebb STRONSKY Ágost csornai premontrei kanonok 200 műből (494 kötet) álló könyvtára, melyben különösen a történet és filozófia van becses munkákkal képviselve. Az államsegélyt egészében könyvbeszerzésekre fordították. A törzsállomány az 1909 darabnyi évi szaporulattal 33.310 darabra emelkedett. Az olvasóteremben 314 látogató 671 kötetet használt, 513 térítvényre pedig 1476 kötetet kölcsönöztek ki.

Hódmezővásárhelyen a ref. főgimnázium nyilvános könyvtára életében 1911-ben sem fordult elő jelentősebb esemény. A látogatók száma ugyan gyarapodott, de az olvasótermet — pedig

villanyvilágítással s légfűtéssel van ellátva — az előző évhez képest kevesebben vették igénybe. A könyvtárban 74 egyén 132 művet 153 kötetben olvasott, kivitt 443 egyén 720 művet 902 kötetben. A szépirodalmon kívül (612 mű) a történelmi és földrajzi (89 mű), a filozófiai és pedagógiai (50 mű) s a természettudományi szak (38 mű) szerepel legjelentékenyebb számokkal. Az évi gyarapodás 184 mű 254 kötetben. A törzsállomány 10.805 mű 16.563 kötetben. A főtartó hatóság a könyvanyag gyarapítására 495·83 Kt fordított.

Kassán a Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum 1911. évi fejlődéséről nem érkezett jelentés az intézet igazgatójától. FEJÉRPATAKY uti jelentése szerint a könyvtár van a múzeum gyűjteményei között elhelyezés tekintetében a legmostohább helyzetben. A csekély befogadóképességű könyvvállványok a szakonként való fölállítást az anyag nagymérvű szaporodása miatt immár nem engedik meg. Ezért az igazgató szakított e fölállítási móddal s az egész anyagot helyhezkötvé állítja föl, minek következtében még hosszabb időre lesz férőhely a gyarapodás részére. Az átrendezéssel kapcsolatosan folyik az egész cédulakatalogus átírása. Az új katalogus szekrénye a rögzíthető cédulákkal a közönség részére is hozzáférhetően az olvasóteremben van fölállítva, az új szerzemények pedig ugyanott közszemlére vannak kitéve. Ezekből látható, hogy a szűk helyviszonyok dacára is, a könyvtárban élénk munka folyik.

Kecskeméten a Városi Múzeum és Könyvtár életében az 1911. évnek jelentős eseménye, hogy a város törvényhatósági bizottsága 150.000 Kt szavazott meg a gyűjtemények állandó és kellő elhelyezésére szolgáló épület létesítésére. A könyvtár 546 kötetből álló 306 művel gyarapodott. Vételre 862·30 Kt városi, 811·32 Kt állami segítyből fordítottak.

Keszthelyen a Balatoni Múzeumról tavaly nem érkezvén jelentés, 1910. és 1911. évi fejlődéséről egyszerre számol be az intézet vezetősége. A könyvtár 1910-ben az államsegélyből gyarapodott, 1911-ben, államsegély hiányában, csak a folytatólagos folyóiratokkal. Az 1911. év végén állománya 3382 darab volt.

Késmárkon az ág. hitv. ev. lyceumi könyvtár immár öt éve van nyilvánossá téve. A forgalomnak ez idő alatt észlelhető állandó fokozatos emelkedéséből látható, hogy a könyvtár megnyitása helyes és üdvös intézkedés volt. 1911-ben 1481 látogató 3079 művet 3577 kötetben használt (1910-ben 1008-an 1899 művet 2262 kötetben) s ami a látogatottság emelkedését örvendetessé teszi: a könyvtárt a tanulóifjúságon s a tanári karon kívül a város lakossága mind fokozottabb mértékben veszi igénybe. A gyarapodás számra nézve tekintélyes ugyan, de a 2598 kötetnyi szaporulatnak a legnagyobb részét a föloszlott olvasóegylet német szépirodalmi anyaga teszi ki. Az intézet pártfogósága által vételekre adott 1062'50 K-ból s az államsegélyből beszerzett 130 művel azonban a modern szépirodalom termékei s az újabb tudományos munkák iránti keresletet még nem lehetett kielégíteni s így tartani lehet attól, hogy a forgalom a jövőben már nem fog emelkedni, ha a könyvtár javadalma nem fokozódik. FEJÉRPATAKY jelentése szerint a könyvtár elhelyezése épen nem kifogástalan. Helyiségei ugyanis nem egymásba nyílóak, hanem szaggatottak. A régi lyceumi épület első emeletén van a 12 személyre berendezett különálló olvasószoba s ezzel szemben, folyosó által elválasztva, két könyvterem az újabb, leginkább használt könyvanyaggal. A második emeleten egy magában álló nagy teremben a régi lyceumi könyvtár van elhelyezve, túlnyomó részben theologiai s elavult természettudományi, klasszika-filológiai stb. könyvekkel. Ettől ismét két, egymástól folyosó által elválasztott teremben az újabb könyveket is tartalmazó JÓNY-könyvtár van, mely az adomány értelmében külön állítandó föl, a cédulakatalogusban azonban anyaga a lyceumi könyvtáréval egyesítve van.

Kiskúnhalason a ref. főgimnáziumi könyvtár az 1911. évben 198 napon volt az iskolán kívüli közönség számára nyitva, amikor 147 egyén 1880 darabot használt és pedig már nem csupán szépirodalmi műveket. A Főfelügyelőségnek a könyvtárnak a város részéről leendő fölkarolása iránt a városi tanácshoz intézett felkérésére a városi tanács «egyszer s mindenkorra» 200 K (!) támogatást nyújtott a könyvtárnak. A ref. egyháztanács 254 Kt

adott beszerzésekre. A 151 kötetnyi vételekkel s 125 kötetnyi ajándékkal a könyvtár törzsállománya 37.122 darabra emelkedett (36.836 könyv, 200 térkép, 86 kézirat).

Komáromban a Vármegyei Könyvtár életében messzemenő fontosságú határozatot hozott a vármegyei törvényhatóság, amennyiben kimondotta, hogy könyvtárát a JÓKAI-Egyesület kezelésére bizza, az egyesület azonban, alapszabályai jóváhagyásának kése delme miatt, még nem kezdte meg működését. A könyvtár állam segélyből 139, egyéb vételből 203 s ajándékozásokból 1134 darab bal gyarapodva, törzsállománya 33.890 darabra emelkedett. Az ajándékok között legnevezetesebbek néhai GHYCYZ Béla főrend és néhai HÉRICS Márton ászári plébános hagyatéka, mely 3000 darabra tehető s földolgozás alatt áll. Id. SZINNYEI József, a könyvtár régi jóakarója, 744 darabbal gyarapította a könyvtárt, köztük a komáromi kalendárium legteljesebb sorozatával. A rohamosan gyarapodó s mindjobban használt könyvtárnál alig van idő a rendezési munkálatokra. Dr. ALAPI Gyula könyvtárőr csak a KULTSÁR István-könyvtár anyagának földolgozását fejezhette be. A rendezés folytán augusztusban zárva volt a könyvtár. Az év folyamán 1031 olvasó 17.347 kötetet használt. A könyvtár elhelyezési módja FEJÉRPATAKY jelentése szerint tarthatatlan. A levéltári helyiség minden zúga úgy tele van tömve könyvekkel, hogy az újabb gyarapodást nemcsak fölállítani, hanem még kicsomagolni sem lehet. Az új építkezés megkezdése tehát valóban égetően szükséges.

Losonczon a Városi Közkönyvtár 161 kötetnyi szépirodalmi és 156 kötetnyi tudományos műből álló évi gyarapodásával 24.358 kötetből álló 16.344 műre emelkedett. A városi 800 K-ás beszerzési segélyből szépirodalmi beszerzések és költségek foganatosítottak. A könyvtárból 107 fizető látogató 5080 kötetet használt. A látogatási díjából 339'90 K folyt be. Az 1903—1910. évi beszerzésekről szóló 3. pótcímjegyzék az 1911. évben megjelent. A könyvtári gondnokság a kezelésre vonatkozólag jelentős változásokat tervez. A városi közgyűlés által választott könyvtárosnak ugyanis más városi hivatalt is kellett betöltenie. Az új szabályrendelettervezet szerint ezentúl a könyvtár kezelőjét, aki esetleg

nő is lehetne, a könyvtári gondnokság alkalmazná évi 1200 K tiszteletdíjjal kizárólag a könyvtár kezelésére s a könyvtári gondnokság is több jogot kapna a könyvtár ügyeinek vezetésére.

Lőcsén az ág. h. ev. egyház könyvtárát a 400 K államsegélyből történeti, földrajzi s irodalmi munkákkal gyarapították. Az új rendszerű cédulakatalogusnak az előző évben megkezdett szerkesztése serényen folyt tovább, azonban a kolligatumban előforduló számos kisebb terjedelmű régi doktori értekezés miatt csak lassan halad. A gyarapodás 33 darab ajándék s 86 darab vétel volt. A látogatottság lassan emelkedik; ennek érdekében KAUFFMANN Aurél könyvtáros folytatta a könyvtár érdekességeiről a tanulóifjúság részére rendezett bemutató-előadásokat.

Múramarosszigeten a ref. főiskola könyvtáránál a használat ismét némi haladást mutat: 151 nyitási napon 992-en 1563 művet használtak. A könyvtár anyaga vétel és ajándék útján 96 művel (146 kötetben) gyarapodott. A könyvtár rendezési munkálatait illetően jelentik, hogy SIMON Géza könyvtáros a régi magyar nyelvű nyomtatványok (1711-ig) rendezését és elhelyezését befejezte. A 178 kötetre menő e nemű anyagban oly kiadások is előfordulnak, amelyeket SZABÓ nem említ, vagy amelyek címét hiányosan közli.

Miskolczon a Borsod-Miskolczi Múzeum könyvtára kétszer is költözött, míg végre a keresk. isk. helyiségeiben BRÓSZ Károly könyvtáros elvégezhetette az újrarendezést, valamint a HORVÁTH Lajos-féle könyvtár és a diósgyőri koronauradalmi levéltár rendezését. HORVÁTH Lajos főrendiházi tag végrendeletileg a múzeumra hagyta körülbelül másfélezer kötetből álló könyvtárát s igen sok darabra rugó országos érdekű oklevélgyűjteményét. A könyvtár állománya a HORVÁTH-féle és a diósgyőri, rendezés alatt álló anyag nélkül, 4256 darab könyv és 2381 oklevél volt. FEJÉRPATAKY meglátogatván az intézetet, a vezetőségnek figyelmébe ajánlotta, hogy tegyék meg a kezdeményező lépéseket a Miskolczon levő könyvanyagnak az egyesítésére s ezzel egy nagy közkönyvtár létesítésére, mert a múzeum mostani könyvtárának esetlegesen összerakult anyaga alig tekinthető könyvtárnak.

Az ág. h. ev. egyházi könyvtár kezelésében változás nem állott be. A püspöki székhelynek Nyiregyházára történt áthelyezése, az új lelkész megválasztása, az irodák áthelyezése és az ezekkel járó költözködések miatt a könyvtár használatában hosszabb szünet volt. Az év folyamán 40 nyitási napon 820 látogató 647 művet 820 kötetben vett ki. A 28 kötetnyi évi gyarapodás, mellyel a könyvtár állománya 7828 kötetre emelkedett, ajándékozásokból került ki.

Nagybányán a Városi Múzeumnál a helyiség kérdése gátolja a fejlődést. Különösen a könyvtár, melyet leginkább gyarapítanak, szükségelne nagyobb helyiséget. Állománya 6309 mű.

Nagyenyeden a Bethlen-kollégium gyűjteményei közül a könyvtár 847 darabbal gyarapodott. 348 látogató 4185 kötetet vett ki, illetve használt a szükös olvasóban.

Nagykárolyból, Szatmár vármegye múzeumáról nem érkezett évi jelentés. RADISICS orsz. felügyelő véleménye szerint legjelentékenyebbnek látszik a könyvtár, amely azonban szintén csak akkor volna nyilvánossá tehető, ha a Főfelügyelőség módot találna egy 800 koronával díjazott könyvtárőr alkalmazására.

Nagyszombaton a Városi Közkönyvtár és Történeti Emléktárban a múlt évben a vasárnapi kikölcsönző és csütörtöki olvasóórákat június végéig élénk forgalommal akadálytalanul betartották. A nyári szünidőben alapos revíziót végzett ALSZEGHY János könyvtáros, pótlásokat, kötetéseket eszközölt, az új beszerzéseket cédulajegyzékekben és leltárakban földolgozta, de példászerű buzgólkodásában az ősz folyamán beállott betegsége, mely hosszú időre ágyhoz szegelte, megakadályozta. A szépen fejlődő forgalom azonban számbavehető fönnakadást nem szenvedett, mert ALSZEGHY betegen is megtett mindent, hogy helyetteseit a könyvtári teendőkhöz bevezesse s így a folyó év elején a már régóta fáradozó KONSCH Ignác segédkönyvtáros és FARKAS Gyula tanár önzetlen segítségével ismét megnyitlak a vasárnapi kikölcsönzőórák. A *történeti emléktár* 1848/49-i ereklyéihez ez évben főleg az 1848/49. évek magyarországi lapjaiból és folyóirataiból sikerült 14 ritkább példányt szerezni. A könyvtár anyaga 10.379

darab. A látogatók száma a könyvtárnál 46 nyitási napon 648 (használt anyag 2407 kötet).

Nyitrán a *Nyitravármegyei Múzeum* gyűjteményei közül a könyvtár használata örvendetesen javul, mert a tanulókon kívül mindnagyobb számban használja azt a nagy közönség is. A használat kikölcsonzésen alapul s e célból minden vasárnap 10—12-ig van nyitva a könyvtár. Legnagyobbrészt az államsegélyből szerzett gyarapodásával törzsanyaga 15.087 darabra emelkedett. A Főfelügyelőség ama törekvése, hogy a fölösztatott Matica Slovenskának Turóczszentmártonból ideszállított anyagából létesített s ennél fogva eredetileg túlnyomó részben szláv könyvanyagból álló gyűjtemény magyar könyvtárrá alakuljon át, az éveken át folytatott tervszerű gyarapítás folytán immár teljesezésbe ment, amennyiben a szláv könyvek az egész anyagnak alig egy harmadát teszik.

Pápán a *ref. főiskola könyvtára* 1911-ben 1198 darabbal gyarapodott. Az ajándékok közül egy 133 kötetnyi értékes, a mérnöki tudomány köréből való s néhai TÖRÖK János városi főmérnök hagyatékából származó ajándékozás érdemel említést. A törzsállomány 37.379 darabra emelkedett. A könyvtárban 1589 látogató 2488 darabot használt, kikölcsonöztek 721-en 1590 kötetet. Nyitva volt a könyvtár 304 napon d. u. 2—4-ig.

Pécsett a *Városi Múzeum* remélhetőleg már nem soká marad meg jelen elhelyezésében, mert így alig tartható fönn a teljes pangás veszélye nélkül. A bérhelyiségek minden zúga tömve van tárgyakkal. A könyvtár a városház földalatti helyiségeiben van fölhalmozva; használni nem lehet. Nagyobb részben ajándékozásokból, összesen 130 kötettel gyarapodott.

Poprádon a *Magyarországi Kárpátgyesület Múzeuma* könyvtárának állománya 7100 darabra emelkedett, főleg adományok útján. A könyvtár használata oly csekély: 5 olvasó használt 43 kötetet, hogy FEJÉRPATAKY véleménye szerint az osztály csak mint a múzeum kezeléséhez szükséges szakkönyvtár fejlesztendő a jövőben.

Pozsonyban a *Városi Közkönyvtár* 1911-ben 3947 könyvvel és 22 hírlapkötetel gyarapodott. A 10.000 K-án felüli városi

javadalomból 2673 K-án 355, az államsegélyből 99 kötet könyvet vettek. A könyvtár összes földolgozott anyaga 25.049 darab. Az olvasóterem 246 egész és 57 félnapon át volt nyitva s ez idő alatt 2836 látogatójegyet adtak ki. Az olvasóban 4296 kötetet használtak, 880 térítvényre pedig 3772 kötetet adtak kölcsön. A könyvtár jövője szorosan összefügg az egyetem kérdésével. A közoktatásügyi kormány ugyanis az új könyvtári és múzeumi épületnek az egyetemi könyvtár céljaira való teljes tulajdonjogi följajánlását óhajtja, a város viszont a jelenlegi városi közkönyvtárosnak vezető állásban való átvétele, a könyvtár további teljes nyilvánossága és a múzeumi épületrésznek az átadás előtti elkülönítése föltételei mellett készséggel hajlandó a könyvtárt átadni az államnak. Az ez irányban folyó tárgyalásokat az év végéig még nem fejezték be.

A *Városi Múzeum* szakkönyvtára részére főképp pozsonyi vonatkozású nyomtatványokat szereztek; továbbá a város 1820-ból való térképét s a városi vízvezeték 1807-ből való tervrajzát.

Sárospatakon a *ref. főiskola könyvtára* a mult évben használta föl a 10.000 K-ás államsegély utolsó részét hiányok pótlására s tudományos jellegű könyvek beszerzésére. Az 1911. év emlékezetes eseménye volt, hogy a főiskola egy volt jeles növendéke, SZKÁROSSY Gusztáv özörényi *ref.* lelkész, a főiskolára hagyta 2000 kötetnyi könyvtárát, melyben számos kézirat és 40 régi magyar kötet van. HARSÁNYI István főkönyvtáros folytatta a kéziratár rendezését. A könyvtár becses metszetgyűjteményéről a *Múzeumi és Könyvtári Értesítőben* megjelent katalógust különnyomatban adta ki a könyvtár. A 2847 könyvből és 75 kéziratból álló évi gyarapodással a törzsállomány 52.216 könyvre és 789 kézira emelkedett. A 260 nyitási napon 618 kikölcsönző 1956 könyvet vett ki.

Selmeczbányán a *Városi Könyvtárt* FEJÉRPATAKY megvizsgálván, változást két év előtti látogatása óta nem észlelt.

Sepsiszentgyörgyön a *Székelly Nemzeti Múzeum* könyv- és levéltára a gyűjteménycsoportok földolgozásához szükséges szakmunkák s a művelt nagyközönség igényeinek megfelelő összefoglaló

művek, továbbá a sorozatos munkák és folyóiratok hiányzó és folytatólagos köteteinek beszerzésén kívül adományok és letétek útján is jelentékenyen gyarapodott. Első helyen említendő itt özvegy báró APOR Gáborné sz. gróf PÁLFFY Fidéle elismerésre méltó elhatározása, mellyel a nemes emlékü férjének, báró APOR Gábor államtitkárnak hagyatékából származó könyvtárát és levéltárt, mint családi letétet a múzeum gondozására bízta. A körülbelül 4200 darabból álló könyvtár főleg jogi és történelmi, de szépirodalmi, természettudományi s egyéb műveket is tartalmaz. Az APOR-család tagjai közül kimagasló APOR Péter könyvtárából csak alig egypár mű, a báró APOR Károly sokáig páratlan 1848/49-es gyűjteményéből is csak kis töredék van a letétben. (A többi az Erdélyi Nemzeti Múzeum birtokába került.) A levéltári anyagból 8 darab a mohácsi vész előtt, 48 darab a XVI. században kelt; a XVII. századból gazdagabb anyag van s különösen az APAFI Mihály idejéből s a gubernium korszakából. A legnagyobb rész a XVIII—XIX. századból származik s főleg az APOR-család birtok- és családi ügyeire vonatkozik. A levéltár anyagát már nagyjából rendezték s az új múzeumba való beköltöztetésig a régi árvaszéki helyiségekben a régi állványokon, az okmányokat pedig a báróné által átengedett régi szekrényekben helyezték el. A letét anyagával együtt a könyv- és levéltár összes gyarapodása 12.769 darab. A törzsállomány 60.977 darab. A csupán csak szakemberek részére nyitott könyvtárban 246 látogató 1300 darabot használt.

Sümegeen az áll. Darnay-Múzeumnak KISFALUDY-terme KISFALUDY Sándor örökösaitől szerzett nagyszámú emléktárgy befogadása céljából új rendezés alá került. KISFALUDY Sándor könyvtárszekrényében nyertek elhelyezést összes műveinek első kiadásai, a középen álló üvegtárlóban KISFALUDY Sándor ereklyéi, SZEGEDY Róza himzesei és apróságai, egy külön tárlóban pedig a KISFALUDY Károly kéziratai és saját festésű arcképei.

Szabadkáról, a Városi Múzeum és Közkönyvtárról nem érkezett évi jelentés.

Szamosújvárt az Örmény Múzeum könyvtárának állománya az újabb szerzeményekkel 1639 könyvre emelkedett.

Szászvárosban a *ref. Kuin-kollégium könyvtára* új helyiségeibe 1910. évben átköltözvén, az 1911. évben a könyvtárban a rendezés munkája volt a főteendő. Ez annyira haladt, hogy az év végéig a szakszerű csoportosítás keretén belül a könyvállomány végleges elhelyezése elkészült a túlnyomó részben régi műveket tartalmazó teológiai szak kivételével. A szakok leltár- és törzscédula-katalogusának elkészítése is a rendezéssel párhuzamosan haladt előre. A rendezés és katalogizálás munkáját TANKÓ Béla könyvtáros úgy igyekezett végezni, hogy az olvasóközönség lehetőleg kevés időre nélkülözze a rendes munkába vett szakokat. Így a használatban nem volt megszakítás s az örvendetesen emelkedett. A 250 nyitási napon 173 egyén 3210 kötetet használt, dacára, hogy a legnagyobb forgalom idején járvány miatt zárva volt az intézet. Gyarapításra az előző évek átlagának megfelelően kb. 1000 K fordítottak a kollégiumi alapból. Az évi 700 K államsegély egyharmadán szépirodalmi műveket vettek. Az összes gyarapodás 757 kötet volt; a törzsállomány 16.020 darabra emelkedett.

Szatmárt a Kölcsey-kör Múzeuma részére annak vezetősége ismét számos ajándéktárgyat gyűjtött egybe. Vétel útján csak a könyvtár gyarapodott; ennek állománya az összesen 129 darabnyi gyarapodással 4372 darabra emelkedett. 80 nyitási napon 218 látogató 931 könyvet használt. A kis arányú könyvtár elhelyezése, a helyszínén járt FEJÉRPATAKY véleménye szerint, megfelelő. Az új helyiségben újra rendezett könyvanyag betűrendben van fölállítva, úgy, hogy a megtalálás igen könnyű. A könyvtár cédulakatalogusa teljes; a szakrepertorium elkészítése most került sorra.

Szegeden a Somogyi-Könyvtár és Városi Múzeumnak a millenium idején emelt épülete a múlt évben alapos tatarozásra szorult. E munkálatok a nyári szünet alatt a felügyeletet végző személyzetet rendes munkájától elvonták s miattok a könyvtár szeptember 1-e helyett csak 20-án nyílt meg. A könyvtár gyarapítására 3000 K városi s 2200 K állami segély fordított. A 2975 kötetnyi évi gyarapodással a törzsállomány 79.547 kötetre emelkedett. Nagyobb adomány volt a szegedi gör. kel. szerb hitköz-

ségtől a templom renoválása alkalmával annak padlásán talált anyag, mely nagyobbára a mult század derekáról való ausztriai jogi és katonai műveket tartalmaz. Az év folyamán érkezett s az előző évről fönmaradt SCHMIDT- és OLTVÁNYI-féle anyag föl van dolgozva. Kötés alá került 405 kötet s a 727'83 K kötési költség-ből 500 K OLTVÁNYI Pál erre rendelt hagyatékából fedeztetett. A 228 nyitási napon 13.218 olvasó volt a könyvtárban; napi átlagszám: 59'28, legtöbb február 1-én: 117, legkevesebb június 30-án: 10. A könyvtárban használatott 15.790 mű, kikölcsönöz-tett 460.

Székesfehérvárott a Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum 1911. évi május hó 14-én nyilt meg. A könyvtár az év folya-mán 632 darabbal gyarapodva, 1421 darabnyi törzsállományúra növekedett.

Szombathelyen a Vasvármegyei Kultúregyesület Múzeuma éle-tében lényeges változást okozott a kulturházzal történt kibővítés. A Főfelügyelőségnek különös gondja volt arra, hogy a kultur-házat a múzeum igazgatóságának közvetlen vezetése alá hozza, hogy az abban tartandó előadások tisztán tudományos, ipari és művelődésterjesztő irányát megszabhassa s azokból a politikai, vallásfelekezeti és osztályharcra vezető támadásokat és agitációkat kizárja, mert az eleinte minden adminisztratív szervezet nélkül működni kezdett intézmény életében mutatkozó első jelenségek után ilyenektől is tartani lehetett. Elsősorban szükségesnek mutatkozott, hogy valaki a múzeum vezetői közül idejét állandóan a múzeumnak szentelhesse; erre báró MISKE Kálmánt sikerült meg-nyerni. A könyvtár leltározása még folyamatban van s így törzs-állománya még nem állapítható meg teljes pontossággal. Évi gyarapodás a több évi részlettörlesztésre megvett KAFFEHR-könyv-táron kívül 148 könyv és 1800 aprónyomatvány. A használat idáig csekély mérvű volt (21 olvasó 286 művet olvasott, 106 egyén pedig 3315 kötetet vett ki kölcsön) s csak a tanulóifjúság részéről nyilatkozott meg az olvasóterem használata iránti kedv.¹

¹ A főfelügyelőség évi jelentésében azt olvassuk, hogy «az Egyesület az olvasóterem további nyitvatartását célszerűtlennek látja». Reméljük, hogy a fő-

Temesvárott a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeumtársulat kisebb méretű szakkönyvtára a múzeum irodahelyiségében oly zsúfoltan van fölállítva, hogy szakszerű kezelése immár lehetetlen s így csak a legszükségesebb folyóiratok folytatására kellett szorítkozni.

A *városi közkönyvtár* részére annak vezetősége igyekezett a múlt évben is minden, a könyvpiacra megjelent komoly tudományos, vagy ismeretterjesztő munkát megszerezni. Ajándékozás útján is bőven volt gyarapodásban része a könyvtárnak. Legbecsebb ajándék volt a dr. LAKY Mátyás főrealisk. igazgatóé, aki nyugdíjaztatása alkalmából 567 kötetből álló 1864 K-ra becsült könyvtárát adta ajándékba. Az összes gyarapodás 1355 tételben 3584 kötetet és füzetet tesz ki, mely gyarapodás összértéke 9547⁴³ Kt tesz ki, ebből a vételek összege 4520⁸⁰ K, miből 800 K államsegély volt. A törzsállomány ezzel 128.107 K-ra becsült 42.953 kötetre emelkedett. A könyvtárban 12.039 látogató 12.947 kötetet használt, illetve kölcsönzött ki. A használt művek között a szépirodalom 5466, a nyelvtudomány 1602 kötetszámmal vezet. A minden hétköznap délután 3—7-ig nyitva lévő olvasótermet a múlt évben már a délelőtti órákban is megnyitották az olvasók részére. Az érettebb olvasók száma egyre gyarapszik.

Turócszentmártonból a Tót Múzeum vezetősége, miként évek óta, az 1911. évi működéséről sem tett a Főfelügyelőségnek jelentést. FEJÉRPATAKY meglátogatván a múzeumot, a pár év előtt még nem kész könyvtár berendezését különösen sikerültnek találta. A könyvanyagon meglátszik, hogy nem rendszeres gyűjtés, hanem csupa esetleges ajándék hozta azt össze. Az áttekintést nehezíti, hogy a nagyobb ajándékok (pl. a KMET Andrásé, a CHALUPKÁÉ stb.) mind külön vannak fölállítva. A könyvtár legnagyobb része cédulázva van és tudományszakok szerint rendezve, használata azonban elenyészően csekély.

felügyelőség nem osztja az Egyesület e képtelen felfogását s gondja lesz rá, hogy az olvasóterem továbbra is nyitva maradjon. Ha az olvasótermet kevesen látogatják, ennek bizonyára nem a város lakosságában, hanem egyéb körülményekben van az oka.

Váczott a Múzeumot fönntartó Múzeum-Egyesület a könyvtár részére az államsegélyből váczi nyomású régi könyveket és Váczt érdeklő nyomtatványokat s képeket szerzett be.

Versecczen a Városi Múzeum és Könyvtárnak új otthonában eltöltött első esztendeje meghozta annak bizonyítékát, hogy az intézet szép hivatásának megfelel s hogy a közönségnek szükséges is volt. A könyvtár gyarapodásából említendő LÁSZLÓFFY László apátplébános hagyatéka: 514 könyv, füzet és kézirat. A városi tanács 170 könyvet és füzetet utalt át a könyvtárba. Vétel útján 620 kötet könyv szereztetett be. A 2152 darabnyi gyarapodásból hozzáférhetővé tétetett 1031 darab. A városi levéltár régibb iratait, 16 kocsirakományt, a városház padlásáról átvette a könyvtár vezetősége s a közs. fiúiskola egy helyiségében helyezte el. A könyvtárban 4868 olvasó 10.226 kötetet használt 255 nyitási napon.

Veszprém-ben a Veszprémvármegyei Múzeum-Egylet könyvtárának csaknem 10.000 kötetet számláló anyaga (összes törzsállomány 12.904 darab, az 1911. évi gyarapodás ebből 1080 darab) helyiség hiánya miatt nem adható át a közhasználatnak. Az elhelyezés mostohasága ugyanis az 1911. évben még rosszabbá lett az által, hogy a megyeháznak a könyvtár elhelyezésére szolgáló keleti szárnyában veszedelmes falrepedés állott be, mely miatt a könyvtári anyagot ládába csomagolva az épület kapubejárata alá kellett ideiglenesen helyezni.

Zomborban a Bács-Bodrogvármegyei Történelmi Társulat könyvtárának osztályozása és végleges rendezése folyamatban van, azonban nagy nehézségekbe ütközik, mert a szükségelt újabb szekrények beállítására nincs hely. A gyűjtemények ugyanis a vármegyeház három termében vannak részben zsúfoltan kiállítva, részben ládába zárva szoronganak.

A Városi Közkönyvtárt fönntartó könyvtáregyesület működése a régi keretek között folyt le. A könyvtár régi, szűk, az igényeknek már csak ideig-óráig megfelelő helyiségében maradt. Az államsegély ez évben 800 K-ról 1000 s a városi segély 700 K-ról ugyancsak 1000 K-ra emelkedvén, lehetővé vált egypár hiányos

munka kiegészítése s a közönség igényeinek némileg fokozottabb mérvben való kielégítése. Az évi gyarapodás 374 darab volt; a törzsállomány 33.227 darabra emelkedett. Az új gyarapodásról «Függelék» címen pótcímtár jelent meg. A nyitási napok száma 255 volt, a látogatóké 147.

III.

Az állami felügyelet alatt álló népkönyvtárakról a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa 1911. évről kiadott jelentése alapján a következőkben számolunk be:

Az új nép- és vándorkönyvtárak fölállítása 57.088.58 K-ba került. A közművelődési és könyvtáregyesületek, olvasókörök és ifjúsági egyesületek közül 69 részesült könyvtárak létesítésére, illetve fejlesztésére segélyben, melynek összege 53.700 K-t tesz ki. Gazdasági népkönyvtárak kiegészítésére 3600 Kt adtak ki. A régiebb könyvtáraknál évközben mutatkozó apróbb dologi kiadások, pótlások és javítások fedezésére s a könyvtárak cserélésének tuvarkölségeire pedig 2700 Kt irányoztak elő. Végül a könyvtárkezelők jutalmazására 4000 Kt fordítottak.

Új népkönyvtárat ez évben a Tanács 34-et állított föl. E könyvtárak közül az Athenaeum r-t. a fennálló egyezség folytán öt-öt db., egyenként 400, illetve 300 K értékű népkönyvtárat díjtalanul szállított, úgy hogy az 1911. évi javadalmat 24 népkönyvtár könyvanyagának beszerzési költségei terhelték meg, még pedig egy 2000 K és huszonhárom 1000 K értékű könyvtár beszerzésének költségei.

Ez állandó jellegű népkönyvtárak mellett a Tanács az 1911. évi állami javadalom terhére negyven, egyenként 500 K értékű vándorkönyvtárat állított föl, amihez még az Athenaeum által díjtalanul szállított két vándorkönyvtár járult.

Az 1911. évben létesített könyvtárak összes száma tehát 76-ra rugott.

E könyvtárak fölállításáról az Országos Tanács május hó 8-iki ülésén határozott, a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak szeptember hó 5-én 76.902. sz. a. kelt jóváhagyása mellett.

E könyvtárak az eddigi eljárásnak megfelelőleg, könyvszekrényekkel ellátva adattak át rendeltetésüknek. A könyvtárak könyvanyagának ára 45.000 Kt tett, a szekrények az 1000 K-ás könyvtáraknál egyenkint 160, a kisebb könyvtáraknál pedig egyenkint 105·20 K-val számítva, 9575·60 K-ba kerültek. (A 2000 K-ás népkönyvtárhoz, mely a jászberényi városházára került, könyvtárszekrény nem járult, viszont Besztercebányára két darab 160 K-ás és Szombathelyre egy darab 105·20 K-ás könyvszekrény küldött a már régebben létesített könyvtárak gyarapodásának a befogadására.) E két tételhez hozzáadva a 475 Kt kitevő szállítási költségeket, a végösszeg 55.050·60 Kt tesz ki.

A könyvanyagot és szekrényeket december hó végén küldték szét rendeltetési helyükre.

Az itt összegezett nép- és vándorkönyvtárak elhelyezéséről a következőkben számolunk be:

A Tanács közvetlen felügyelete alatt 2000 K-ás népkönyvtár a jászberényi városháza tanácstermében állíttatott föl; egy-egy 1000 K-ás könyvtár már létező 1000 K-ás könyvtár 2000 K-ás sorozattá leendő kiegészítése gyanánt Abaujszántón, Egyeken és Muzslán, új 1000 K-ás könyvtárak Apán, Aradon a Csutorautcában, Balatonfüreden, Budafokon az Ifjúsági Körnél, Budapesten a Vasutasszövetség déli kerületénél, Csapon, Dunaharasztn, Enyingen, Érendréden, Fiumében a Tengerparti M. Kir. Áll. Tisztviselők Egyesületénél, Nagymaroson, Rábatamásisban, Szabadkán az Általános Ipartestületnél, Szarvason a Függetlenségi és 48-as Gazdapártnál, Szombathelyen a Kereskedelmi Körnél, Vasváron és Zagyvarékason; egy-egy 400 K-ás könyvtár Hajdúnánáson az iparos tanonciskolában, Hatvanban az Orsz. Vasutasszövetségnél, Miskolcson a Mozdonyvezetők Otthonában, Nagykanizsán és Székesfehérvárott a Vasutasszövetségnél; végül egy-egy 300 K-ás könyvtár Bolgártelepen, Pozsonyban a munkásközvetítő intézet munkásotthonában, Rábczakapin és Szelcsován nyert elhelyezést. Az 500 K-ás vándorkönyvtárak a következő helyekre kerültek: a) az Abaujtornamegyei és Kassai Közművelődési Egyesület útján: Enyiczkére és Kovácsvágására; b) az Aradi Kölcsey-Egyesü-

let útján: Gyulavarsándra; *c)* a Beregvármegyei Közművelődési Egyesület útján: Badalóra, Beregrákosra és Oroszvégre; *d)* Békésvármegyében Orosházán az Aradi-uti, bónumi és monori iskolákba; *e)* Biharmegyében a nagyváradi Szigligeti-Társaság útján Biharba, Biharpüspökire, Gyantára, Paptamásira és Szalárdra; *f)* a Borsodmiskolci Közművelődési Egyesület útján: Görömbölyre és Mucsonyra; *g)* Csanádmegyében Makóra az igástanyai és komlósi uti iskolába; *h)* Csongrádmegyében Szegedre az alsótanyai, kisorsi, külsőfeketeszéli, szentesmihályteleki és zöldfási iskolákba és Szentesre a korógyparti olvasókörhöz; *i)* Györmegyében Bácsára; *j)* Hajdúmegyében Debreczenbe az ebesi tanyára és a Petőfi-Dalkörhöz; *k)* Jász-Nagykún-Szolnokmegyében Fegyvernekre a Pusztasörényes tanyára; *l)* Kolozsmegyében Mérára azzal, hogy az ott lévő régibb sorozat Magyarvistára helyezendő át; *m)* Udvarhelymegyében Etédre és Küsmödre; *n)* Ugocsamegyében Salánkra, *o)* a Vasvármegyei Kultúregyesület útján: Csehíre, Nemeskeresztúrra, Niczkre és Öriszentpéterre; végül *p)* Zalamegyében a Balatoni Szövetség útján: Héviszentandrásra.

A Tanács a Horvát-Szlavonországban elszigetelten élő magyarság közművelődési szükségleteinek kielégítéséről is gondoskodni kívánván, a Julián-Egyesület útján öt darab, egyenkint 500 K értékű, vándorkönyvtárat állított föl Brsljanica Velika, Sokolovac, Sot, Starinci és Zrinska községekben. A Horvát-Szlavonországban elhelyezett könyvtárak száma ekként 43-ra emelkedett. Az annektált tartományokban működő könyvtárak száma ez évben szintén emelkedett eggyel, amennyiben Mosztárban a Magyar Kultúregyesületet látták el a Julián-Egyesület útján egy 1000 K értékű népkönyvtárral.

Ama terven viszont, hogy a külföldi magyarságot is részesítse a Tanács az anyanyelvükön szóló olvasmányok lélekművelő áldásában, a következő intézkedésekkel munkálkodott:

Egy 300 K-ás értékű könyvtárat a radautzi (andrásfalvai) Hitelszövetkezetnek engedett át. Ezenkívül pénzsegélyekre fenntartott javadalmából 500 Kt a newyorki Public Library yorkvillei osztálya, 400—400 Kt a clevelandi cs. és kir. osztrák-magyar

alkonzulátus és a pittsburgi Carnegie-Institution, 250 Kt a catarói Sz. Ferencz-rendű kolostor, 200 Kt a westclevelandi Magyar Református Ifjúsági Egyesület, 150 Kt a buffalói magyar kolónia és 100—100 Kt az akroni Közművelődési Kör, a pólai cs. és kir. tengerészeti fogház s a southbendi Magyar Önképző- és Dalkör könyvtára fejlesztésére fordítottak.

Új könyvtárak föllállítására, illetve meglévő könyvtáraik gyarapítására a következő közművelődési egyesületek és könyvtárt fönntartó testületek részesültek közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi minisztérium útján pénzbeli segélyben: a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, a Dunántúli Közművelődési Egyesület, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület s az Uránia Tudományos Egyesület, egyenkint 5000 Kt, az eperjesi Széchenyi-Kör 2000 Kt, a Budapesti Könyvtár-Egyesület 1800 Kt, a hőmezővásárhelyi közkönyvtár és a nagyváradi Szigligeti-Társaság egyenkint 1500 Kt, a DMKE budapesti osztálya, a Szabad Lyceum, Orsz. Magyar Iskola-Egyesület, a pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület és a temesvár-józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet egyenkint 1000 Kt, a budapesti Erzsébet-Népakadémia 900 Kt, a kassai Kazinczy-Kör és pozsonyi Toldy-Kör egyenkint 700 Kt, a Torontálvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület Nagybecskerekén 600 Kt, az Aradi Kölcsey-Egyesület, a Beregvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület, a győri Népkönyvtár-Egyesület, a Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet s a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-Egyesület egyenkint 500 Kt, a budapesti VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, a VIII. ker. Közjótékonyasági Egyesület, a IX. ker. nép- és isk. könyvtár, a X. ker. nép- és isk. könyvtár, a temesvári erzsébetvárosi, gyárvárosi, mehalai és népirodai könyvtárak egyenkint 400 Kt, a felkai Tatra-Múzeum-Egylet, a kecskeméti központi népkönyvtár, a komáromi népkönyvtár, a marosvásárhelyi Székely-Társaság, a vakokat gyámolító orsz. egylet miskolczi fiókja, a nagykanizsai áll. ipariskola, az újvidéki DMKE könyvtár és a verseczi Magyar Ifj. Önszegélyző Egylet egyenkint 300 Kt, az Orsz. Magyar Iskola-Egyesület buda-

foki könyvtára 250 Kt, a felsőbányai városi tanács 220 Kt, a berzeviczei áll. népiskola és Ifj. Egyesület, a bogsánbányai, érköbölkúti, gyomai, hajdúszoboszlói, késmárki, lipótszentmiklósi, nagykárolyi és ungvári népkönyvtárak, továbbá a tordai Iparosok Önképző-Egylete egyenkint 200 Kt, az aranyosmaróti és nagyzebeni népkönyvtárak egyenkint 150 Kt, a balázsfalvai, Békéscsaba-fényes-tanyai, czibakházai, nagybereznai, sajkókazai és tiszaujlaki népkönyvtár, valamint a selypi cukorgyár egyenkint 100 Kt, a világosi népkönyvtár 80 Kt, a pazdicsi és pipei népkönyvtár pedig egyenkint 50 Kt kapott.

E segélyezések az eddigi gyakorlathoz hiven most is az Országos Tanács részéről esetről-esetre előzetesen jóváhagyott fölhasználási tervezetek alapján, utólagos okmányolt elszámolás kötelezettsége mellett fordítottak rendeltetési céljaikra.

A Dunántúli Közművelődési Egyesület kész könyvtárak könyvkészletére 3420·18 Kt, LŐRINCZY György és PÁSZTOR Árpád műveinek 30 példányban történt beszerzésére 700 Kt, könyvtárszekrényekre 1155 Kt, a könyvtárak elszállítására 75·60 Kt fordított, vagyis elszámolása 46878 K túlkiaással zárult. Az új könyvtárak közül egy-egy 1000 K értékű Barcson a Polgári Körnél és Veszprémben a városházán, egy-egy 500 K értékű vándorkönyvtár Lajtaújfaluban, Acsádon és Erdőcsokonyán, egy 300 K értékű kis könyvtár pedig a balatonalmádi Gyermekszanatóriumban nyert elhelyezést. PÁSZTOR és LŐRINCZY művei a már régebben létesített egyesületi népkönyvtárak gyarapítására szolgáltak.

Az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület 1911. évi népkönyvtári kiadásai 5290·67 K-ra rugtak, mely összegből a 290·67 K-nyi túlkiaadást az egyesület saját vagyonából fedezte. Ez összegből 3633·20 K könyvek vásárlására, 1603 K könyvkötői munkálatokra s ládák készítésére, 54·47 K pedig csomagolási és fuvar költségekre esik. A beszerzett könyvanyagból 10 darab EMKE népkönyvtár került ki, amelyek Pusztakamarás, Alsóárpás, Nagydisznód, Ehed, Újszékely, Szilágykerked községekben, továbbá Kolozsvárott a m. kir. VI. honvédkerületi fohházban, a cs. és kir.

35. tábori ágyúezrednél s a 62. cs. és kir. gyalogezrednél, végül Marosvásárhelyt az 51. cs. és kir. gyalogezrednél helyeztettek el. Ezenkívül 8 darab pótsorozatú népkönyvtár is létesült, melyek közül négy az imént említett kolozsvári és marosvásárhelyi népkönyvtárakat egészítette ki, egy-egy viszont Kolozsvárra a cs. és kir. gyalogezred 15. századához s az 51. cs. és kir. gyalogezred fellegvári fogházába, Pákéra és Lukafalvára került.

Az Uránia Tudományos Intézet 5000 K államsegélye terhére munkásgimnáziumi könyvtárai részére negyven, egyenkint 96 kötetből álló sorozatot szerzett be 174'90 K értékben. A sorozat 51 kötet a szépirodalomra esik, míg 5 kötet a földrajzra, 2 kötet a magyar nyelv és irodalom csoportjára, 8 kötet a természettudományokra, 4 kötet az egészségtanra, 19 kötet a kereskedelmi és ipari ismeretekre, 2 kötet a társadalomtudományra, 1 kötet a jogra, 5 kötet pedig a történelemre jut.

A DMKE budapesti osztálya 1000 K költséggel egy 600 K értékű könyvtárt Jászfényszaruban s egy 500 K értékűt Jászapátiban létesített.

Az Eperjesi Széchenyi-Kör 2000 K államsegélyéből 1800 K-át használt föl, mely összegből 1700 K könyvbeszerzésre, 100 K pedig eperjesi könyvtárai kezelőjének díjazására esik. A fennmaradó 200 K-át a kör az Orsz. Tanácstól nyert külön fölhatalmazás alapján a Vasárnapi Könyv c. vállalat beszerzésére fogja fordítani. A könyvvásárlásra fordított 1700 K-ból 300—300 K az eperjesi nagy- és népkönyvtár, 185—185 K a bártfai és kisszebeni, 160—160 K pedig a girálti, nagysárosi és tapolyhanusfalvi népkönyvtárak gyarapítására jutott, míg 250 K költséggel Lubotényben egy új népkönyvtár alapját vetették meg.

Az Országos Magyar Iskola-Egyesület az ez évre folyósított 1000 K segélyből 950 K költséggel Kispesten, a tanoncotthonnal kapcsolatban létesített egy 1000 K értékű népkönyvtárat. Az aradi Kölcsey-Egyesületnek a tavalyi maradvánnyal együtt 568'80 K állt rendelkezésére. Ez összegből az egyesület csupán 229'18 Kt számolhatott el, mivel az arad-újtelepi és pankotai népkönyvtárak részére beszerzett könyveket a könyvkereskedők csakis az elszá-

molás lejártá után szállíthatták. A fölhasznált összegből a talpasi népkönyvtár fejlesztésére 154'40 K, az arad-szentpéterteri népkönyvtár gyarapítására 47'76 K, ugyane könyvtárban könyvkötésre 18'90 K, végül fuvarköltségekre 8'12 K esik. A budapesti Szabad Lyceum 1000 K segélyét teljes összegében új könyvek vásárlására használta föl. A beszerzett 87 mű az egyesület Széchenyi-osztályán, továbbá óbudai, kelenföldi, gyáli-uti és újpesti szabadtanítási telepeinek nyilvános könyvtárában helyeztetett el. A balászfalvai Polgári Iparos-Kör 100 K segélyéből könyvbeszerzésre 86'10 Kt, portóköltségekre 2'16 Kt használt föl, elszámolatlanul maradt 11'74 K, mely összeg a rongált könyvek javítására hozatott előirányzatba. A berzeviczei népkönyvtár 200 K államsegélye terhére 70 K költséggel egy új könyvszekrényt s 110 K áron új könyveket szerzett be, míg 20 K-át az elrongyolt könyvek átköttetésére fordított. A bogsánbányai Könyvtár- és Múzeum-Egyesület 200 K segélyéből 189'85 Kt új könyvek vásárlására fordított; a 10'15 K maradványt pedig könyvek javítására irányozta elő. A budafoki áll. polgári iskola 250 K segélyét teljes összegében elhasználta. A kiadási tételek a következőképen oszlanak meg: könyvbeszerzésre fordítottatott 142'70 K, könyvkötésre 101'20 K, leltári könyvekre 3'10 K s apróbb kiadásokra 2 K. A cibakházai Leány-Egyesület 100 K segélyéből könyvvásárlásra 79'70 Kt, könyvkötésre pedig 20'30 Kt fordított. A hódmezővásárhelyi közkönyvtár az időközi kamatokkal 1535'36 K-ra növekedett 1911. évi államsegélyéből 1218'36 Kt könyvek beszerzésére, 225 Kt katalogusa kinyomatása költségeire s 92 Kt könyvek bekötésére fordított. A kassai Kazinczy-Kör 700 K államsegélye terhére 610'92 Kt könyvbeszerzésre, 12'08 Kt könyvek újraköttetésére és 77 Kt egy könyvszekrény beszerzésére számolt el. A komáromi népkönyvtár 300 K államsegélyéből 292'45 Kt könyvbeszerzésekre vett igénybe, míg 7'55 Kt maradványként vitetett át az 1912. esztendőre. A marosvásárhelyi Székely-Társaság 300 K államsegélyét teljes összegében fölhasználván, 65 Kt rongált könyvek javítási költségeire, 203 Kt új könyvek vásárlására s 32 Kt nyomtatványok s apróbb fölszerelési tárgyak be-

szerzésére fordított. A nagybereznai népkönyvtár 100 K segélyéből 93 Kt használt föl könyvek vásárlására; a 7 K maradvány könyvek javítására irányoztatott elő. A nagykárolyi népkönyvtár 200 K államsegélyének elszámolása 23'20 K túlkiadással zárult, amit a városi tanács fedezett; könyvek beszerzésére 178'40 K, könyvkötésre 44'80 K jutott. A pazdicsi népkönyvtár könyvek vásárlására 38 Kt, egy lámpa beszerzésére 11 Kt s portókiadásokra 1 Kt fordított. A pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület könyvbeszerzésre 307'95 Kt, könyvkötésre, könyvjegyzékekre s egyéb nyomtatványokra 474 Kt, kezelési és rendezési díjakra 250 Kt, takarításra 72 Kt, biztosításra pedig 8'62 Kt adott ki s ekként elszámolása 13'57 K túlkiadással zárult. A selypi cukorgyári iparosok könyvtára a 100 K államsegély terhére 75'16 K-ért könyveket szerzett be, a fönmaradó összeget pedig könyvkötésre fordította. Temesvár tanácsa a gyárvárosi, erzsébetvárosi és ferencvárosi népkönyvtárak részére folyósított 400—400 K segélyt teljes egészében új könyvek beszerzésére használta föl, míg a népirodai könyvtárra eső 400 K-ból 343'40 Kt fordított új könyvek vásárlására, a maradványt pedig könyvkötői költségekre használta föl. A Temesvár-Józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet 1000 K államsegélyéből új könyvek beszerzésére és beköttetésére 900 Kt, a régi könyvanyag javítására pedig 100 Kt fordított. A tiszaujlaki népkönyvtár a 100 K államsegélye terhére könyvvásárlásra 92'50 Kt, könyvkötésre pedig 7'50 Kt számolt el. A verseczi Magyar Ifjúsági Önképző-Kör 300 K államsegélyével szemben kiadott könyvvásárlásra 247 Kt, könyvszekrényre pedig 60 Kt. Államsegélye teljes összegét új könyvek beszerzésére fordította a budapesti VIII. ker. Általános Közjótékonyági Egyesület, a IX. ker. Népi és Iskolai Könyvtár, a X. ker. Népi és Iskolai Könyvtár, az aranyosmaróti népkönyvtár, a Békéscsaba-fényestanyai közs. népkönyvtár, a felkai Tatra-Múzeum, a gyomai népkönyvtár, a kismárki népkönyvtár, a lipótszentmiklósi népkönyvtár, a Torontálmegyei Magyar Közművelődési Egyesület Nagybecskerekén, a nagykanizsai iparosiskola, a tordai Iparosok Önképző-Köre és a világosi népkönyvtár.

A segélyezett intézetek és egyesületek egy része az Orsz. Tanács jelentésének lejártaig csupán az államsegély fölhasználási tervzetét nyújtotta be.

Így a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, mely az államsegélyen 5500 K értékű könyvtár létesítésére kért fölhatalmazást. E könyvtárak közül egy-egy 1000 K értékű Szabadkán és Cirkvenicán, egy-egy 600 K értékű Jászárokszálláson, Pusztamonostoron, Alattyánban és Jánoshidán, egy 500 K értékű Szolnokon a Gazdasági Egyesületnél, végül egy-egy 300 K értékű Szegeden a Gazdasági Olvasókörben és Budapesten a m. kir. központi honvéd ruharaktár-parancsnokságánál nyer elhelyezést.

A Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület októberi ülésén foglalkozott az államsegély fölhasználásának a tervzetével s 22 új ifjúsági könyvtár létesítésére 2800 Kt, a fönnálló könyvtárak állományának szaporítására 960 Kt, a nyitrai központi könyvtár lakbérére és fűtésére 450 Kt, kezelőjének jutalmazására 200 Kt, könyveinek bekötetésére 300 Kt s katalogusának ki nyomtatására 290 Kt hozott előirányzatba. Utóbb a tervzet annyiban megváltozott, hogy az egyesület segélye terhére központi könyvtára részére egy nagyobb könyvszekrény s a helyiség kettéválasztására szolgáló korlát költségeire 100—200 K engedélyezését kérte. Az új ifjúsági könyvtárak Tardoskedd, Bábindál, Szomorfalulovászi, Tormos, Nyitrabánya, Oszlány, Nagysáró, Peszér, Hontkisér, Kálnaborfő, Magyarád, Majorka, Gnézda, Várna, Beczkó, Pónik, Feketebalog, Znióváralja, Mósocz, Námesztó, Bodró és Rózsahegy községekben állíttatnak föl. Gyarapításban részesülnek a nagybiccei, alsóhámori, kálnógarábi, andódi, egyházmároti, egyháznagyszegi, komjáti, alsóköröskényi, hegybányai, pöstyéni, pitestii, középpalóitai, folkusfalvai, nemesborii, alsópaloitai, mosódi, tótpelsőczi, istvánházai, nagysurányi, törei, ruttkai, bánkeszii, libetbányai, sámsonházai, iglói, kismányai, béládi, lelédi, hontharsányi, tornóczi, nagytapolcsányi, garamkelecsényi, nagyherestényi, szentmihályúri, zsitvaszentmártoni, németprónai, szelőczei, alsóhámori, losonczapátfalvai, kékkői, verbói, nagybéliczi és csernei ifjúsági könyvtárak, továbbá az esetleges megtakarításokon

az alsóhámori, kistapolcsányi, veszelei és nyitrazásambokrétai polgári olvasóköri könyvtárai, az óturai ifjúsági könyvtár és a mateóczi Iparos Kaszinó-Egylet népkönyvtára részesülnek könyvadoományban.

A nagyváradai Szigligeti-Társaság a külvárosi könyvtár gyarapítására 358 Kt, a réti könyvtáréra 558 Kt, az újvárosiéra 270 Kt, a váraljai népkönyvtáréra 308 Kt, vegyes kiadásokra pedig 6 Kt irányzott elő.

A Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet az államsegély terhére egy 400 K értékű népkönyvtár s 150 K értékű egyéb könyvanyag beszerzésére kért és nyert fölhatalmazást. A 400 K-ás könyvtár Nagykürtösön fog elhelyeztetni, a 150 K értékű könyvanyag pedig a szügyi, kismarosi, divényi és lónyabányai nép- és ifjúsági könyvtárak állományának gyarapítását szolgálják.

A budapesti Erzsébet-Népakadémia, valamint a VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület államsegélyének teljes összegét új könyvek vásárlására iráyoztta elő. Az érköbölkuti népkönyvtár könyvbeszerzésre 180 Kt, könyvkötésre 15 Kt és apróbb kiadásokra 5 Kt szándékozik fordítani. A felsőbányai népkönyvtár könyvek beszerzésére 175'90 Kt, könyvkötésre és katalogusra 44'10 Kt, a győri Népkönyvtár-Egyesület könyvvásárlásra 482'40 Kt, könyvkötésre 17'60 Kt, a hajdúszoboszlói népkönyvtár könyvek beszerzésére 189'20 Kt, könyvkötői javításokra 10'80 Kt, a kecskeméti városi tanács az egész segélyösszeget könyvek vásárlására fordította, a Vakokat Gyámolító Orsz. Egylet miskolczi fiókja Braille-írotáblák beszerzésére 24 Kt, Braille-féle írópapirosra 53 Kt, másolási díjakra 166 Kt és könyvkötői munkálatokra 57 Kt, a nagyszabeni népkönyvtár új könyvek beszerzésére 96'80 Kt, könyvkötői munkálatokra 44'40 Kt s a pótcímjegyzék kinyomatására 8'80 Kt, a pozsonyi Toldy-Kör az egész államsegélyt új könyvek beszerzésére, a pipei EMKE könyvtár segélyét egy könyvszekrény elkészíttetésére, a sajkázai népkönyvtár egész segélyét könyvek vásárlására, a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-Egyesület könyvbeszerzésre 400 Kt, könyvkötésre 30 Kt és új katalogus kinyomatására 70 Kt, az újvidéki DMKE könyvtár és az ungvári

népkönyvtár segélyének teljes összegét könyvek beszerzésére kívánta fordítani.

Az 1911. évi államsegélyről sem elszámolást, sem pedig fölhasználási tervet nem küldött az Országos Tanácshoz a Budapesti Könyvtár-Egyesület és a Beregvármegyei Közművelődési Egyesület. Utóbbi a tervezet késedelmét azzal indokolta, hogy a kicserélendő s fölfrissítendő vármegyei vándorkönyvtárak kezelésében nagyrészt személyi változások álltak be s így az intézkedések hosszú sorára van szükség, míg a szükséges adatok beérkeznek. Az előmunkálatok azonban meglehetősen előrehaladtak.

A nagyobb népkönyvtárak, illetve a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó tudományos közkönyvtárak gyarapítására a következő könyvadományok kerültek szétosztásra: az 1910. évre megjelent Tiszti cím- és névtár, továbbá a magyar kir. iparfelügyelőség 1910. évi tevékenységéről szóló jelentés 30—30 példánya, mint a m. kir. kereskedelemügyi minisztérium ajándéka, továbbá MIK-SZÁTH Kálmán műveinek 1911-ben Tanácsunk számlája terhére megvett 10 és a Lipótvárosi Kaszinótól kapott 15 példánya.

A könyvadományok során említjük meg azt a körülményt, hogy a Tanács kiadásában és dr. GULYÁS Pál szerkesztésében megjelent «Népkönyvtár Címjegyzék» c. munkálat valamennyi, az Orsz. Tanács által közvetlenül létesített vagy pénzbelileg segélyezett nép- és vándorkönyvtárnak, továbbá megfelelő számú példányban a DKE, DMKE, EMKE és FMKE vezetőségének is megküldetett.

Az Orsz. Tanács ama régebben megkezdett akcióját, melynek célja a földművelésügyi minisztérium által létesített gazdasági népkönyvtárak szépirodalmi anyagának fejlesztése s ezzel cselekvőképességük fokozása, az 1911. évben 40, egyenkint 100 K értékű könyvsorozat adományozásával vitte előbbre. Ily adományban a következő gazdasági népkönyvtárak részesültek: Bácsbodrogmegyében: Topolya; Biharmegyében: Ugra és Sarkad; Borsodmegyében: Hangács és Kistokaj; Csanádmegyében: Apátfalva és Mezőkovácsháza; Csíkmegyében: Csíktusnád és Csíkrákos; Csongrádmegyében: Nagymágocs és Hódmezővásárhely; Eszter-

gommegyében: Dömös, Kána és Esztergomszentgyörgy (kath. olvasókör); Fejérmegyében: Nagyperkátá és Szár; Hajdúmegyében: Vámospércs; Hevesmegyében: Poroszló és Verpelét; Jász-Nagykún-Szolnokmegyében: Jászkisér, Kenderes és Törökszentmiklós; Kolozsmegyében: Kolozsborsa; Komárommegyében: Kolta; Pest-Pilis-Solt-Kiskúnmegyében: Czinkota, Erzsébetfalva, Örkény és Visegrád; Somogy megyében: Szigetvár; Szabolcsmegyében: Nyírbátor és Kisvárdá; Szatmármegyében: Mátészalka; Torontálmegyében: Topolya és Kiszombor; Vas megyében: Sárvár; Veszprémmegyében: Balatonalmádi és Enying; Zalamegyében: Balatonudvari és Zalaszentmihály (olvasókör); Zemplénmegyében: Tállya.

A régibb könyvtárak időközi kicserélésére és kisebb pótlások eszközzésére fönntartott összeg terhére a következő kiadások nyertek fedezetet: Az elrongyolt és elveszett könyvek pótlására Egyeken 69·50 Kt, Jászberényben 61·80 Kt, Marosvásárhelyen 110 Kt, Tenkegörszéken 72·30 Kt, Kispesten 54·10 Kt, a budapesti gyermekmenhelyen 79·80 Kt s Vácztól 43 Kt adtak ki, Békéscsabán portómegtérítésre 153 Kt, Szentesen a könyvtárak kicserélésénél fölmerült kiadásokra 48·59 Kt fordítottak, míg könyvkötői munkálatokra Abrudbányán 87·80 Kt, Hatvanon 73·70 Kt s Szentes-Kormosparton 30·20 Kt fizettek. Végül 432 K költséggel 50.000 térítvény is készült, amelyek ezres csomagokban kerülnek szétesztásra.

Jutalmak címén a Tanács ez évben 4000 Kt folyósított. E jutalmak szétesztása felől a Tanács november 23-iki ülésén határozott s a saját hatáskörébe tartozó könyvtárak kezelői közül kettőnek 150—150, tíznek 100—100, kettőnek 75—75, kilencnek 50—50 K-val, egy DKE könyvtár kezelőjének 100 K-val és hatnak 50—50 K-val, egy DMKE könyvtár kezelőjének 100 és négynek 50—50 K-val, hat EMKE könyvtár kezelőjének 50—50 K-val, az Eperjesi Széchenyi-Kör könyvtárnokai közül egynek 200 és egynek 100 K-val, két FMKE könyvtár kezelőjének 100—100 és hatnak 50—50 K-val, két Julián-egyesületi könyvtárkezelőnek 100—100 és kettőnek 50—50 K-val leendő jutalmazását határozta el. A jutalmazottak száma tehát ötvenötöre rugott.

Az Orsz. Tanács hatáskörébe tartozó 1156 könyvtár közül az 1911. évre szóló jelentés 992 könyvtártól kéretett be, de a háromszor is megismételt fölhívás csupán 872 könyvtárnál járt sikerrel és e 872 könyvtár összes forgalma 725.210 kötetet tett, amiből szépirodalomra 579.205 kötet, tehát az egész forgalom 79·80/0-a esik. Egy-egy könyvtár átlagos forgalma 808·5 kötet volt. A könyvtárak könyvanyaga 353.255 kötetből állt s így átlagban minden egyes kötetre két kikölcsönzés jut.

A kikölcsönzéseknek közel egy hatoda: 129.006 kötet a 36 fővárosi könyvtárra esik s e forgalomból 110.519 kötet volt a szépirodalom. A 36 intézet között a X. ker. Nép- és Iskolai Könyvtár vezet 25.808 kötetes forgalmával, míg a Budapesti Könyvtár-egyesület II. ker. fiókja, mely tavaly első helyen állott, 23.308 kötetes forgalmával a második helyre szorult. Több mint 10.000 kötet olvasásáról számoltak be a VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület (19.508 kötet), a IX. ker. Nép- és Iskolai Könyvtár (14.347 kötet) és a X. ker. MÁV. Gépgyár (10.422 köt.).

10.000 kötetnél nagyobb forgalmat mutattak ki a következő vidéki városok és községek könyvtárai:

Cserne	--- --- --- --- ---	10.388	kötet	forgalommal,
Győr (központ)	--- --- --- --- ---	17.447	«	«
Hódmezővásárhely (központ)	--- --- --- --- ---	20.508	«	«
Nagybecskerek	--- --- --- --- ---	10.647	«	«
Nagykanizsa	--- --- --- --- ---	23.246	«	«
Temesvár-Józsefváros	--- --- --- --- ---	21.564	«	«

10.000 és 5000 közt volt a forgalom Egyeken (7989 kötet), Komáromban (9396 kötet), Mezőturon (8639 kötet), Nyitrán a FMKE központi könyvtárában (6297 kötet), Pécssett a központban (7415 kötet), a budai (7315 kötet) és kórházi (5125 kötet) fiókokban, Széken (5308 kötet), Temesvárott az erzsébetvárosi (6703 kötet) és gyárvárosi (8165 kötet) könyvtárakban és Tordán (5779 kötet).

1000-et meghaladta, de az 5000-et nem érte el a használt kötetek száma az alább felsorolt vidéki könyvtárakon kívül 116

vidéki könyvtárban, vagyis a jelentést tett vidéki könyvtárak 14⁰/₀-ában. A kikölcsönzések száma 100-on alul maradt 110 vidéki könyvtárban, azaz 13⁰/₀-ban. A legkevesebbet: 3 kötetet a tekeújfalui könyvtárból vettek ki. A forgalom teljesen szünetelt 13 vidéki könyvtárban, ami 15⁰/₀-nak felel meg.

A 872 könyvtár közül csupán 9, tehát ép 1⁰/₀ állománya haladta meg az 5000 kötetet. Nevezetesen:

Budapest, Közkönyvtáregyesület II. ker. állománya	7486	kötet,
« VIII. ker. Munkásotthon állománya ...	5120	«
« Erzsébet-népakadémia állománya ...	6632	«
« IX. ker. Nép- és Isk. Könyvtár állománya	8657	«
« X. « « « « « «	9220	«
Hódmezővásárhely, Közkönyvtár állománya ...	8760	«
Pozsony, Toldy-Kör állománya ...	6020	«
Temesvár, Józsefvárosi Könyvtár állománya...	9115	«
Tiszafüred, Könyvtár állománya ...	5772	«

5000-en alul maradt, de legalább 1000 kötetből állt 39 könyvtár (közte 4 fővárosi), vagyis 45⁰/₀. 500 kötetten felül van, de az 1000-et nem éri el 90 könyvtár állománya, ami 108⁰/₀-nak felel meg. 100-nál kevesebb kötet van 4 könyvtárban, állományát nem mutatta ki 53 könyvtár, míg a könyvtárak 776⁰/₀-ában a kötetszám 500 és 100 közt ingadozik.

A könyvtárak évi jelentésének rovataiból az is kiderül, hogy a kezelők közül kik részesülnek állandó díjazásban s habár számuk még mindig igen csekély, az emelkedés ezen a téren is megállapítható. Míg 1910-ben csupán 42 könyvtár főntartó hatósága díjazta állandóan kezelőit, addig 1911-ben ez a szám 49-re emelkedett. A kezelőknek folyósított állandó tiszteletdíj összege ez évben 9131 Kt tett.

Csak kevésbé kielégítő a községek áldozatkészsége a népkönyvtárügy fejlesztése érdekében. A 872 könyvtár közül csupán 41 (1910-ben 48!), tehát a kimutatását beküldő intézeteknek nem egészen 5⁰/₀-a részesült a községek pénzbeli segélyében. E segélyek összege 9732 K-ra rugott s így az állam által e célra for-

dított összegnek alig 9⁰/₀-át tette, vagyis messze alatta áll annak a minimumnak, melyet az olyan elsősorban községi érdekű intézménynek, minő a népkönyvtárügy, fejlesztésére joggal elvárhatunk.

Ama főadatának, hogy hivatalos látogatások révén személyes érintkezés útján igyekezzék a helyi társadalom érdeklődését a múzeumi és könyvtári ügy iránt ébren tartani és a hatáskörébe tartozó gyűjtemények állapotát felől helyszíni szemle útján tájékoztatást szerezni, a Tanács ez évben is iparkodott megfelelni. Dr. FERENCZI Zoltán tanácsstag a lugosi, módosi, németcsernyai, omori, szkulyai és nagybecskereki népkönyvtárakat tekintette meg, MIHALIK József előadó a székelykeresztúri, váczai, czeglédi, szeniczei, erzsébetvárosi, brassói, papolczi, szelistyei, nagyszabeni, fogarasi, halmágyi és balázsfalvai könyvtárakban tett látogatást. dr. GULYÁS Pál népkönyvtári szakmegbízott pedig a beregszászi, surányi, beregdaróczi, csarodai, hajdúböszörményi, gyöngyösi, ráczalmási, munkácsi, farádi, balmazújvárosi, hajdúdorogi, tenkei, tenkegörsédyi, gulácsi, szerepi, nagyszabai és csepregi népkönyvtárakat vizsgálta meg. A kiküldöttek tapasztalataikról s az esetleg szükséges intézkedésekről írott jelentésekben tájékoztatták a Tanácsot. Javaslatuk úgy a népkönyvtárkezelői jutalmak, mint a könyvtári javadalom jövő szétosztásánál megfelelő figyelembe vétettek.

1911 tavaszán látott napvilágot az Orsz. Tanács kiadásában a jegyzetes népkönyvtári címjegyzék, mely 2566 kötetet ismertet szakok szerint csoportosítva. E tekintélyes anyagból 885 kötet esik az összes művek és gyűjteményes vállalatok, 795 kötet a szépirodalom és 886 kötet az ismeretterjesztő irodalom csoportjára. A kötet használhatóságát fokozzák a név-, cím- és tárgymutatók, valamint a regényirodalomról adott tartalmi és földrajzi átnézetek. A könyvkészletet 40 szakember birálatai alapján egy, az Orsz. Tanács által dr. FERENCZI Zoltán elnöklete alatt kiküldött bizottság válogatta meg, míg a szerkesztés munkája dr. GULYÁS Pálra hárult. Az Orsz. Tanács e nagyszabású munkálatért úgy a bizottságnak, mint annak elnökének és a szerkesztőnek elismerése jeléül jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

ADATTÁR.

Kassa város jegyzőkönyvéből.

1610. 6. Julii. Judiciaria. Articuli sedis thavernicalis praelo submissi et excussi typis allati sunt Barthpha, qui quia sub nomine domini Sigismundi Forgach prioris magistri thavernicorum editi sunt. Ideo domino Forgachio ex iisdem exemplaria aliquot mittantur. Consentit senatus, ut dentur ei exemplaria X vel 12.

1613. 5. Decembris. Az könyvnyomtató küldött az becsületes tanácsnak egy kötés új kalendariumot¹ ajándékon; az becsületes tanács is igért neki 4 köből gabonát.

1619. 7. Februarii. Reverendo domino Eliae Ursino ecclesiastes et rectori Leutschoviensi pro compendio Gorlitzensi aucto et liberis civitatibus dedicato honorarii loco deputati sunt 8 fl.

1626. 8. Aprilis. Tobias Libertini egy predikator exul valami carment dedicálván, suplikál, hogy valami segítséggel legyenek neki. Deliberatum: Vagy 7 sing fekete posztót adjanak neki.

(1662.) A lőcsei könyvkötő-céh Kassa városához a néhai könyvnyomtató Gevers Bálint özvegye ügyében.

Erhbahre, Namhafte, Wohlgeachte, Kunstreiche liebe Herren und Meister eines löblichen Handwercks der Buchbinder, wir wüntschen Ihnen auch von Gott dem Allmächtigen ein glückseeliges, friedliches und freudenreiches Newes Jahr an Leib und an der Seelen bevor an, gelanget an Sie auch allesämtlichen unsern Grusz und alle ersprüliche Wohlfahrt.

Grossgünstige liebe Herrn Meister der Buchbinder, denselben thun wir hiermit freundlichen zu wissen, dass ihr geliebtes Schreiben an uns von 11. Januarii, den 25 dito wir zu recht erhalten haben, bedanken uns gar freundlichen gegen Sie; aus welchem wir vernommen, wie das Frau *Valentin Geversin* ein löblich Handwerck hat lassen

¹ Az 1614-ik évre szólót.

zusammen fodern und befragen lassen, warumb man ihr die Werckstadt für unredlich erkennen thut und begehret zu wissen, aus was Ursach solches geschehe, da doch die Gesellen seydt 5. oder 6. Jahren her immer bei Ihr gearbeitet haben und man ihr solches nit gethan, das sie vorgiebet, das wir so lang haben still geschwiegen, so sagt man im Sprichwort: Lang geborgt ist nicht geschenckt. So wisse sie, das wir Meister des löblichen Handwerks dabey verbleiben, imfall das Frau *Valentin Geversin* nicht will den Überrest, welchen Ihr seeliger Herr schuldig verblieben einem löblichen Handwerck der Buchbinder allhie abgeben wird, nemlich 25 Reichsthaler, so soll ihre Werckstatt ein weg, wie dem andern für unredlich gehalten sein; wo aber ein redlicher Gesell über 14 Tag nach Handwercks-Gewonheit bey Ihr arbeiten sollte, so sehe zu, wie er es ins Künftige bey einem löblichen Handwerck verantworten werde. Dieweil aber die Herrn Meister schreiben, das man das erstgelegte Geld ihr soll wiederumb zurück geben, so wissen die Herrn Meister gunstig, das solches nicht unter uns ist getheilet worden, sondern es ist auf vielfältige Unkosten aufgangen, wie Meister *Marcus Severinus* gar wohl weis, wo es ist hingewendet worden. Imfall aber, das man den Brief, welcher ihm von einem löblichen Buchbinder-Handwerck Meistern und Gesellen ist mit ertheilet worden vor etlichen Jahren, wiederumb zuruck haben könnte, so soll Ihr solches Geld, welches ihr seeliger Herr geben hat, eingehändiget und zugestellet werden, alsdenn verbleibe Sie, *an ihren Tugenden nichts benommen*, wie ihr seeliger Herr vor gewesen ist, ein Stocker und Hudlerin in Handwerck. Hiemit Gott befohlen von uns sämbtlichen.

Gegeben Leutschau den 29 Januarii anno 1662.

J. D. H. M. D.

Laurentius Brewer.

Girg Kraus.

Johann Brexsell.

Kivül: Denen ehrbaren und kunstliebenden Herrn Meistern des löblichen Handwercks der Buchbinder grossgunstig einzuhändigen in Caschau.

(Eredetije Kassa v. lvt. 8719—14. szám alatt.)

(1727.) Tanúkihallgatás a kassai jezsuiták nyomdájában újonnan kinyomatott Rudimenta iránt.

Nos infrascripti ad instantiam legitimamque requisitionem prudentis ac circumspecti domini *Godefridi Stainhibell compactoris Eperiesiensis* pro peragenda certa colaterali inquisitione per perillustrem ac genero-

sum dominum Stephanum Suranyi, liberae regiaeque civitatis huius Cassoviensis substitutum iudicem exmissi existentes, accersitis in praesentiam nostri, hic ab infranominandis testibus secundum sub inserenda de eo utri puncta talem collectavimus testium fassionem.

De eo utrum.

Primo. Scitne viditne vel audivitne testis, quod dominus *Godefridus Stainhibell* anno 1725 curasset imprimi exemplaria *Rudimentorum* 3000 Cassoviae apud patres societatis, eodem ipso tempore dominus *Paulus Szakmári*¹ rem notam habens, adeundo patrem cancellarium rogaverit, sibi etiam permitti curare imprimi 1000 emplaria similia. Verum pater cancellarius id aegre permittendo dicens non futurum contentum dominum Stainhibell super eo facto: Interim dominus Szakmári supponens dominum Stainhibell contentum redditurum permisit in eiusdem contentationem florenos Rhenenses 3 et factori vero unum, id est 1 dans et dicens, si venerit dominus Stainhibell, hos 3 fl. r. det illi, forte contentus his erit et non contravertet, quod ego etiam eodem tempore curaverim imprimi exemplaria 1000 *Rudimentorum*.

Secundo. Scitne vel audivitne, quod non multo post dominus Szakmári domino. Stainhibell contractum certum de se dedit, quod simile impedimentum ullatenus vellit amplius dominus Stainhibell ponere.

Tertio. Scitne vel audivitne, quod in anno 1727 circa diem quartum Aprilis, dum dominus Stainhibell denuo curasset Cassoviae apud patres societatis imprimi similium exemplarium 3000 eodem tempore dum adhuc sub titulo opus fuisset suae dominis dominus vero Paulus Szakmári hoc intellecto ad patrem cancellarium eundo rogaverit, sibi ex iisdem exemplaribus 2000 imprimi, quomodo, qualiter id acciderit, fateatur testis.

Quarto. An factum tale dum v: g: unus sub titulo habet opus, alteri liceat eodem tempore idem opus curare imprimi, donec alter excipiat suum opus, licitum et practicum sit, nec ne, fateatur testis.

Testium fassiones.

Primus testis dominus *Georgius Joannes Henricus Frauenheim*² annorum circiter 40, iuratus examinatus fassus est, ad primum punctum, quod omnino dominus Szakmári eodem tempore 1000 exemplaria *Rudimentorum* curaverit imprimi, quo dominus Stainhibell, hoc addito,

¹ Kassai könyvkötő.

² A kassai jezsuita-nyomda faktora.

quod etiam dominus Stainhibell supra eodem 1000 exemplaria *Rudimentorum* apud dominum iudicem arestum et inhibitionem divenditionis eorum imposuerit, quod arestum impositione sui ipsius patris cancellarii solutum fuerit, dominus vero Szakmári domino Stainhibell in contentationem deposuit fl. r. 3 et factori 1. Ad secundum dicit affirmative, quod dominus Paulus Szakmári domino Stainhibll contractum de se dederit et quidem subtali praetextu, quod a modo imposterum eidem domino Stainhibll tale impedimentum non sit facturum, nec vero imprimi curabit. Ad tertium dicit omnia affirmative excepto hoc, qualiter id acciderit, dicit se ignorare. Ad quartum dicit simile factum esse illicitum asserto hoc, quod si eodem tempore aliquid opus curaret fieri et alter se eodem tempore ad id ingereret et idem opus curaret imprimi, nomine tali s: v: ¹ selma esset dignus nuncupari.

Secundus testis Nicolaus Klapko anno circiter 26 iuratus examinatus fassus est ad primum punctum affirmative, uti praecedens testis omnia. Ad secundum relegat se ad dominum factorem. Ad tertium continentiam puncti affirmative declarat excepto hoc, quod qualiter et quomodo res acciderit, ignorat. Ad quartum. Dicit esse illicitum et non practicum, eodem tempore curare imprimi alteri, nisi vel ante vel ex post curet imprimi, quando alter sub praelo opus suum excepit. Actum Cassoviae die 26 Septembris 1727.

Inquisitores
Martinus Jaross.
David Adorjányi.

Kivül: Inquisitio pro parte domini Godefridi Stainhibll adversus dominum Paulum Szakmári.

Eredetiye Kassa város levéltárában 15.420. szám alatt.

(1737.) Buda város tanácsa átír Kassa városához Notenstein budai könyvtáros érdekében, akinek Dresonoky Sámuel kassai könyvkötő bizonyos összeggel tartozik.

Perillustres ac Generosi, Prudentes item et Circumspecti Domini, Amici et Vicini nobis colendissimi.

Sperassemus quidem omnino, quod ad repetitas pro parte et ad instantiam hujatis *bibliopolae Georgii Notenstein* literaliter factas requisitiones Praetitulatarum Dominationum Vestrarum civis et compactor

¹ Salva venia?

Samuel Dresonoky debitam eamque modicam summam eo certius jamjam persolvisset, quia mox dictus debitor, uti ex literis sub 4. praeteriti mensis et anni ad nos datis intelleximus, intra quindenam semet soluturum coram appromississet.

Quia vero nec in hodiernum usque diem promissis suis satisfecisset debitumque etiamnum in exolutum haereret. Pro eo Praetitulatas Dominationes Vestras iterato officiose requirendas duximus, quatenus praedictum civem suum, *ut debitum hocce domino postarum magistro ibidem sine ulteriori mora tandem deponeret*, severioribus remediis adstringere non graverentur taliterque amicae requisitionis nostrae effectum tandem sortiantur, in aliis id occasionibus reciprocaturi perseveramus.

Earundem praetitulatarum Dominationum Vestrarum

Budae die 15 Januarii anno 1737.

amici et vicini ad serviendum paratissimi

N: N: substitutus consul,

iudex primarius et senatus ibidem.

Kívül: Perillustribus ac generosis, prudentibus item et circumspectis dominis N: N: iudici caeterisque senatoribus liberae ac regiae civitatis Cassoviensis, dominis amicis et vicinis nobis colendissimis Cassoviae.

(Eredetije Kassa v. lvt. 18.031. sz. a.)

Közli: KEMÉNY LAJOS.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1912. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az elmúlt negyedévben kötelezpéldányokban 2589 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 233 drb, vétel útján 278 drb, csere útján 2 drb, összesen 3102 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül kötelezpéldányok címén beérkezett: alapszabály 339 drb, falragasz 1412 drb, gyászjelentés 1449 drb, hivatalos irat 83 drb, műsor 183 drb, perirat 4 drb, szinlap 1173 drb, zárszámadás 416 drb, különféle 905 drb, összesen 5964 drb apró nyomtatvány.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Abo stads hist. museum; Akademia umiejetnosci w Krakowie; A magyarhoni ág. h. ev. egyetemes egyház levéltára (2 drb); A múzeumok és könyvtárak országos tanácsa; Gr. ANDRÁSSY Dénes, Krasznahorka-Várallya; BÁTKY Zsigmond; Belügyminisztérium; Biblioteka musea král. Ceského v Praze; BLEYER Jakab (2 drb); Özv. BODON Józsefné, Rimaszombat; Bölcsészettudományi kar dékánja (59 drb); Deputazione Fiumana di storia patria; DOBJÁN László; Dunántúli ág. h. ev. püspök. Pápa (3 drb); ifj. br. FEJÉRVÁRY Géza (6 drb); FELEKY Károly, New-York (3 drb); FILLINGER Ferenc; FISCHER F. E., Leipzig; Fővárosi közmunkák tanácsa; FRAKNÓI Vilmos (7 drb); GEREVICH Tibor (2 drb); GULYÁS Pál (2 drb); Handelsministerium, Wien (2 drb); HAVAS Rezső; Honvédelmi minisztérium; Horvát-szlavon-dalmátországi minisztérium (47 drb); Kais. Akademie der Wissenschaften, Wien; Kungl. bibliotek, Stockholm; M. kir. állami számvevőszék elnöke; M. kir. állatorvosi főiskola (2 drb); M. kir. földtani intézet; M. kir. központi statisztikai hivatal; Magyar Földrajzi Társaság Balaton-bizottsága (8 drb); Magyar Mérnök- és Építész-Egylet; Magyar Nemzeti

Múzeum igazgatósága; Magyar Tudományos Akadémia (13 drb); MÁRKI Sándor, Kolozsvár; MELICH János (2 drb): New-York public library (3 drb); Párisi magyar szervező-bizottság (2 drb); PAULETIG Alajos, Fiume; Republica oriental del Uruguay, Montevideo (6 drb); REVAI-testvérek; RÉVÉSZ Vilmos; br. RUDNYÁNSZKY József; Visconde de SANTAREM, Lisboa (2 drb); SCHWARZ Ignaz, Wien; SEBESTYEN Gyula dr.; Sepsiszentgyörgy polgármestere; Bátori SIGRAY Pál; STUDNICZKI Wladyslaw; SZALAY Imre; SZAUER János, Szeged; SZENTESY Alfonz (4 drb); Szilágyi István-Kör, Máramarossziget; ifj. SZINNYEI József; TAMÁSSY Géza (2 drb); Br. THOROCZKAY Viktor; Tietosanakirja szerk., Helsingfors; VAJDA Viktor; VARGHA Zoltán, Kolozsvár; VEER Imre; VELÖSY Lipót (2 drb); Wisconsin hist. Commission (6 drb); Zirczi apát; ZOLNAI Gyula, Kolozsvár.

A vásárolt könyvek közt nevezetesebbek a következők: 1. GÖNCI Georgius: De disciplina ecclesiastica. Várad 1646. (100 K), 2. 1685. febr. 22-iki fogarasi országgyűlés törvénycikkei. Kolozsvár 1685 (60 kor.), 3. VÁSÁRHELYI Gergely: Epistolák., Bécs 1618. (50 kor.). Vételre fordítottat: 2383 kor. 92 fillér és 70 márka 10 pfen.

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 9345 egyén 21.831 kötet nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 604 egyén 1318 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 2175 művet osztályoztak, melyekről 2991 cédula készült. Kötés alá 521 művet 684 kötetben küldtünk.

A kötelespéldányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 954 csomag érkezett s ugyaninnen 862 levelet expedáltak. Reklamálás volt 297 esetben.

Az 1897. XLI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben megindított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében az egész 1912. évben 469,54 kor. folyt be.

II.

A *hirlaptár* az 1912. év utolsó negyedében 348 évfolyam 30.650 számával gyarapodott (ebből 6043 sz. a törvényszabta nyomdai kimutatás nélkül, számonként érkezett), áttétel útján 1 évf. 3 számával gyarapodott, ajándék révén 19 évf. 2263 számával, vásárlás útján pedig 10 évf. 693 sz., összesen 378 évf. 33.409 számával.

Ebből ajándék: dr. BALOGH Ármintól a müncheni «Allgemeine Zeitung», illetőleg «Beilage» (1899—1907), 1847 számban; dr. KA-

CZIÁNY Gézától a «Chicagai Magyar Hirlap» 1. sz.; PORZSOLT Jenőtől a «Herkules» (1905—12), 133 számban; BIRÓ Lajostól a «Journal de Francfort» (1798—1801), 282 számban. — Vásárlás: LANTOS Adolftól «Székely Hirmondó» (Kézdi-Vásárhely, 1849), 4 számban teljes (120 kor.); HÁHN Hermanntól «Blätter für Musik, Theater und Kunst» (Bécs, 1857.), 104 sz. és: «Neue Zeitschrift für Musik» (Lipcse, 1843, 1849—50), 205 sz. (24 kor.). Ide számítandók a TELEKY Charles-előfizette amerikai hirlapok.

Az évnegyed folyamán 797 olvasó 1260 hirlapnak 1790 évfolyamát 2155 kötetben használta; ebből házon kívül 19 olvasóra 24 hirlap 43 évfolyamának 56 kötete esett.

Átnéztük 373 lap 27.257 számát; céduláztunk 102 évfolyamot (köztük 9 új lapot). Beköttettünk 326 kötetet.

Ezenfölül a rendes folyómunkák is zavartalanul folytak. Soron kívüli rendkívüli munkát igényelt a könyvtár Szentkirályi-utcai 7. sz. alatti bérelt raktárhelyiségének berendezése, hol a hirlapkönyvtár anyagának egy része és a könyvtári duplumok nyertek elhelyezést.

III.

A *kézirattár* az 1912. év utolsó negyedében ajándék útján 1 középkori codexszel, 4 irodalmi levéllel, 1 irodalmi analektával, 1 zenei kézirattal és 1 zenei levéllel, vétel útján 1 újkori kézirattal, 2 irodalmi levéllel, 1 zenei kézirattal és 69 zenei levéllel, áttétel útján 3 újkori kézirattal, hivatalos gyűjtés útján 1 zenei kézirattal, összesen 85 darabbal gyarapodott. Vételre 255 koronát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: gr. APPONYI Sándor, özv. BOROVSZKY Samuné, HOITSY Pál, KACZIÁNY Géza, MELICH János és PIRNITZER Frigyes.

A jelen évnegyedi szerzeményből különösen kiemeljük gr. APPONYI Sándor nagybecsű ajándékát, egy, a XV. század végéről származó díszesen miniatűr imádságos könyvet, mely a THURZÓ-család cimérével van ellátva. A többi anyagból főképen a kézirattár zenei gyűjteménye nyert gyarapodást, a többi között LISZT néhány levélfogalmazványával s ERKEL Ferenc és fiai, Sándor és Gyula levelezésének kiegészítésével.

A kézirattár személyzete a folyó munka mellett bevégezte a JÓKAI-hagyaték földolgozását.

Az évnegyed folyamán 90 kutató használt 514 kéziratot, 343 levelet és 224 analektát. Kikölcsöntünk 17 esetben 40 kéziratot és 1 analektát.

IV.

A levéltárnak törzsgyűjtemény elnevezése alatt felállított csoportja a negyed folyamán vétel útján 1370, áttétel útján 1, ajándékozás útján 3 darabbal gyarapodott. A vételre fordított összeg 1068 korona és 12 márka volt.

Az ajándékozók voltak: GYOMLAY Gyula, KREPLER Ferenc (Trencsén-Teplicz), özv. SZALAY Péterné és SZENT-IVÁNY Zoltán.

A gyarapodás így oszlik meg: 11 középkori eredeti oklevél és 6 másolat, 1343 újkori irat, 5 címeres levél, hét 1848—49-es irat és 1 nyomtatvány, 1 céhírat, összesen 1374 drb.

Címeresleveleink csoportjának gyarapodása a következő darabokat foglalja magában: 1. 1619, április 10. Bécs. II. FERDINÁND címeres nemesítő levele KAPÓCHY Márton és gyermekei részére, eredeti. — 2. 1625. nov. 8. Sopron. II. FERDINÁND címeres levele MÉSZÁROS Ferenc és családja részére, eredeti. — 3. 1631. jún. 21. Gyulafehérvár. I. RÁKÓCZI György címeres levele KIGSO János, neje és mostoha fia részére, eredeti. — 4. 1651. okt. 7. Ebersdorf. III. FERDINÁND címeres nemesítő levele DIUNCHEK Mátyás és családja részére, eredeti. — 5. 1677. júl. 24. Bécs. I. LIPÓT címeres nemesítő levele DOBRAVCSÁNY András és gyermekei részére, eredeti.

Az új gyarapodás anyagából a fentiekben kívül megemlítenénk tartjuk a Ják-nemzetségből eredő SZELESTEY-családra vonatkozó XIV—XV. századi középkori okleveleket, továbbá az 1848—49. folyamán elítélteknek egy majdnem teljesnek mondható jegyzékét.

A könyvtárban elhelyezett családi levéltárak közül a SZENT-IVÁNY-családé gyarapodott egy láda irattal SZENT-IVÁNY Zoltán letételével, amelynek földolgozása a jövőben fog megtörténni.

A levéltár személyzetének munkássága az évnegyedben főleg arra irányult, hogy a nagyobb gyűjtemények folyó rendezését befejezze. Befejezte és fölállította a MAGYARY-KOSSA-család levéltárát, mely a régi rendbe szedve, részint újra rendezve összesen 12.482 darabot foglal magában. Befejeződött továbbá a THALY Kálmánhoz intézett levelek rendezése, mely 8931 darabot tartalmaz. A FORGÁCH-család ghymesi levéltárának rendezése szakadatlanul folyt ezen évnegyedben is.

A folyó munka mellett megkezdte a levéltár a gyűjteményben levő középkori oklevelek leltározását is, amely munkálat eredménye volt 627 oklevél leltározása.

A lefolyt idő alatt a levéltárban 125 kutató használt 34.499 darab iratot és 15 térítvényre 1334 darab iratot adtunk kölcsön.

SZAKIRODALOM.

Wlassics Gyula. *Múzeumok és könyvtárak. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetségének Temesvárott, Budapesten, Pécsen, Szombathelyen, Nagyenyeden, Szegeden és Nagyváradon tartott közgyűlésén W. Gy. elnöki beszédei.* Budapest, 1913. Franklin-társ. (Olcsó könyvtár 1672—75. sz.) 132, 2 l. Ára 80 fill.

FERENCZI Zoltán jelentős szolgálatot tett a modern közkönyvtár ügyének, amikor Wlassics Gyulának a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége közgyűlésein elhangzott beszédeit igazán mindenkinek könnyen hozzáférhető helyen: az *Olcsó könyvtár*ban közreadta. E beszédek, bár a szónoki műfaj minden kelléke és disze föllelhető bennük, egyúttal rendkívül mélyen járó tanulmányok, melyek egy eredeti gondolkodó s nemcsak elméleti, de gyakorlati tekintetben is gazdag tudású, széles látókörű kulturpolitikus vágyait, nézeteit s reformjavaslatait juttatják kifejezésre. A beszédek nemcsak a szerkesztő által megválasztott főcímekben megvont körben mozognak, hanem közművelődésünknek szinte minden fontosabb kérdésére kiterjednek. A hét beszéd közül főleg a második, negyedik és a hetedik foglalkozik tüzetesebben a modern közkönyvtár és kisegítő társa a népkönyvtár kérdésével s az ezekkel kapcsolatban megoldandó tudományos és közművelődési problémákkal. Bővebb taglalásukra e helyen nem kell kiterjeszkednünk, mert e beszédek könyvtári vonatkozásait a szövetségi közgyűlesekről adott tudósításainkban mindig bőven ismertettük. Ezúttal beérjük azzal, hogy olvasóinknak jelezzük a nagy horderejű kötetke megjelenését s rátereljük mindazok figyelmét, akik a modern könyvtárügy iránt érdeklődnek, létesítésében résztvesznek vagy részt vehetnek. Kevés mű van, amelyből oly sok és oly helyes tant meríthetnénk éppen ez ügykörre vonatkozólag, mint Wlassics klasszikus szövetségi megnyitó beszédeiből, amelyeknek a legkisebb közkönyvtárból sem volna szabad hiányozniok s amelyek vezérelveit a legszerényebb falusi könyvtárkezelőnek is könyv nélkül kellene tudnia. Csak ha ez eszmék teljesen átmennek a

köztudatba, csakis akkor remélhető, hogy valóra is válthatók: ma még sajnos a legszerényebb ily irányú kezdeményezés is megakad a nagy tömegek közönyén és az illetékes, de ez eszméktől át nem hatott tényezők meg nem értésén.

G. P.

Lanson Gustave. *Manuel bibliographique de la littérature française moderne 1500—1900. IV. Révolution et dixneuvième siècle.* Paris, 1912. Libraire Hachette et Cie. 8-r. XX, 925—1526, (17) l. Ára 8 fr.

LANSON monumentális bibliográfiájának e IV. része, mely a forradalomtól napjainkig terjed, az előző részekhez képest hosszú ideig vártott magára — előszava 1912. aug. 15. kelt — amit a főlatat e részének különös nehézsége bőven indokol. Terjedelemre is e kötet a legnagyobb: az egész mű kétötöde. Beosztása, módszere az előző részekével azonos, legyen szabad tehát az akkor mondottakra utalni az olvasót.¹ Többé-kevésbé fontos hiányok e kötet forgatásánál is észlelhetők, ami különben a munka természetéből önként folyik. Legyen elég e tekintetben csupán a a Victor HUGO-ra vonatkozó hatalmas cikksorozatban tapasztalalt hiányokra utalnom, melyek fontosabbjai a következők:

VICTOR HUGO. IV. Biographie-hoz: ROEDEL: V. H. und der Conservateur littéraire. Heidelberg, 1903.

V. Études critiques et littéraires. 1. Études générales-hoz. J. R. CHARTONNEL: La philosophie symbolique de V. H. *Annales de la philosophie chrétienne.* 1902. I.

V. 3. Ouevres lyriques et satiriques-hoz: K. ROETH: V. H.'s Année terrible. Programm des Gymn. zu Bochum. 1903. 33 l.

V. 4. Légende des siècles-hez: M. GÖBELN: V. H.'s Nachahmungen des altfr. Epos und ihre unmittelbaren Quellen. *Festschrift des Kollegiums des Oberrealschule in der Franchschen Stift zu Halle a. S.* 1903.

V. 5. Théâtre-hoz: ANONYME: Le origini storiche dei personaggi di Ruy Blas. *Minerva.* Roma, 1902. XI. 23. — V. BELLINI: Svaghi letterari (V. H. e il dramma romantico in Francia). Milano, 1898. — A. DE BERSAUMONT: Le théâtre de V. H. et la parodie. *Mercure de France,* 1909. IX. 16. — H. GLAESENER: Trois types du brigand-gentil-homme. (Hernani.) Bruxelles, 1911.

V. 7. Les images, la langue et les vers-hez: G. AAE: Le trimètre

¹ Magyar Könyvszemle. 1911: 78—82 l.

de V. H. Lund, 1909. 8-r. 109 l. — F. BRUNETIÈRE: Les métaphores de V. H. *Revue des deux mondes*. 1888. II. 1. — MABILLEAU. Le sens de la vue chez V. H. *U. o.* 1890. V. 15. — C. E. MEETKERKE. Was V. H. colour-blind? *Gentlemen's Magazine*. 1901. IV. — Ch. A. ROSSE: Les théories littéraires de V. H. Bern, 1905. 8-r. 122 l. — O. STÖLTEN. Die Entwicklung des bildlichen Ausdrucks in der Sprache V. H's. Jena, 1911.

V. 8. Études diverses-hez: P. STAPPER: D'un point de ressemblance entre Rabelais et V. H. *Annales de la faculté des lettres de Bordeaux*. 1884. No. 3.

Hogy a magyar nyelvű idevágó irodalom egyáltalán nem részesült figyelemben, ez a külföldi hasonló vállalkozásoknál annyira megszokott dolog, hogy talán föl sem kell említenünk. Nem hagyhatjuk ellenben szó nélkül azokat a nagy hiányokat, melyeket a La France et l'Étranger (Traductions) c. III. fejezetben tapasztaltunk. E fejezet 11. pontja alatt a magyar szerzők francia fordításai vannak felsorolva; összesen kettő: d'EJURY antológiája és DESBORDES-VALLMORE-UJFALVY 1872-iki PETŐFI fordítása. Habár nem is vagyunk valami gazdagok írónk francia fordításában, de oly szegények sem vagyunk, ahogy ezt LANSON munkájából következtethetnénk. Ime az elhunyt írók főbb köteteinek s néhány antológiának a címe:

Contes magyares. Traduites par Jérôme THARAUD. Budapest, 1903.

KATONA JÓZSEF: Bánk-bán. Trad. par Ch. de BIGAULT de Casanove. Paris, 1910.

GAUTHIER F. C.: Les grands poètes hongrois. ARANY. PETŐFI. Traduction en vers. Paris, 1898.

MIKSZÁTH K.: Scènes hongroises Trad. p. E. HORN. Paris, 1890.

U. a. Le parapluie de Saint Pierre. Adapté p. E. HORN. U. o. é. n.

MADÁCH E.: La tragédie de l'homme. Trad. p. Ch. de BIGAULT de Casanove. Paris, 1896.

Ballades et chansons populaires de la Hongrie. Trad. p. Jean de NÉTHY. Paris, 1891.

JÓKAI MÓR: Les fils de l'homme au coeur de pierre Trad. p. Antoine de GERANDO-TELEKI. Paris, 1880.

U. a. Le nouveau seigneur. Trad. p. Mlle H. HEINECKE. Paris, 1886.

U. a. Rêve et vie. (Petki Farkas leányai). Trad. du prince Bojidar KARAGEORGEVITCH. Paris, 1893.

U. a. Le tapis vert. (Szabadság, a hó alatt I.) Imité par Louis ULBACH. Paris, 1880.

Kivánatos volna, hogy LANSON munkájának egy újabb kiadásában pótolná e hiányokat, melyek nem válnak különben nagyszabású műve előnyére.

A négy részben teljes munkához betürendes mutató is készül, ami nem szerepelt az eredeti programmban s úgy látszik, az általános óhaj eredménye.

GULYÁS PÁL.

Gnau, Hermann. *Die Zensur unter Joseph II.* Strassburg i. E. u. Leipzig, 1911. Josef Singer, 8-r. XVI, 313 l. Ára 7 M.

Ausztriába az államilag szervezett cenzurat V. KÁROLY vitte be 1523. március 12-én kelt rendeletével, mely kizárólag a hitújítás elnyomására irányult s melynek gyakorlása az állami és rendi főnhatóságokra bízott. I. FERDINÁND 1559. november 13-iki rendelete az ellenőrzést a bécsi püspökre és az egyetem e célból kiküldött bizottságára ruházta, amit szerző a kibontakozó ellenreformáció befolyásának tud be. II. MIKSA, aki rokonszenvezett a hitújítók törekvéseivel, ismét megszorítja az egyház befolyását, amidőn az egyetemnek csupán véleménynyilvánító jogot engedélyez, míg a döntést magának tartja fenn. Az ő türelmesebb fölfogása maradt érvényben egész addig az időpontig (1623.), amikor a bécsi egyetem s vele együtt a könyvcenzura vezetése a jezsuiták kezébe kerül. A helyzet csakis a XVIII. század negyvenes éveiben változott meg, amikor is a politikai tartalmú könyveket a kormány, a bölcséleti, vallástudományi és történeti műveket pedig a jezsuita-kollégium bírálta felül. Csakhamar (1748.), VAN SWIETEN hatása alatt, mindinkább kialakul az a fölfogás, hogy a cenzura joga az államot illeti, amely azt szakemberek útján gyakorolja s MÁRIA TERÉZIA ezentúl csupán a teológiai művek elbírálását utalja a kollégium hatáskörébe.

Teljes diadalra VAN SWIETEN fölfogása csupán a hatvanas évek elején jutott, amikortól kezdve a cenzurabizottság tisztára állami hivatal, melyben persze még számos egyházi férfiú birt szavazattal. A cenzura szigorának enyhítésére szolgált, hogy a kormány az olvasókat képzettségi fok és vallás szerint osztályozta s amit pl. megengedett a műveltnak vagy a nem katolikusnak, attól eltiltotta a műveletlent vagy a katolikusnak. Az ilyen föltételesen engedélyezett könyveket csakis utalvány ellenében volt szabad kiszolgáltatni a kereskedőnek, akár csak manapság a mérget. Később az engedélyezett könyvek három fokozatát különböztették meg: az első csoport formulája az *«admittitur»*, a másodiké a *«permittitur»* s a harmadiké a *«toleratur»*.

Igazán mélyreható változásokat okozott az osztrák cenzura szervezetében és irányzatában II. JÓZSEF uralkodása, aki az eddigi hagyományokkal ellentétben álló politikájának megfelelően alakította át a cenzura működését. GNAU könyvében ez újszerű cenzurát bőven tárgyalja a bécsi belügyminisztérium irattárában őrzött eredeti akták, továbbá a kor bő röpirat termése alapján, melyekből sokszor szószerint idéz.

II. JÓZSEF e tárgyat illető fölfogására alapvető egy 1781. februárjában kelt s az uralkodó aláírásával ellátott akta, mely *Grund-Regeln zur Bestimmung einer ordentlichen künftigen Bücher-Censur* címet visel. Eszerint JÓZSEF császár kevésbbé kárhoztatta a túlságos elnézést, mint a túlzott szigort, amely fölfogásának nem annyira tudományos, mint politikai háttere volt. Az eddigi gyakorlathoz képest nagy haladás e tervzetben a liberálizmus szempontjából az a fölfogás, hogy különbséget kell tenni a külföldről magántulajdonként és árúként bejövő könyvek között. Az is jelentékeny haladás, hogy az eddig csupán elismervény ellenében kiadott tudományos művek a terjesztés e korlátozása alól föl-szabadultak. Kevésbbé jelentékeny kéziratok előzetes elbírálását az országos hatóságokra kívánja bízni s a szerzőnek joga van a kedvezőtlen döntéssel szemben a kormányhoz fölebbezni. Fontos művekhez az imprimaturt csakis a bécsi cenzurabizottság adhatja meg. Ugyanez áll a szindarabokra is, míg a hírlapok és falragaszok imprimálása az országos hatóságok ügykörébe tartozik. Ezen inkább adminisztratív elveknél fontosabbak azok a direktívák, amelyeket a művek tartalmi elbírálására nézve állított föl a tervezet. Ezek szerint föltétlenül elvetendők az erkölcstelenségek, továbbá azok a művek, melyek rendszeresen támadják és gúnyolják a katolikus vallást, avagy általában a kereszténységet. Protestáns ájtatossági könyvek, minthogy a térítést ügyis szigorúan tiltják a törvények, bátran bocsáthatók az illető felekezetbeli olvasók rendelkezésére, de ott, ahol a lakosság vallása kevert, pl. Magyarországon vagy Sziléziában, a visszaélések elkerülése végett óvatosan kell eljárni. Szigorú cenzurának vetendők alá a kuruzslók, jóvendőmondók s egyéb világcsalók füzetei, az egyházi és német jogot tárgyaló könyvek, a külföldi udvarokat és államokat érő támadások, míg a hazai kormányzat tisztességes hangú kritikáját el kell tűrni. A cenzurától mentesítendők a jogi, orvosi, katonai s általában a tudományos és művészeti könyvek.

Ez alapelveken épül föl II. JÓZSEF 1781 június 11-én kiadott cenzura-pátense. A pátens és az alapelvek közt azonban több, követ-

kezményeiben jelentős eltérés észlelhető, mely a reakció befolyásának tulajdonítható. Így elesett az a paragrafus, amely a jogi, orvosi és hadi művek föltétlen cenzura mentességét mondja ki, el az, amelyben kisebb hibának tűnik föl a cenzura elnézése, mint túlságos szigora stb.

Szerző a következő fejezetben több érdekes eset kapcsán kimutatja, hogy II. JÓZSEF fölvilágosító törekvései meglehetősen irányzatosak: szívesen fölhasználja a népet az egyház elleni küzdelmében, de különben nem igen tűri beleavatkozását, vagy csak fölvilágosítását is az állami ügyeket illetően.

Az egyházi reakció fejének, MIGAZZI Kristóf bíbornoknak a cenzurával szemben tanúsított viselkedése egy egész fejezethez szolgált anyagot. MIGAZZI egyenest a császárhoz intézett önérzetes beadványban tiltakozott 1781 februárjában az «alapelvek» ellen, mivel ezek nem veszik figyelembe püspöki jogait. JÓZSEF a beadványt ad akta tétette, egy másik beadványára pedig, amelyben arra kérte, hogy a cenzurabizottságba ő nevezhesse ki az egyházi tagokat, csupán annyit engedett meg, hogy a cenzuránál alkalmazott papok fölöttes egyházi hatóságukat fölvilágosítani s fölmerülő kételyeknél tőle tanácsot kérni tartozzanak. MIGAZZI ezek után több esetben más véleményen volt egyes röpiratokat illetően, mint a cenzura, de jól megokolt, terjedelmes beadványait az uralkodó csupán az esetek kis hányadában méltatta több-kevesebb figyelemre.

Miben nyilvánult II. JÓZSEF cenzurájának «türelmessége», ezt a kérdést vizsgálja GNAU műve V-ik fejezetében. Szerinte JÓZSEF vallási művekben híve a türelmességnek, de az indifferentizmustól teljesen távol áll. Nagy elnézéssel van a protestáns védelmi iratokkal szemben s a katolikus viszonyok bírálásánál szokatlanul éles hangot tűr meg, de azért távolról sem bánt el egyformán nem katolikus és katolikus alattvalóival. Több érdekes példát hoz föl arra nézve, hogy ha nem is büntetik meg többé a lakosságot, amiért akatholikus könyveket rejteget, viszont azt sem tűrik el, hogy akatholikus alattvalók nem katolikus könyvek birtokában maradjanak. Bizonyos engedékenységet lát szerző abban, hogy az udvari kancellária megkönnyíti a nem katolikus lakosság könyvszükségletének a beszerzését. Így 1781-ben elhatározzák, hogy az erdélyi és magyarországi protestánsok számára külföldről érkező könyveket többé nem Bécsben, hanem az illető «tartományok»-ban bírálják felül az erre kirendelt egyházi személyek, a csehek számára pedig Bécsben egy csehül tudó theológust alkalmaznak. A türel-

messég jele, hogy 1783-ban, az eltiltott könyvek jegyzékének revíziójakor töröltettek belőle a XVI. és XVII. századi vita iratok, mivel azok már csak történeti érdekekkel bírnak s hogy 1785-ben, amidőn az unitárius tanok mindjobban elharapódtak a protestáns teológiában, a császár kimondja, hogy e tanok csakis szépirodalmi formában üldözendők. Jellemző a császár állásfoglalása VOLTAIRE műveivel szemben, melyek német fordításának terjesztését saját kezdesére tiltotta be s egyúttal kimondta, hogy mindazon idegen nyelvű művek, melyek eredetiben csak megtüretnek, fordításban forgalomba nem hozhatók.

A következő fejezet azokat az eseteket tárgyalja, amelyekben a babona elleni küzdelem forgott szóban s megállapítja, hogy a jozefiniszitikus hivatalnokok sokszor túllépték hatáskörüket s tisztán az egyház belügyeibe is beleavatkoztak. Számos katolikus imakönyvet elvetettek s megtiltották a külföldi szerkönyvek behozatalát, viszont a pápa és a klérus ellen intézett személyes élű támadások vagy torzképek publikálását is megakadályozták.

Igen érdekesek azok az adatok, melyeket GNAU könyve VII-ik fejezetében gyűjtött össze s amelyek a szerzői, illetve kiadói jogra vonatkoznak. Az udvari kancellária szerint a hazai szerzőknek az országban megjelent könyveit utánnymolni tilos s a tilalom megszegése tetemes bírsággal sujtandó, viszont külföldi művek utánnymosását — pénzügyi szempontból — megengedhetőnek tartja. JÓZSEF is elfogadja ezt az álláspontot. Érdekesen szabályozzák a külföldi könyvek utánnymosását. E könyveket az utánnymosás szempontjából három csoportba osztják. *Admittitur*-t kapnak azok a művek, amelyek utánnymosása minden kétségen felül áll. A *permittitur*-ral ellátott könyveket csakis az eredeti megjelenési hely, vagy pedig költött hely megjelölésével szabad utánnymolni. Végül *toleratur* megjelöléssel vannak ellátva azok a művek, amelyek változatlan utánnymosása tilos.

Sok fejtörést okozott annak eldöntése is, vajjon szabad-e névtelenül, illetve álnéven kiadni a könyveket. II. JÓZSEF úgy határoz, hogy a cenzurának nem szabad oly kéziratot imprimálnia, amelyen nincs kitéve a szerző neve. CHOTEK gróf nem helyesli ezt a rideg álláspontot, amely szerinte csakis a teljes sajtószabadság behozatalánál volna helyén. Kényesebb tárgyakkal sokszor kívánatos, hogy a nagy nyilvánosság ne tudja meg a szerző nevét s azt javasolja, hogy ily esetekben a cenzoroknak jogukban álljon fölhatalmazni a szerzőt neve elhallgatására. A császár, a kancelláriával szemben, CHOTEK álláspontjához csatlako-

zott, de azért megtörtént — így pl. a *Was ist der Papst* c. röpiratnál — hogy kifogásolta az anonimitás megengedését, mert ez azt a látszatot kelti, mintha a kormány iratta volna e munkát. A surlódásokat azután úgy kerülték el, hogy az anonim és álneves munkákat hamis helynévvel nyomatták ki.

Tetemes könnyebbséget okozott úgy a kiadóknak, mint a cenzoroknak II. JÓZSEF 1786-ban kelt elhatározása, amellyel megengedte, hogy bíráltra a mű kefelevonatát küldje be a kiadó, de szigorúan meghagyja, hogy a nem engedélyezett mű szedése azonnal megsemmisítendő s ha mégis forgalomba kerül, minden példány után 50 frtnyi bírság fizetendő. VAN SWIETEN előterjesztésére II. JÓZSEF annyit módosít e rendeletén, hogy a pénzbüntetés az ország határán kívül forgalomba kerülő példányokra nem terjed ki, de egyúttal testi büntetéssel sújta azokat a szerzőket, akik nem engedélyezett műveiket külföldön ki nyomatják és forgalomba hozzák. VAN SWIETEN ez ellen is több ízben tiltakozott s végre elérte, hogy II. JÓZSEF visszavonta ezt az ugyancsak kevésbé türelmes határozatát. De jellemző, hogy a császár csakhamar megfélemedezik ezen 1787-iki végzéséről s 1789-ben ismét sürgeti azon kiadók és könyvkereskedők testi büntetését, akik az ország határain kívül terjesztik a nem engedélyezett könyveket! Végül annyira reakcionáriussá lett II. JÓZSEF, hogy 1790-ben egyenesen megtiltotta a könyvekkel való házalást.

A továbbiakban szerző a színházi cenzuráról, az iskolakönyvek felülbírlásáról s egyéb speciális esetekről emlékezik meg, azután a cenzori hivatal személyi és fizetési viszonyát tárgyalja egy rendkívül érdekes 1784. évi ügyirat alapján. Ez irat egy-egy cenzor évi munkabírását 200 müben állapítja meg s egyelőre kilenc cenzor alkalmazását kéri, akik közül hatnak évi 500 frt, egynek-egynek évi 400, illetve 300 frt fizetés volna adandó, míg az utolsó cenzor fizetéstelen minőségben s a jövő díjazás reményében látná el hivatalát. Az első revizor és titkár fizetését 1000 frtban, a második revizorét 600 frtban, az írnökét 400 frtban, a szolgálát 144 frtban kéri megállapítani. Az összes kiadás tehát 6644 frtot tenne ki. Ezzel szemben 1784-ben a tényleges kiadás 10.744 frt volt, amiből a legnagyobb összegeket a legkevésbé elfoglalt tisztviselők tiszteletdíjai emésztették föl.

Szerző végső ítélete a II. JÓZSEF-korabeli cenzuráról a következőkben foglalható össze: A fölvilágosodás II. JÓZSEF szájában ámitás, még pedig önámítás: azt hitte, hogy újat alkot, pedig csak régi uralkodási

rendszereket újtott föl, Róma gyámkodását a rendőri gyámkodással cserélte föl. Bár sokszor enyhén kezelte a cenzura szabályait, ezek nincsenek minden, sokszor bántó és bosszantó kicsinyesség nélkül. 2.

Wolfstieg August. *Bibliographie der freimaurerischen Literatur. Herausgegeben im Auftrage des Vereines deutscher Freimaurer.* 2 kötet. Burg B. M. 1911., 1912. A. Hopfer. Nagy 8-r. X, 990; XVI, 1041 l. Ára 57 M.

A szabadkőművességről szóló nagykiterjedésű irodalom bibliografiai földolgozását a XVIII. század közepe óta többször megkísérelték. A legjelesebb volt az eddigi kísérletek között, melyek számát az itt ismeretendő munka 110-re teszi, Georg Buchard Kloss frankfurti orvos, ismert német bibliofil (1787—1854.) 1844-ben megjelent műve, a *Bibliographie der Freimaurerei und der mit ihr in Verbindung gesetzten geheimen Gesellschaften*, mely nagyrészt a saját s jelenleg a hágai németalföldi nagypáholy tulajdonában lévő szabadkőműves-könyvtárnak az alapján készült. Az újabb kísérletek, melyek részben Kloss munkájának a kiegészítésére törekednek, mind eltörpülnek ez alapvető munka mellett, amelyet csakis WOLFSTIEG jelen kétkötetes bibliográfiája lesz képes a használatból kiszorítani.

WOLFSTIEG e hatalmas munkája, mely 44.000 címet sorol föl, csakis a német szabadkőművesek anyagi — mintegy 25.000 M-rarúgó — támogatása és erkölcsi közreműködése mellett volt megvalósítható. A kivétel egy a szabadkőművesek egyesülete kebeléből 1906-ban kiküldött bizottság főadata volt, melynek August WOLFSTIEG, a porosz képviselőház könyvtárának az igazgatója állott az élén. A munkában WOLFSTIEG könyvtárosi szakiskolájának tisztviselőnői és tanítványai is résztvettek.

A munka csupán a németnyelvű szabadkőműves-irodalomnál törekszik teljességre s az idegennyelvű iratokból csupán az 1756. előtt megjelenteket vette föl válogatás nélkül, míg az utolsó másfélszáz esztendő külföldi szabadkőműves-irodalmából csakis a legfontosabb vagy a német szabadkőművességgel kapcsolatos műveket dolgozták föl. A címfölvétel lehetőleg az eredeti munkák alapján történt, ahol ez nem volt lehetséges, a bibliografia adalékszámá elé egy 0-t tettek. A munka a berlini páholyok könyvtáraiban és a königliche Bibliothekban indult meg, azután a címfölvételre szerződött öt hölgy tíz hónapig utazgatott német könyvtárakban s 1910. októberében bő aratással tért haza. A gyűjtött cím-

másolatok rendezése nagyrészt WOLFSTIEG munkája, aki nagy tárgyismeretről és rendszerező készségről tanuskodó módon oldotta meg föladatát.

A munka beosztása a következő:

I. Általános rész. 1. Könyvészet. 2. Könyvtárjegyzékek. 3. Szabadkőműves-sajtó. 4. Folyóiratok. 5. Zsebkönyvek. 6. Gyűjteményes és sorozatos munkák. 7. Chrestomatiák. 8. Összegyűjtött beszédek, értekezések és művek. 9. Enciklopédiák. 10. Szabadkőműves-szótárak. 11. Bevezetés a szabadkőművességbe. 12. A szabadkőművesség fogalma és lényege. 13. A szabadkőművesség célja és végoka. 14. A szabadkőművesség feladata. 15. A szabadkőművesség egyes tulajdonságai. 16. Mi a szabadkőművesség. 17. A szabadkőművesség jelentősége és értéke. 18. A szabadkőműves. 19. Itéletek a szabadkőművességről.

II. Történeti rész. 1. Bevezetés a történetbe. 2. Titkos társulatok és történetük. 3. A szabadkőművesség története általában. 4. A szabadkőművesség előkészítésének története általában. 5. Az ókor misztériumai és építészete. 6. Középkor. 7. Renaissance és reformáció. 8. A klasszicizmus és fölvilágosodás kora az angol nagypáholy megalapítása előtt. 9. A szabadkőművesség általános története az angol nagypáholy megalakulása után. 10—14. Anglia. 15. Skótország. 16. Irország. 17. Belgium. 18. Luxemburg. 19. Franciaország. 20. Spanyolország. 21. Németalföld. 22. Oroszország. 23. Svédország. 24. Olaszország. 25. Portugália. 26. Svájc. 27—32. Németország. 33. Lengyelország. 34. Norvégia. 35. Ausztria-Magyarország. 36. Dánia. 37. Törökország. 38. Görögország. 39. Románia. 40. Amerika. 41. Ázsia. 42. Afrika. 43. Ausztrália. 44. Katonai páholyok. 45. Ünnepi páholyok. 46. Életrajzok. 47. Szabadkőműves-régiségek. 48. Szabadkőműves-ritkaságok. 49. Érmek és plakettek. 50. Pecséttan. 51. Cimertan. 52. Titkos irás. 53. Helyrajz. 54. Kronologia.

III. Szervezet. 1. A szabadkőművesség szervezete általában. 2. A szabadkőműves-jog általában. 3. Történeti jog. 4. Sajátos szervezet és egyes jogok. 5—24. Egyes nemzetek vagy világrészek páholyainak joga és szervezete. 25. Üzletmenet és üzleti rend. 26. Szabadkőműves-joggyakorlat.

IV. Dogmatikus rész. 1. Kőműves-dogmatika. 2. Általános jellegű dogmatikus iratok. 3. Sajátos tartalmú dogmatikus monografiák. 4. A szabadkőművesség viszonya az egyes vallásokhoz. 5. A szabadkőművesség viszonya a felekezetekhez és egyházakhoz. 6. Egyházi ünnepek és szabadkőművesség. 7. Apologetika. 8. Polemika. 9. Irenika.

V. Etikai rész. 1. Az erkölcs és ápolása a szabadkőművességben. 2. Az ember mint erkölcsi lény. 3. A szabadkőművesség kötelességtana. 4. A jó és a rossz. 5. Boldogságtan. 6. Életbölcseesség. 7. A kőműves viszonya a profán világhoz. 8. A szabadkőművesség és az állam. 9. Társadalom és szabadkőművesek. 10. A szabadkőműves viszonya világi foglalkozásához. 11. A szellemi fejlődés és a szabadkőművesség. 12. Jóra való nevelés.

VI. Szimbolika és szertartástan. 1. A kőművesmunka. 2. A kőművesi titok. 3. A szabadkőművesség védszentjei és tiszteletük. 4. A munkahely. 5. Munkaidő. 6. Munkások. 7. A kőművesmunka szervezése. 8. A kőművesmunka fajtái. 9. A szabadkőművesség formái. 10. A szimbolika története. 11. A szimbolika forrásai. 12. A szabadkőművesség szimbolikája. 13. Szimbolikus legendák. 14. Általános szertartástan. 15. Különböző rendszerek. 16. Rituálégyűjtemények. 17. A régibb rendszerek rituáléja. 18. A mostani nagypáholyok tanításai és rituáléja. 19. Különös szertartástan. 20. A kereső. 21. A megismerés fokai. 22. Az inas. 23. A legény. 24. A mester. 25. Főfokok. 26. Az asztalpáholy. 27. Temetés és gyászpáholy. 28. Kőművesünnepek.

VII. Gyakorlati rész. 1. Gyakorlati kőművesség. 2. Páholyok praxisa és politikája. 3. A szabadkőművesség emberbaráti intézményei. 4. Szabadkőműves-propaganda. 5. Szabadkőműves szónoklattan. 6. Emlékbeszédék és imák. 7—10. Szabadkőműves-költészet. 11. Szabadkőműveszene. 12. Némajátékok és táncok.

VIII. Rokonegyesülések. 1. Irányzatok. 2—5. Rózsakeresztesek különböző fajtái. 6. Kapcsolat a rózsakeresztesek és a szabadkőművesség között. 7. Tanulók rendjei. 8. Afrikai építőmesterek. 9. Illumináltak. 10. Ázsiai testvérek. 11. Új templáriusok. 12. Hermetikai társaság. 13. Különböző rokonegyesülések. 14. Odd-fellows. 15. Zúgpáholyok. 16. Adoptív-kőművesség.

E rendkívül körültekintéssel kidolgozott szakrendszerben a cikkek egyes rendszavakon belül, pl. az egyes szimbolumok elnevezése alatt, időrendben és időrenden belül betűrendben vannak felsorolva, még pedig előbb az önálló művek és nagyobb tanulmányok, azután — kisebb betűkkel szedve — a kisebb cikkek és közlések. Ugyanazon mű újabb kiadásai és fordításai az első eredeti kiadás mellé kerülnek, minden további utalás nélkül. A hiányok teljes biztonsággal csakis a 30 ivesre tervezett betűrendes mutató alapján lesznek megállapíthatók, mely mutató megjelenése jelezve van. A munka néhány magyar címet is

fölsorol, többnyire sajtóhibás alakban, ami arra mutat, hogy a korrek-torok egyike sem bírta a magyar nyelvet. Hogy mennyire hiányos e bibliografia magyar szempontból, arra elég bizonyosság a következő néhány — még hozzá jobbára németnyelvű — adalék:

ABAFI LAJOS: A Corvin Mátyás szabadkőműves-páholy 25 éves története. Bp., 1894.

Adatok a «Világosság» szk. páh. tízéves életéből. Bp., 1899.

BÁRÓTZI S.: A szabadkőművesek valóságos titka. Béts, 1810.

BARTHA J.: A szabadkőművesség. Eger, 1873.

Beiträge zur philosophischen Geschichte der Geheimen Gesellschaften. 1786. H. n. 208 l.

BLUMENAU S.: Zur Orientirung in der Freimaurerfrage. Budapest é. n.

BERICHT der g. u. v. Loge Columbus zum Weltmeer im Oriente Pressburg für das Johannisjahr 1877—78. Pozsony, 1878. 8° 31 l.

BONNEVILLE N.: La maçonnerie écossaise comparée avec les trois professions et le secret des templiers du XIV. siècle. Orient de Londres, 1788.

Constitucion de la franc-masoneria española. Madrid é. n. 8. r.

CSÁPORI JULIUS: Namenregister der unter dem Schutze der ung. symbolischen Gross-Loge arbeitenden Freimaurer-Brüder. Gran, 1888.

CSÁPORI GYULA: A szabadkőművesség elleni szövetkezet kézikönyve. Esztergom, 1887.

LUCIEN DE LA HODDE: Geschichte der geheimen Gesellschaften und der republ. Partei. Pest, Wien u. Leipzig, 1850.

EDELMANN M.: A nők és a szabadkőművesség. Bp., 1900.

Három *elődadás* a Könyves Kálmán szabadkőműves-páholy alapításának 30. évfordulója alkalmából. Bp., 1902.

Festrede gehalten in der Loge zur Verbrüderung im Oriente Oedenburg den 21. Aug. 1869.

Az Arad keletén dolgozó Összetartás szabadkőműves-páholy *évkönyve*. Arad, 1902.

Allgemeine *Grundregeln* der Freymaurer. Pressburg, 1784.

Histoire de la persécution intentée en 1775 aux Francs-Maçons de Naples. Londres, 1780.

Jahrbuch der □ Galilei. Bpest, 1876.

Die Rechtmässige *Aufnahme* der Gräfin Helene Hadik-Barkóczy in den Freimaurerbund, u. in d. Loge Egyenlőség in Orient Ungvár. Bpest, 1877. 8-r. 28 l.

- Jahresbericht* des Secretärs der ... Loge Haladás. Bp., 1901.
- Jahrbuch* der Freimauer-Loge Pionier in Pressburg. I. 2. Pressburg, 1900., 1901.
- Jahresbericht* des Beamten-Collegiums der Grossloge von Ungarn. Pest, 1872.
- A Hungária □ 1903. évi *működése*. Titkári jelentés. Bp., 1904.
- Az Összetartás □ évi jelentése. Arad, 1897. és 1903.
- A Könyves Kálmán sz. k. □ tízéves *jubileuma*. Bp., 1882.
- KELLER IMRE: A felvidék □ első negyedszázadának története. Bp., 1903.
- KOLTAI VIRGIL: A Könyves Kálmán az előitéletek legyőzésében c. páholy története 1872—1896. Bp.
- Konstitution* der symbolischen Grossloge von Ungarn. Bp., 1900.
- LEWIS LUD.: Rede in der Loge zur Grossmuth. Pest, 1871.
- Besondere *Ordnungen* der □ zur Einigkeit im Vaterlande. Pest, 000873.
- Official *proceedings* of the M. W. prince Hall grand lodge. Boston, 1889.
- RUSITZKA ÖDÖN: A Hungaria □ története. Bp., 1902.
- VÁGÓ FERD.: Dringende Aufgaben der Freimaurerei. Budapest, 1904.
- Verfassung* der Gross □ von Ungarn für die 3 St. Johannisgrade und Statuten der g. u. o. □ zur Verschwiegenheit in O. Pressburg. Raab, 1872.
- E néhány adat csupán egy könyvtárból, a Nemzeti Múzeumból van véve, de képzelhető, hogy a főbb hazai páholyokban még sokkal több adalékra találna a kutató.
- E hiányoknál is bosszantóbb az, hogy Magyarország teljesen Ausztriába beolvasztva szerepel WOLFSTIEG munkájában s pl. Siebenbürgen, Mähren és Steiermark közé került a «Kronländern» csoportjába.
- GULYÁS PÁL.
- ÚJABBAN MEGJELENT HAZAI ANTIKVÁRIUSI ÁRJEGYZÉKEK:
- A könyvgyűjtő IV. évf. 15—16 sz. 1912. szept.—okt. LANTOS A. (Budapest) könyvjegyzéke. Kiváló művek az irodalom minden ágából.
- U. a. V. évf. 17. sz. 1913. febr. † HENTALLER Lajos könyvtára. I. rész.
- RANSCHBURG Gusztáv 94. sz. könyvjegyzék. 1913. március—április.
- EMICH Gusztáv könyvtára. I. rész.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

De boekzaal. *VI. évfolyam. 8–9. szám* (szeptember-október): H. E. GREVE: In memoriam G. van Rijn. (A Museum Boymans könyvtárosa emlékének szentelt sorok, arcképpel.) — Clara ENGELEN: Vier boeken von H. P. Berlage. (Négy az építészet körébe vágó mű ismertetése.) — To VAN RIJSE: Het Raasch-uitstapje der Library Assitants' Association naar Parijs. (A cikk az angol könyvtárossegédek egyesületének pünkösdi kirándulását írja le, különösen bőven szólva a párisi Bibliothèque Nationaleról és a Bibliothèque de l'Arsenalról.) — D. SMIT: De eerste berlijnsche kinderleeszaal. (A Volksbund zur Bekämpfung des Schmutzes in Wort und Bild c. társaság által 1909-ben Berlinben létesített ifjúsági olvasóterem keletkezését, berendezését és látogatottságát ismerteti P. L. BOHN: *Erste Erfahrungen u. Beobachtungen in unserer Berliner Kinderlesehalle* c. írata alapján.) — *11–12. szám*¹ (november-december): Van de redactie. (Értesítés arról, hogy a folyóirat e számmal bezárul, de a Centrale vereeniging vor openbare leeszaalen en bibliotheken 1913 februárjában egy új szaklapot fog megindítani.) — Annie SALOMONS: Eenije opmerkingen over nieuwe poezie. (Az újabb holland líra ismertetése.) — J. D. C. VAN DOKKUM: Een nederlandsch profeet. (Megenlékezés Petrus HARTING-ra, az *Anno 2065*, een blik in de toekomst door dr. Dioscorides szerzőjére, születése századik évfordulója alkalmából.) — S. J. ROBITSCH: Het sociaal-pedagogies karakter der volksbibliotheken. (A szakszervezetek eddig elsősorban anyagi javak elérését tüzték ki célul, pedig a szellemiekben is igen elkel a javulás. E tekintetben a leghasznosabb, amit tehetünk, egy könyvesház alapítása. A könyvesháznak egyfelől az elemi fokon állók továbbképzését, másfelől az előrehaladottabbak szellemi szükségleteinek a kielégítését is lehetővé kell tennie; ezen kívül hatással kell lennie az izlés fejlesztésére is. Ebből következik, hogy a könyvesház személyzete nem szorítkozhatik pusztán gépies munkára, hanem irányító, nevelő szerepet is kell betöltenie. Szerző továbbiakban ismerteti a dresdenplaueni Bienert-cég Freie öffentliche Bibliothek-ját, mint e szerepet teljesen átértő és megvalósító intézményt; e könyvtárból 1954 képzettebb olvasó 21.430 kötetet, 2109 munkás 28.780 kötetet kölcsönzött ki. Szerző ismerteti a könyvtár katalógusát, könyvkikölcsönző-rendszerét és a könyvanyag megválogatásánál követett elveket.)

Het boek. *Második sorozat. 1912. évfolyam. 8. szám* (1912. október):

¹ 10. szám nem jelent meg.

C. P. BURGER: Bij het van Gerrit van Rijn. (Nekrolog.) — Wouter NIJHOFF: Nederlandsche bibliographie van 1500—1540. (Szerző évek óta dolgozik a XVI. század első négy évtizedében megjelent németalföldi nyomtatványok bibliografiáján. Itt közli a gyűjtött anyag *A* betűjének jegyzékét a végből, hogy az egyes könyvtárak megállapíthassák s közölhessék vele, mi van meg a könyvtárakban a felsorolt művekből, vagy mi maradt ki a jegyzékből.) — C. P. BURGER: Een hollandsch wereldkaart uit de eerste helft van de 16e eeuw. (E világtérképet W. NIJHOFF találta meg egy 1532. évi németalföldi bibliához kötve a British Museum könyvtárában. A hasonmásban is bemutatott térképet Amsterdamban nyomtatta Jan SZEVERSZOON «die Croepel» [a nyomorék], amint ezt ezen térkép impressziómán olvashatjuk [latinul Claudus]. Minthogy ez a könyvkiadó csupán 1534-ben kezdett el maga nyomtatni s 1538-ban meghalt, a térkép kiadása is e két évszám közé esik. A térkép nyomásához használt H. C. jelzésű fametszet azonban úgy látszik régibb keletű s SEVERSZ., amikor fölhasználta, kivágatott egy darabot belőle s e területen betűkkel szedte ki a maga impresszumát.) — G. A. EVERS: De letterkundige werkzaamheid van mevrouw A. L. Bosboom-Toussaint. (A jeles regényíró 100 munkáját sorolja fel megjelenésük időrendjében, még pedig nemcsak a megjelenés évét, hanem a legtöbb helyt a hónapot és napot is föltüntetve.) — 9. szám (november): C. P. BURGER: De wetten voor de Haarlemsche en Amsterdamsche gymnasiasten van 1576. (A Leges in gymnasio Harlemensi et Amsterdamiensi című, Amsterdamban Hermanus Joannisnál 1576-ban megjelent nyomtatvány ismertetése.) — 10. szám (december): C. P. BURGER: Necrologia. (E. W. MOES, M. M. KLEERKOOPER, P. A. M. BOELE VAN HENS BROEK, Joh. DYSERINCK és A. A. VORSTERMAN VAN OYEN.) — 9—10. szám: A. HULSHOF: Een middeleeuwsch kroniekje, dat tijdens de Republiek als schoelboek is gebruikt. (A németalföldi iskolákban egész a XIX. század elejéig használták a hazai történet tankönyve gyanánt az 1538-ban először megjelent *Dye croniekje van Hollant, Zeelant en de Vrieslant... met de croniekje van den bisscoppen van Wtrecht* c. nyomtatványt, melynek 1530-ig terjedő része az ezen évben megjelent *Divisiekroneik* kivonata. Szerző 1802-ig nem kevesebb mint 53 kiadásról tud, amelyek közül 8 Anversben, 24 Amsterdamban, 8 Alkmaarban, 1 Zaan-damban, 7 Leidenben, 1 Utrechtben és 1 Kampenben jelent meg. A munkának csupán a XVIII. század második felében akadtak versenytársai, de még így is egy félszázadig tartott a küzdelem, míg teljesen ki nem szorították az újabb történeti olvasókönyvek.)

La bibliofilia. XIV. évfolyam. 6—7. szám (1912. szeptember-október): Paolo D'ANCONA: Nuove ricerche sulla miniatura lombarda. (Pietro TOSCA: *La pittura e la miniatura nella Lombardia dai più antichi monumenti alla metà del quattrocento*. Milano, 1912. c. mű ismertetése.) — A. BOINET: Courier de France. (A cikk jelentékeny része a Bibliothèque nationale-nak van szentelve. Ismerteti röviden a ROUSSEAU J. J.-emlékkiállítást, a térképkiállítást s egész terjedelmében közli az 1911. évi jelentést. A továbbiakban híreket hoz a könyvtár-üggyel rokon intézetekről és társulatokról, beszámol a folyóiratcikkekről és megemlékezik két jeles bibliofil: Edouard PELLETAN, meg Mme Edouard ANDRÉ

haláláról.) — A. VALGIMIGLI *British courier*. (Ismerteti többek közt a *The Library Association Record* nyomán lord CRAWFORD lindsay-i könyvtárát, a *Bildung und Staat* nyomán a manchesteri községi könyvtárakat, a HUTH-féle gyűjtemény második részének elárverezésétől a végső eredményt: 108.922 £ 14 sh., amiből könyvekre és kéziratokra 80.990 £ 16 sh. esett.) — Leo S. OLSCHKI: *Livres inconnus des bibliographes*. (37. *Psalterium ad unum ecclesiae Romanae*. H. é. ny. n. [1476. előtt] 4-r. Hártján.) — 8. szám (november): Paolo D'ANCONA: *Di alcune opere inedite di Nicolò di Giacomo da Bologna*. (NICOLÒ da Bologna életéről nem sokat tudunk. Születési éve bizonytalan s haláláról is csak annyit állapíthatunk meg, hogy 1402. előtt kellett bekövetkeznie. Igen termékeny miniatur volt s a neki tulajdonítható, vagy kétségtelenül tőle származó miniatúrák egész Európában szét vannak szórva. OLSCHI «gyűjteményében» újabban előkerült három 54 × 74,5 cm. nagyságú hártyalap, melyek valószínűleg ugyanazon Coralé-ból valók s három kezdőbetűt: egy P-t, egy A-t és egy S-et ábrázolnak. Ezek elsején a művész aláírása is megvan.) — E. ROSTAGNO: *Sul testo della Lettera di Dante ai cardinali italiani!* (Szövegközlés a Cod. Laurenz. Plut. XXIX. 8. alapján.) — 9. szám (december): Leo S. OLSCHKI: *Il tipografo Giovanni Gengenbach successore del tipografo Giorgio Lauer di Roma?* (LAUER 1471—1480, GENGENBACH pedig 1481—85. működött Rómában. Az utóbbi mindössze öt könyvet adott ki, köztük egy TERENTIUST, amely a LAUER-féle kiadással a kolofon híján teljesen azonos s valószínűleg ennek fölhasználásával készült.) — Pericle BERALI: *La guerra di Tripoli del 1511 in un diario orvietano dell'epoca*. (TOMMASO DI SILVESTRO az orvietói székesegyház kanonoka 1484-től 1514-ig naplót vezetett, melynek eredeti kézirata ma is megvan az orvietói községi levéltárban, amelyet 1891-ben adott ki először, minden kommentár nélkül Luigi FUMI. BERALI e cikkében kritikailag ismerteti e följegyzéseknek az 1511-iki tripoliszi háborúra vonatkozó adatait.) — Raimondo SALARIS *Gli incunaboli della biblioteca comunale di Piacenza*. (A betürendes jegyzék folytatása; 55—86-ig terjedő sorszámok.) — Aldo SORANI: *Nuove pubblicazioni riguardanti la bibliografia, la bibliofilia, le arti grafiche etc.* (1912-ik évi, meglehetősen hiányos könyvészet.) — 6—9. szám: P. LUGANO O. S. B.: *Del tipografo Bresciano Bartolomeo de Zanettis al servizio di Camaldoli e della «Regula vite eremitice» stampata a Fontebuono nel 1520*. (Szerző részletesen ismerteti a Regulák 1520-iki kiadásának tartalmát, nyomtatott és kéziratos forrásait, tipografiai, sajátosságait s végül a könyvnyomtató személyére terjeszkedik ki. BARTOLOMEO DE ZANETTIS bresciai származású munkás volt, aki miután Fontebuonoban a rábizott munka nyomását elvégezte, Firenzébe ment, ahol Anton Francesco DONI szolgálatába szegődött. DONI egy igen éles szatirában emlékezik meg róla *Lettere di Doni* című 1547-ben megjelent kiadványában. A fontebuonoi szerzetesek később állandó nyomdát is rendeztek be. E sajtó termékei közül szerző az 1589-ben megjelent *Reformatio Camaldulensis Ordinis* c. kiadványt ismerteti.) — G. BOFFITO és P. NICCOLARI: *Bibliografia dell'aria*. (Szerzők a meteorologia és földmágnesség olasz vonatkozású irodalmát dolgozzák föl könyvészetileg. Dolgozatuk három részből fog állani. Az első rész az olaszul megjelent műveket

írja le a szerzők betürendjében. A második rész a névtelenül megjelent adalékokat fogja földolgozni. Végül a harmadik rész az Olaszországot érdeklő külföldi irodalmat fogja felsorolni. Az első három közlemény az első részből hozza az ABANO-AGRO nevek közé eső cikkeket.)

Revue des bibliothèques. XXII. évfolyam. 7—9. szám (1912. július-szeptember): A. NOYON: Notes pour servir au catalogue du fonds latin de la Bibliothèque nationale. Inventaire des écrits théologiques du XII. siècle non insérés dans la patrologie latine de Migne. (Szerző e bibliografiában a felállított sorrendjében veszi a kéziratokat, még pedig csakis azokat, amelyek szerzője ismeretes. A teológusokhoz a hitszónokokat is hozzászámította, minthogy műveik sokszor becses adalékokat szolgáltattak a dogmák történetéhez. A leírás kiterjeszkedik a kéziratok főcímére, a tartalom inventáriumára, a kézirat korára, méreteire, anyagára és kivételére vonatkozó adatokra. Ez első rész a 66—2310. számokat foglalja magában.) — Charles BEAULIEUX: Un fragment de l'histoire de la bibliothèque du collège d'Autun à Paris. Deuxième article. (A Bibliothèque de l'Université de Paris Ms. 397. jelzésű kézírata a Collège d'Autun javainak 1615. évi leltára, mely többek közt az intézet könyveit is felsorolja: összesen mintegy 253 kötetet. Minthogy egy 1462. évi inventárium 201 kötetről tesz említést, Étienne PETIT pedig 1515-ben 302 művel gazdagította a kollégium könyvtárát, nagy lopásnak kellett történnie. Így is volt: 1576-ban erősen megdézsmálta valami PELLETIER, aki ellen pört is indított a kollégium, de amint ez az 1615-iki leltárból kitetszik, csak kevés szerencsével. A cikk közli az egész könyvjegyzéket, mely olyannyira kezdetleges, hogy a kötetek azonosítása ez alapon szinte lehetetlen.) — Am. PAËS: Étude critique sur les manuscrits d'Auzias March. (A Bibliothèque National Esp. No 225 és Esp. No 479, az Escorial L. 26., a madridi Nemzeti Könyvtár Ms. No 2985 és Ms. No 3695, továbbá a Bibl. particular de S. M., Real Palacio, Madrid, Ms. No 2 jelzetű kéziratok kritikai ismertetése.)

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXIII. évfolyam. 9—11. szám (1912. szeptember-november): Raffaele VENTURI: La conservazione dei libri nelle biblioteche e la tecnica legatoriale. (Szerző mindenképp kifejti, hogy az olasz könyvtári kötések gyors romlását nemcsak az anyag selejtes minősége és a kevésbé gondos kidolgozás okozza, hanem a könyvtárak rossz elhelyezése s a személyzet és az olvasók bánásmódja is. A selejtes anyagot könnyen kiküszöbölhetik, ha a tetszetős és olcsó, de értéktelen külföldi anyag helyett belföldi termékek használatnak. Elsősorban az olasz gyárak bőrképzőanyagait és pergamentjeit ajánlja használatra. Azután foglalkozik a könyvek legkérlelhetlenebb ellenségével, az Anobium paniceummal s rombolásait több képen is bemutatott eset kapcsán ismerteti. Majd a költségeket feszegeti s végül a jó technika és anyag követelményeit írja le. Érdekes, amit a könyvek újrakötéséről mond. Az újrakötendő könyv kezelése oly sok körültekintést és ügyességet igényel, hogy becsületes végrehajtása csakis az első kötésnél magasabb árak fizetése mellett remélhető. Végül szerző védelmébe veszi a firenzei könyvkötészeti iskolát az ellene intézett támadásokkal szemben.) — Zulla BENELLI: In memoria di Torello Sacconi. (SACCONI a firenzei Biblioteca Nazio-

nale Centrale nyugalmazott főkönyvtárosa, 1912. augusztus 18-án hunyt el 90 esztendőskorában. Könyvtárosi pályáját 1849-ben kezdte meg a Biblioteca Riccardianánál, tíz év múlva a Magliabecchianához nevezték ki alkönyvtárossá s nagy része volt abban, hogy II. VIKTOR EMÁNUEL elhatározta a Biblioteca Palatina és Magliabecchiana egyesítését s ekként a firenzei központi könyvtár megteremtését. Az új könyvtár élére, mint PASSERINI utóda, 1871-ben került.)

The library journal. XXXVII. kötet. 9. szám (1912. szeptember): Edward L. TILTON: Scientific library planning. (Egy új könyvtár tervezésénél, ha szemmel tartjuk, hogy a higiéné és kényelem szabályainak megfelelően a lehető legtöbb olvasót fogadhassa be, hogy továbbá a könyvek lehető legnagyobb számát raktározhassuk el benne s hogy az épület külső és belső kiállítása tetszetős is legyen, az önköltségeknek legfeljebb 80%-a fordítható az építkezésre, beleértve a fűtő- és világítóberendezést, míg a felszerelésre és a butorozásra 20—22% adható. Amerikában a tűzálló épület építkezési költsége négyzetlábanként 25—40 cent, nem tűzálló épületé pedig 15—30 cent. 150.000 dollár önköltséggel oly épületet kell emelni, mely 150.000 kötet beraktározására és 300 olvasó befogadására elégséges. A folyosókkal, lépcsőházakkal takarékosan kell bánni. A Springfield Libraryben pl. a földszinten könyvtári célokra a terület 85%-a s folyosókra csupán 15%-a jut. Az említett példánál legalább 20.000 négyzetláb beépített területre van szükség, esetleg több emeletre elosztva. Ebből 500 láb a kikölcsonzók helyiségre, 9000 láb az olvasótermekre, 3000 láb a raktárra, 2500 láb a munkatermekre, 2500 láb a könyvtáros és a tisztviselők szobáira, 1050 láb a felolvasóteremre és 1450 láb a gyűjteményekre jut. Az 1050 négyzetlábnyi területű előadóterembe 150 szék állítható 7 lábnyi férőhellyel. Költségei 3780 \$-t tesznek ki s így létesítése csak akkor fizetődik ki, ha hetenként legalább 3—4-szer használják. A világítás kiszámításánál egy-egy négyzetlábba 1 wattot számíthatunk. A költségek részletezése a következő százalékos eredményeket adja: építkezés 72.5%, fűtő- és szellőztetőkészülék 4%, villanyvilágítási felszerelés 17.5%, polcok 7.5%, butorzat 6%, világítótestek 2%, előre nem látható kiadások 0.5%, építész 6%.) — Thomas J. HOMER: The Boston cooperative information bureau. (Ez az egyesület 1912-ben alakult meg a végből, hogy a Bostonra és környékére vonatkozó tárgykörből minden nyomtatásban megjelent, vagy csak írásban fennmaradt, sőt csupán gondolat formájában létező adatot számon tartson s tagjaihoz eljuttasson. Egyelőre 100 tagja s 400 tárgyra vonatkozó indexe van a kétségkívül nagy jövőjű egyesületnek, melynek háromféle tagjai lehetnek, ú. m.: olyan, akik bizonyos tárgyra vonatkozólag közreműködésüket följajánlják, olyanokra, akik információkat kérnek s olyanok, akik információkat adnak és kérnek. — William R. REINICK: The trials and tribulations of a document librarian. (Arról szól, hogy mily sok bajjal s időpazarlással jár a hivatalos kiadványok beszerzése, mily sok zavart idéz elő földolgozásuknál a megjelenés idejénél, a kiadványok címénél, nyomdai kiállításánál tapasztalható változatosság és tervszerűtlenség s mily lehetetlen követelményekkel állanak elő azok, akik e kiadványokat használni akarják.) — Jesse CUNNINGHAM: The service of the St. Louis Public Library to the city government. (A st. louis-i közkönyvtár volt a legelső, amely 1911

októberében megnyitotta a kizárólag községi ügyekről tájékoztató Municipal Reference Libraryt. Ez osztály kötelessége a községi ügyekre vonatkozólag irodalmi tájékoztatást nyújtani a községi tisztviselőknek, városi tanácsosoknak, a sajtónak, társadalmi egyesületeknek, továbbá a st. louis-i községi művek írárt érdeklődő más községeknek.) — Marion E. DODD: The library and the white slave traffic. (Az American Vigilance Association könyvtári és könyvkiadó-osztályának elnöke e cikkben röviden ismerteti az egyesületnek a prostitúció elleni küzdelemre vonatkozó newyorki szakkönyvtárát s buzdítja az általános jellegű könyvtárakat, hogy az eddiginél nagyobb figyelemre méltassák az idevágó irodalmat.) — 10. szám (október): Anna C. TYLER: Library reading clubs for young people. (Amerikában az ifjúsági olvasó-klubok a 12—15 éves gyermekekből kerülnek ki, akik már nem szívesen veszik, ha «gyermekek»-nek nézik őket s így többnyire nem is látogatják a meseórát. Az ifjúsági klubok össze-jövetelei tehát lényegileg nem egyebek, mint meseórák burkolt formában. A newyorki közkönyvtár mellett jelenleg 25 fiú és 17 leány olvasóklub működik. Az elnök a könyvtáros, aki jelen van, de egyébként nem vesz részt az egyesületi életben, legfőljebb közös olvasmányaik megválogatását segíti elő. A klubok többi tisztviselőit maguk a tagok választják meg saját kebelükből. Rendszeresen hetenként jönnek össze és sorban olvasnak föl, vagy számolnak be egymásnak olvasmányaikról fölolvasott szemelvények kíséretében. Esetleg maga a könyvtáros mondja el egyes hosszabb művek tartalmát s a tagok által föl-olvasat belőle válogatott részeket.) — H. W. KENT: Librarian's books. (Főleg Richard de Bury, Thomas BODLEY, E. V. LUCAS és Thomas Fragnal DIBDIN bibliofil-szerzőkről szól.) — Johannes MATTERN: Uniform cataloging rules as viewed by the thirteenth convention of german librarians. (Ismerteti az egységes katalogizálási szabályok megteremtésére irányuló németországi mozgalmat az 1911. és 1912. évi könyvtár-gyűléseken elhangzott előadások és vélemények alapján.) — 9—10. szám: Union catalogs and repertories A symposium. (A cikksorozatban nem kevesebb, mint 24 intézet ismerteti egyesített könyvjegyzékeit és repertoriumait. Egyesített könyvjegyzéken a folyóirat kiadójának meghatározása szerint egy város területén levő könyvtárak anyagának összesített cédulajegyzéke értendő, míg a repertorium távolabb eső könyvtárak anyagát egyesíti magában s szolgál fölvilágosítással a kutatóknak. A kétféle katalógus összesítése nem tanácsos, mivel a tájékoztatlanabb olvasó részéről számos tévedésnek lesz kútfejevé. Persze nem minden könyvtár gyakorlata fedi a szerkesztő által adott meghatározást. Így a Library of Congress 12 év óta gyűjtött, 1909-ben fölállított *Union catalog*-ja 15 amerikai és öt európai intézet által kiadott cédulajegyzékből tevődött össze s ma 1,100.000 cédulából áll.) — 11. szám (november): G. W. LEE: Reference books as public utilities. (Összehasonlító tanulmány az Amerikában leginkább elterjedt négy nagy lexikon használhatóságát, megbízhatóságát, technikai kivitelét és árát illetőleg, mely nem vezet pozitív eredményre. Annak eldöntését, hogy melyik a «legjobb» a négy közül, egy külön bizottságra kívánja ruházni.) — W. P. CUTTER: Let the large help the little. (Az amerikai kisvárosi könyvtárakról szól s igen érdekesen tárja föl sokféle bajukat. Arra az eredményre jut, hogy a kis könyv-

tárak eredményei nagyrészt a könyvtáros képességeitől függenek s hogy a női tisztviselők nagy többsége csak irányítás mellett képes kellő eredményeket elérni. Hogy Amerikában sem fenéig tejfől a könyvtárügy, azt sejtethetjük egyik példájából, amely szerint az is megtörténhetett egy 4000 lakossal bíró városban, hogy az ajándékba kapott könyvtáráépület fűtésére és világítására is alig szavazott meg valamit a községi előljáróság s hogy a könyvtárosi tisztet egy — divatárúsnővel töltötték be.) — Jean Mc LEAD: And employees' library — its scope and its possibilities. (Egy nagy chicagói áruház, a Sears, Roebuck & Co. cég közkönyvtáráról szól, mely a Chicago Public Library egy 1600 kötetes fiókjából s a cég saját, mintegy 1000 kötetes gyűjteményéből áll s havonként mintegy 4000 kötetes forgalmat ér el a cég 8500 alkalmazottja között. Azokba az üzletágakba, melyek alkalmazottai nem mutattak eddig érdeklődést a könyvtár iránt, kis vándor könyvsorozatot küldenek, melyet a munkavezető kezel, még pedig rendszerint azzal az eredménnyel, hogy az olvasásra rákapott alkalmazottak szorgalmas használói lesznek a könyvtárnak.) — Edward F. STEVENS: A stranger at Liverpool. (Beszámoló az L. A. U. K. liverpooli közgyűléséről.) — Johannes MATTERN: The prussian united catalog and the katalog of the Munich library. (A német könyvtárosok XIII. közgyűlésén elhangzott referátumok ismertetése. V. ö. *Magyar Könyvszemle*, 1912. 379. l.) — Johannes MATTERN: A union list of periodicals. (FICK müncheni előadása nyomán. V. ö. *Magyar Könyvszemle*, 1912. 379. l.) — 12. szám (december): Herbert PUTNAM: The prospect. (Évzáróbeszéd végzett nőtanulók előtt.) — Henry E. BLISS: Conservatism in library classification. (Ázt az eszmét fejti ki, hogy a könyvtári osztályozásnak, ha nem csak ma, de holnap is praktikus akar lenni, tudományos alapon kell állania, világosságra kell törekednie s az egyes tárgyaknak, akár földrajzi fekvés, akár tudományágak szerint való elaprózódását el kell kerülnie. E szempontból bírálat alá véve DEWEY tizedes rendszerét, a főosztályoknál a következő elrendezést ajánlja: 0. Általános művek. 1. Bölcsészet. 2. Tudomány. 3. Embertan és társadalomtudomány. 4. Történelem. 5. Hittudomány és erkölcsstan. 6. Társadalmi tudományok különösen. 7. Hasznos művészetek. 8. Képzőművészetek. 9. Nyelvészet és irodalom. De föltéve, hogy az eredeti főosztályok megtartatnak, legalább az 1., 3. és 6. osztály első alosztályainak sorrendjét kellene megváltoztatni, bár még akkor sem lesz tökéletes az osztályozás. Ez alosztályok sorrendjét szerző a következőképp javasolja megváltoztatni: 100 [eredetileg is 100]¹ Bölcsészet, Egyetemes iratok stb. 110 [180] Ókori bölcsészek. 120 [190] Újkori bölcsészek. 130 [140] Bölcséleti rendszerek. 140 [110] Metafizika. 150 [120] Egyes tárgyak. 160 [130] Lélek és test. 170 [150] Lelki tulajdonságok. 180 [160] Logika. 190 [170] Ethika. 300 [390] Ethnologia. 310 [310] Statisztika. 320 [300] Szociologia. 330 [360] Társulatok. 340 [370] Nevelés. 350 [320] Politikai tudomány. 360 [340] Törvények. 370 [350] Közigazgatás. 380 [330] Nemzetgazdaság. 390 [380] Kereskedelem és közlekedés. 600 [600] Hasznos mesterségek. 610 [630] Földművelés. 620 [640] Gazdálkodás. 630 [610] Orvostan. 640 [660] Ipari vegytan. 650 [670] Gyárilpar. 660 [680] Mechanikai

¹ A [] közé tett szám az eredeti sorrendre vonatkozik.

foglalkozások. 670 [620] Mérnöki tudomány. 680 [690] Építészet. 690 [650] Közlekedés és kereskedelem. Ezenkívül igen erősen bírálja meg a filológiai, történeti és irodalmi főbb osztályokat s kifogásolja az alosztályok túlságos elaprózódását. Csakugyan fölöslegesek az olyan szakok, amelyek a mutatóújj nyújtóizmára vonatkozó irodalomra szorítkoznak. A végeredmény: a tizedes rendszer bizonyos szempontokból époly kevésbé gyakorlati, mint amily kevésbé tudományos. Alapja helytelen; jelzetei hosszúak, strukturája gyöngye. Minden, a tudományok fejlődését nyomon követő változás az épület erős megrázkódtatását vonja maga után. Szerző indítványozza az amerikai könyvtáraknak, hogy nem törődve a költségekkel, változtassák meg anyaguk eddigi osztályozását, mert minél tovább halasztják, annál nehezebben lesz megvalósítható.) — Herbert O. BRIGHAM: Indexing and care of pamphlets. (A füzetek kezeléséről szól, főleg a Rhode Island State Library gyakorlata alapján. Itt a füzetek egy-részt egyszerűen beosztják a könyvek közé, a többit pedig fiókokban kezelik szakok szerint.) — Andrew Linn BOSTWICK: Applied science department of the St. Louis Public Library. (A st.-louisi közkönyvtár külön osztályt létesített a gyakorlati tudományok irodalmát használók részére, mely főkép az eredeti DEWEY-osztályozás 600—609., 620—639., 650—699. és 530—559. számaival jelzett szakokat öleli föl, továbbá 100 ipari és kereskedelmi folyóiratot, 120 féle állami és kormányzósági reportot, szabadalmi leírásokat stb. bocsát a használók rendelkezésére. A kikölcsönzés ez osztályban igen szűk korlátok közt mozog.) — Aksel G. S. JOSEPHSON: For the librarian's study. (A könyvtárosnak a szak-tudományán kívül főleg a városügyre vonatkozó kérdésekkel kell foglalkoznia.) — Theodor W. KOCH: Further report on the Liverpool meeting of the Library Association of the United Kingdom (A következő fölolvásokat ismerteti: LESLIE elnöki megnyitó-beszéde; TEDDER fölolvására a bibliografia helyéről az elemi, közép- és felsőfokú oktatásban [TEDDER sürgeti az iskolákkal kapcsolatos, fokozatosan haladó mintakönyvtárak létesítését s a tanulóknak rászoktatását a könyvtárak tervszerű használatára], DOUBLEDAY felolvása a könyvtár és közönség viszonyáról stb. Érdekes, hogy az angol könyvtárak forgalmában apad a regényolvasók száma. Ma a regények használatára eső átlagos százalék 55, míg tíz évvel ezelőtt 65 volt. Ez azonban nem azt jelenti, hogy kevesebb a szépirodalom kereslete, hanem annak a kifolyása, hogy a regények olcsó — 60 filléres — kiadása rengeteg mennyiségben fogy s igen sokan ma már inkább megveszik, mintsem kölcsönveszik regényolvasmányaikat. Évenként mintegy 4—5 millió 60 filléres regényt adnak el Angliában s van olyan szerző, akinek művei olcsó kiadásából 35, 12 és 8 ezer fogy el hetenként. A NEWS-
félé 60 filléres regényekből közel 25 millió példány kelt el.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi-könyvtárában. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1912. évi december hó 20-án kelt elhatározásával KERESZTY István igazgató-őri cím- és jelleggel felruházott őrt igazgató-őrré, dr. GULYÁS Pál őri cím- és jelleggel felruházott segédőrt őrré és dr. MADARASSY László múzeumi gyakorlatot segédőrré méltóztatott kinevezni.

Kerekes Pál kitüntetése. Ő császári és apostoli királyi Felsége legfelsőbb elhatározásával KEREKES Pál m. n. múzeumi laboránsnak hosszú és buzgó szolgálatai elismerésül a koronás ezüst érdemkeresztet méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. A kitüntetett 1885 óta áll az Országos Széchényi-könyvtár szolgálatában, még pedig 1889 óta laboránsi minőségben s tájékozottságával, előzékenységgel úgy hivatali fölöttesei, mint a könyvtárban kutató nagyközönség elismerését kivívta magának. — Báró SZALAY Imre igazgató az összegyűlt személyzet előtt szép beszéd kíséretében nyújtotta át az érdemrendet KEREKESnek, méltatva érdemeit és hasznavehetőségét, mellyel a legfelsőbb kitüntetésre teljes mértékben rászolgált.

Magyarország szabadoktatásügyi intézményei a II. olasz népművelési kongresszuson. Az olasz népművelési intézmények képviselői 1912. dec. 6—11. napjain Rómában tartották meg II. kongresszusukat TURATI elnöklésével. A kongresszuson a Federazione italiana delle biblioteche popolari meghívására s a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa képviselőjében megjelent GULYÁS Pál, aki a magyarországi szabadoktatásügyi intézmények, különös tekintettel a népkönyvtárakra címen tartott franciayelvű szabadelőadást.

A lipcsei könyvpiari és grafikai kiállítás. Ezen 1914-ben létesülő világkiállítás XIV. csoportja a könyvtárügy, könyvészet, könyvgyűjtés tárgykörét fogja felölelni. Könyvtárakat érdeklő osztályok vannak még az I. (Kéziratok), a IX. (inkunabulumok és régibb nyomtatványok) s a XI. csoportban (könyvkötészet). Hazánkban a kiállításon való részvétel előkészítő munkálatait a budapesti kereskedelmi és iparkamara vette a kezébe s a könyvtárak részvételének megállapítása tárgyában br. SZALAY Imre elnöklésével egy szakbizottságot küldött ki, melynek tagjai FEJÉRPATAKY László, FERENCZI Zoltán, GULYÁS Pál és SZABÓ Ervin. Kívánatos volna, hogy hazai intézeteink a kiállításon minél nagyobb számban résztvegyenek, hogy méltóképp mutathassuk be hazánk közműveltségének e területét a Lipcsében egybeseregülő külföld előtt.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként március, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenciek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—20. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezenül is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időségi sajtó 1910-ben.* I. *A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól.* II. *A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól.* III. *Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól.* Függelék: *A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér. Ezt kiegészíti: *A hazai időségi sajtó változásai c. füzet.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an: prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XXI. volume. I-e
livraison. Janvier—Mars 1913.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Paul Gulyás : Le Musée Plantin-Moretus à Anvers. (Avec une planche et 5 figures dans le texte)	1*
Zoltán Trocsányi . Über die 1812. Oppenheimer Ausgabe der Psalmen Übersetzung des Albrecht Molnár von Szencz	1*
Étienne Harsányi : La bibliothèque Rákóczi et son catalogue. (Première partie.)	1*
Nos bibliothèques de province en 1911.	2*
Documents inédits . Ludwig KEMÉNY: Aus dem Protokoll der Stadt Kassa. Die Buchbinder-Innung der Stadt Lőcse an die Stadt Kassa bezüglich der Witwe Valentin Gewers. Zeugenverhör anlässlich des Neudruckes der Rudimenta. Reskript des Budaer Stadtrates an die Stadt Kassa im Interesse des Buchhändlers Notenstein	4*
Indicateur officiel . Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ung. National-Museums im letzten Quartal des Jahres 1912....	4*
Littérature . Jules WLASSICS. Musées et bibliothèques. (Par P. G.) — Gustav LANSON. Manuel bibliographique de la littérature française IV. (Par Paul GULYÁS.) — Hermann GNAU. Die Zensur unter Joseph II. (Par S.) — August WOLFSTIEG. Bibliographie der freimaurerischen Literatur. (Par Paul GULYÁS.) — Neuere ungarische Antiquariats-Kataloge	5*
Revue des périodiques hongrois . A fővárosi könyvtár értesítője. VI. 1., 3., 5. — Egvetemes philologiai közlöny. XXXVI. 9. — Erdélyi múzeum. XXVIII. 4., 5. — Irodalomtörténet. I. 9. — Irodalomtörténeti közlemények. XVII. 4. — Magyar pedagogia. XXI. 6—7. — Múzeumi és könyvtári értesítő. VI. 4. — Protestáns egyházi és iskolai lap. LV. 27.	6*
Notices . Nominations à la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois. — Die Auszeichnung des Paul Kerekes. — Les institutions de l'enseignement des adultes de la Hongrie au II. congrès italien de l'éducation populaire. — Die Leipziger Ausstellung für Buchgewerbe und Graphik	8*
I. Appendice . Les imprimeries de la Hongrie en 1912	I—24

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

A HAZAI NYOMDÁK 1912-BEN.

I. Budapest székesfőváros.

- Ádám Hermann.
I., Krisztina-körút 8r.
- Adler Ármin.
VIII., Rákóczi-tér 17.
- Adler Árminné (szül. Szerdahelyi Erzsébet).
VIII., Rákóczi-tér 17.
- «A Nap» ujságvállalat ny. (Tul. Czéiszler Béla.)
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.
- Anglo-ny. (Tul. Donát és Vágó.)
VIII., Baross-u. 47.
- «Apostol nyomda r.-t.» (Üv. Grünzweig Béla.)
VIII., Horánszky-u. 22.
- Athenaeum irod. és ny. r.-t.
VII., Miksa-utca 1—2.
- Auer Ignác.
VIII., Rákóczi-út 11.
- Bagó Márton és fia. (Tul. özv. Bagó Alajosné.)
II., Székely-u. 2—4.
- Bakács Albert.
VI., Szerecsen-u. 23.
- Balla és Lederer.
V., Falk Miksa-u. 7.
- Barcza József.
IV., Váci-u. 62.
- Bárdi I.
VII., Miksa-u. 17.
- Bárd Mór.
VII., Almássy-u. 8.
- *Bárdos Jakab.
Miksa-u. 17.
- Bartalits Imre.
III., Remetehegy 1908/2.
- Bata János.
VI., Csengery-u. 74.
- Bercsényi-ny. r.-t.
VIII., Mikszáth Kálmán-tér 5.
- Berger Géza.
VIII., Baross-u. 4.
- Berger Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.
- Berger Zsigmond és Schimek Ferenc. (Jókai-ny.)
VII., Thököly-út 28.
- Özv. Berkovits Jánosné.
VI., Teréz-körút 40—42.
- Bichler Ignác.
III., Lajos-u. 94.
- Bielitz Bertalan. (L. Pannonia.)
VII., Rombach-u. 8.
- Billiczer Jónás.
VI., Vörösmarty-u. 61.
- Billiczer Jónás,
VI., Vörösmarty-u. 61.
- Biraucz Döme.
VII., István-u. 11.
- Biró Albert.
VI., Klauzál-u. 35.
- Biró Miklós és Schwarcz Béla.
VII., Dohány-u. 31.
- Bokor Dezső.
VIII., Kisfaludy-u. 19.
- Böhm Lajos és Tsa. (L. Mercur-ny.)
IV., Királyi Pál-u. 6.
- Braun Sándor.
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.
- Breiner Elemér,
VI., Lovag-u. 7.
- Brett Miksa.
VI., Szondi-u. 41/a.
- Breitner Károly.
V., Ügynök-u. 11.
- Breuer Ármin.
V., Visegrádi-u. 23.
- Breuer Mihály.
VI., Lovag-u. 16.
- Bromberger Jakab.
VII., Wesselényi-u. 66.
- Bróza Ottó.
VI., Váci-körút 17.
- Bruchsteiner és fia.
VII., Damjanich-u. 35.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

- *Bruck Ferenc és tsa.
VII. i Király-u. 33.
- Bruck Ferenc és neje.
VI., Nagymező-u. 6.
- I. Bpesti baptista hitk. ny. (Üzletv
Welkes József.)
VI., Hársfa-u. 33.
- V. ö. Magyarországi.
Budapesti lap- és könyvkiadó-váll. ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 19.
- Bpesti ny. és lapkiadó r.-t. (Üzletv.
László Albert.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 6.
- Buschmann F. utóda. (Tul. Wisinger
Manó és Bagits Nándor.)
IV., Ferencz József rkp. 6—7.
- Büchler Henrik.
VI. Felsőerdősor-u. 29.
- Cadmus műintézet.
IX., Csillag-u. 1. (Seidmann, Weisz és
Neumann. V. ö. Neumann Ilona.)
- Concordia ny. (L. Weisz S. Zsigmond.)
- Corvina ny. (Tul. Berger Géza.)
VIII., Üllői út 20.
- Czeisler Béla. (L. «A Nap».)
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.
- Damborschütz Vilmos.
VII., Rottenbiller-u. 28.
- Dann Jenő.
II., Zsigmond-u. 13.
- Deutsch József.
VII., Károly-körút 7.
- özv. Deutsch Józsefné Knöpfler Ka-
talin.
VII., Aréna-út 19.
- Deutsch Sámuel.
VII., Erzsébet-körút 32.
- Dus Márton.
V., Árpád-u. 6.
- Eberle József és Tsa.
V., Mária Valéria-u. 9.
- Eisler Jenő.
VII., Klauzál-tér 16.
- Elek Lipót.
V., Eötvös-tér 1.
- «Élet» irod. és ny. r.-t. (Üzletvezető:
Laiszky Jenő és Pál Kázmér.)
I., Fehérvári-út 15.
- Első bécsi hírlaptársaság r.-t. kny.
IV., Kossuth Lajos-u. 15.
- Első Kőbányai ny. (Tul. Goldschmid
Alfréd.)
X., Belső Jászberényi-út 4.
- Engel S. Zsigmond.
V., Kálmán-u. 1.
- Engelmann Mór.
II., Margit-körút 5/b.
- Erbeck György.
V., Sólyom-u. 16.
- özv. Erbeck Györgyné Klas Augusztá
és Bugarszky Milán.
VII., Akácfa-u. 17.
- Európa ny. r.-t.
VI., O-u. 12.
- Fabriczki Sámuel.
VI., Eötvös-u. 32.
- Farkas Testvérek.
V., Nádor-u. 19.
- Fesztinger Béla (Nyugat nyomda.)
VI., Szondy-u. 14.
- Fekete Gyula.
Reáltanoda-u. 11.
- Fischer Jakab és Baron Arnold.
VI., Csengery-u. 64.
- Fisch Fülöp.
VIII., Baross-u. 66—68.
- Fischbach Károly.
IV., Templombazár, Eskü-tér.
- Fischer U. é» fia.
VII., Thököly-u. 3.
- Fleischmann Frigyes.
VI., Szondy-u. 23.
- Fővárosi ny. r.-t.
VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-Társ. ny.
IV., Egyetem-u. 4.
- Franklin-fiók ny.
IV., Vármegye-u. 11.
- *Fráter és tsa.
VII., Hársfa-u. 40.
- Fried és Krakauer.
VII., Dohány-u. 10.
- Fried József és Breitner Károly.
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- Fritz Ármin.
VIII., Nap-u. 13.
- Fuchs Miksa.
V., Visegrádi-u. 111.
- Galitzenstein H. (Tulajd. Salvendy
Ferenc és Gyula és Fried Adolf.)
VII., Dohány-u. 68.
- Gansel Zsigmond.
VI., Szerencsen-u. 23.
- Garai Mór és fia.
VII., Károly-körút 3.
- Gárdos Miksa.
VII., Valero-u. 12.
- Gergely Miksa.
VI., Lázár-u. 2.
- A «Gépész» Morva Rezsóné ny. (L.
Morva Rezsóné.)
X., Alkér-u. 32.
- Globus ny. (Beer E. és Társa.)
VI., Aradi-u. 8.

- Goldberger Arnold.
VIII., Népszínház-u. 17.
- Goldberger Ignác.
II., Corvin-tér 1.
- Goldberger és tsa.
VI., Liszt Ferenc-tér 18.
- Goldfaden Márkné szül. Mandl Eleonóra.
VII., Dohány-u. 42.
- Goldfinger Mór.
VI., Király-u. 106.
- Goldschmid Alfréd. (L. Első Kőbányai ny.)
X., Belső Jászberényi-út 1.
- Goldschmidt Testv.
VI., Révay-u. 1.
- Goldstein Albert. (Kereskedelmi nyomda.)
VI., Eötvös-u. 10.
- Goldstein József.
VIII., Népszínház-u. 25.
- Goessler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.
- Grafikai intézet. (Üzletv. Czettel Ödön.)
VII., Nagydiófa-u. 14.
- Gross Benjamin. (Eötvös ny.)
VI., Eötvös-u. 19.
- Grosz Jakab és Nadel Jakab.
VII., Jósika-u. 5/a.
- Grund V. utódai.
IV., Molnár-u. 37.
- Grünhut és Steiner.
VI., Vörösmarty-u. 75.
- Grünwald Ödön.
VII., Wesselényi-u. 4.
- György József.
VIII., Népszínház-u. 25.
- Haan Albertné Ungár Szidónia.
VI., Csengery-u. 86.
- Haber Miksa és Wollner József. (L. Wollner.)
IV., Hajó-u. 5.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 7.
- Halton Nelly.
III., Pacsirtamező-u. 13.
- Hauptmann Béla.
VI., Izabella-u. 68.
- Hazai Hirlapkiadó r.-t. ny.
V., Honvéd-u. 10.
- Hedvig Imre.
VII., Wesselényi-u. 97.
- Hedvig Sándor.
VII., Sip-u. 7.
- Heisler és Kózol.
II., Várkert-rakpart 1.
- Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Heller Ignác és Heller Mór.
VII., Izabella-u. 34.
- Heller Jakab Kálmán és Heller Szidónia.
VI., Izabella-u. 78.
- Heller K. és tsa.
VIII., Bezerédy-u. 5.
- Herkules ny.
VII., Aréna-út 19.
- Herrmann Ignác.
VI., Szerecsen-u. 45.
- Hoffmann Mór.
III., Flórián-tér 3.
- Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 14.
- Hungária ny.
V., Váci-körút 34.
- Huss Lipót.
VI., Eötvös-u. 31.
- Iparművészeti múzeum kny.
IX., Kinizsi-u. 31.
- *Irányi kny. (Tulajd. Weisz Ármin.)
IV., Irányi-u. 15.
- Jakab Mose Hers.
II., Corvin-tér 5.
- Jedlovsky István.
IX., Ferenc-körút 17.
- Jókai ny. (Tul. Berger Zs. és Schimek.)
VII., Thököly-út 28.
- Katzburg Lipót.
IV., Hajó-u. 5.
- Kállai Ármin.
V., Báthory-u. 20.
- Kálmán M. és Tsa.
V., Vadász-u. 32.
- Kalmár Mór.
IV., Semmelweiss-u. 14.
- Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 32.
- Kápolnai Adolf utóda.
VI., Gyár-u. 3.
- Karczag Vilmos Benjamin.
VI., Dávid-u. 8.
- Károlyi György.
V., Arany János-u. 1.
- Kaufmann J. és Tsa.
V., Arany János-u. 18.
- Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.
- Kellner Albert.
VII., Csányi-u. 13.
- Ifj. Kellner Ernő.
V., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.
V., Csáky-u. 10.
- Kereskedelmi ny. (L. Goldstein.)

- Kertész József.
V., Nádor-u. 28.
- Kertész Mayer.
VII., Hársfa-u. 12.
- Klein Gábor.
VI., Rózsa-u. 47.
- Klein Samu.
V., Koráll-u. 11.
- Klein Simon és Grünwald Béla.
VII., Bethlen-u. 8.
- Klein Vilmosné Tausig Ilona.
VIII., Rákóczi-út 73.
- Kleinberger Ármin.
V., Bálvány-u. 20.
- Klözs György és Fia.
VII., Városligeti-fasor 49.
- Klusele Manó.
VIII., József-u. 43.
- Knopfmacher Izidorné Weisz Matild.
VII., Rombach-u. 1/B.
- Kogutovicz Manó. (L. Magy. földr. int.)
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Simon.
VIII., József-körút 10.
- Kohn Simonné sz. Rosenfeld Anna.
VIII., József-körút 10.
- Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.
- Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.
- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer Jakab és Holländer József.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- Krausz Jakab és Haan Albertné Ungár Szidónia.
VI., Csengery-u. 86.
- Krausz Lajos.
VI., Ó-u. 50.
- Krnyác János. (L. Szrpszke Novoszty.)
I., Döbrentei-u. 12.
- Kuncz Lipót és Fejér Jenő.
VIII., Rákóczi-út 73.
- Kunosi Vilmos és Fia.
VI., Teréz-körút 38.
- Kunstädter Vilmos.
VII., József-körút 7.
- Kupkay Domonkos és Weingarten Friderika. (Üzletv. Glasel Adolf.)
V. ö. Magyar papírárú- és vignetta-gyár.
VI., Szondy-u. 93.
- Kürschner Adolf és Kürschner Sándor.
VI., Szondy-u. 19.
- Langer Ede és Fia. (Tulajd. Langer Ferenc Ede.)
IV., Reáltanoda-u. 11.
- Laufer Jakab. (L. Kossuth L. ny.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- László Károly.
X., Liget-tér 2.
- Légrády Testv.
V., Váci-körút 78.
- Lengyel Lipót.
V., Visegrádi-u. 3.
- Linczer Mór és Tsai közk. t. (Üzletv. Linczer Mór.)
VIII., Német-u. 9.
- Lónyai Nándor és Schwarcz Béla.
VII., Dohány-u. 31.
- Löbl Dávid és Fia. (Löbl Dávidné sz. Messinger Jeanette, Löbl Mór és Löbl Ödön.)
VI., Nagymező-u. 26.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Thököly-út 40.
- Lőrincz János. (Lásd: «Univers» kny.)
X., Gyűjtőfogház.
- Löw Ede.
V., Váci-körút 80.
- Magyar államvasút ny.
VI., Csengery-u. 33.
- *Magyar fényny. r.-t.
VIII., Ór-u. 9.
- Magy. földrajzi intézet r.-t. (L. Kogutovicz.)
V., Rudolf-rakp. 8.
- Magyar keresk. nyomda.
VII.; Kertész-u. 27.
- M. kir. állami ny.
I., Nádor-tér 1.
- M. kir. államvasutak ny.
VI., Csengery-u. 33.
- M. kir. egyetemi ny.
I., Iskola-tér 3.
- M. kir. posta ny.
IV., Koronaherceg-u. 15.
- M. kir. postatakarék ny.
V., Széchényi-u. 2.
- Magyar kny. és kiadóvállalat. (Ü. v. Horyáth János.)
V., Ügynök-u. 8.
- Magyarországi Baptisták kny.
VII., Hársfa-u. 33.
- Magyar papírárú- és vignetta-gyár. (Kupkay Domokos és Weingarten Friderika.)
VI., Szondy-utca 93.
- Magyar sajtó ny. (Tul. Molnár Irén.)
V., Falk Miksa-u. 32.
- Magyar Ujságkiadó r.-t. ny.
IV., Vármenye-u. 11.
- Margó-másoló nyomtatványgyár r.-t. (Üv. Weisz Márk.)
V., Tátra-utca 3.

- Markovits és Garai.
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Samu.
V., Koráll-u. 8.
- Marton Lipót (Ü. v. Neuheussler Vilmos.)
VI., Csengery-u. 49.
- Márton és Vass.
V., Klotild-u. 16.
- May János.
II., Albrecht-út. 3.
- Mercur ny. (Tul. Böhm L. és Tsa.)
IV., Királyi Pál-u. 6.
- Merkantil ny. (Tul. Havas és Lehner.)
VIII., Német-u. 27.
- Messinger Hugó.
VIII., Károly-körút 7.
- Mezei Adolf.
IX., Ráday-u. 8.
- Mocsári József.
IV., Vácz-u. 56.
- Molnár Irén.
V., Nádor-u. 74.
- Morva Rezsóné.
X., Alkér-u. 32.
- Muskát Béla.
VII., Fecske-u. 16.
- Muskát Miksa.
VI., Podmaniczky-u. 41.
- *Műhely grafikai int.
VII., Damjanich-u. 36.
- Műszaki irod. és ny. r.-t. (Üzletv. Brett Zsigmond.)
VIII., József-u. 56.
- Nádas Ignác.
VI., Dávid-u. 4.
- Náftáli Áron.
VIII., Népszínház-u. 22.
- Nagel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.
- Nagy Mór.
VII., Hársfa-u. 59/b.
- Najovits Samu.
V., József-tér 13.
- Neumann Ilona.
IX., Csillag-u. 1.
- V. ö. Cadmus kny.
Neuwald Illés utódai. (Tulajd. Özv. Berger Árminné.)
VIII., Üllői-út 48.
- Nobel és tsai. Papyrus kny. (Üv. Nobel Jakab Károly.)
VI., Aradi-u. 22.
- Nobel Károly.
VI., Csengery-u. 39.
- Nyugat irod. és nyomdai r.-t. (Ü. v. Salamon József. V. ö. Révai és Salamon.)
IX., Üllői-út 18.
- Obláth Lipót.
VII., Csengery-u. 3.
- Országos m. kir. iparművészeti iskola grafikai szakosztálya. (Üzletvezető Mitterszky Ferenc.)
IX., Kínizsy-u. 31.
- Orsz. közp. községi ny. r.-t.
VI., Gyár-u. 40.
- Othton-nyomda. (Kis és Sós.)
VIII., Mária-u. 42.
- Pál Ferenc és Vidor Nándor.
IV., Papnövelde-u. 8.
- Pallas irod. és ny. r.-t.
V., Honvéd-u. 10.
- Pannonia ny. (L. Bielitz.)
VII., Rombach-u. 8.
- Pápai Ernő.
VII., Kertész-u. 16.
- Pátria irod. és ny. r.-t.
IX., Üllői-út 25.
- Pesti Lloyd társ. ny.
V., Mária Valéria-u. 12.
- Pesti kny. r.-t.
V., Hold-u. 7.
- Phoebus kny.
VI., Eötvös-u. 31.
- Piatnik Nándor és fia.
VII., Rottenbiller-u. 27.
- Pless Ignác.
VI., Vácz-i-körút 39.
- Pollatschek B.
V., Ügynök-u. 7.
- Pollák Elkán és Garai Simon.
V., Nagykorona-u. 21.
- Pollák és Leopold.
VIII., Üllői-út 10.
- Posner K. Lajos és Fia.
VI., Csengery-u. 31.
- Pressler Mihály.
VII., Dob-u. 87.
- Prickelmayer Béla és Klusek Manó.
VIII., Bezerédy-u. 9.
- Propper Leo.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quittner József.
IV., Koronaherceg-u. 9.
- Radó Izor.
VI., Hajós-u. 25.
- Radó Jenő és Gyula.
V., Szemere-u. 19.
- Rákosi Jenő Budapesti Hirlap ujság-vállalata.
VII., Röck Szilárd-u. 4.
- Rákosi József és Kohn Hermin.
VIII., Aggteleki-u. 10.
- «Rákóczy» kny. (Tul. Saphir Árpádné.)
X., Simor-u. 7.

- Rampót Károlyné
I., Mészáros-u. 3.
- Fióközlet:
I., Döbrentei-u. 3.
- Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.
- Reich Bernát.
VII., Hársfa-u. 56.
- Reich Sándor.
VIII., József-körút 9.
- Reiner Elkan.
I., Döbrentei-u. 13.
- Reisz Jenő és Neumann Lipót. (Universum kny.)
VII., Sip-u. 24.
- Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- Róna Béla.
VI., Lázár-u. 13.
- Rosentfeld Farkas.
VIII., József-körút 10.
- Rosenthal Gyula.
VI., Próféta-u. 5.
- Róth József.
IV., Semmelweis-u. 4.
- Rótt Mór.
VII., Nagydiófa-u. 13.
- Róthberger Milka és Weisz Fülöp.
VI., Lázár-u. 13.
- Rovó Aladár.
IV., Egyetem-u. 3.
- Rózsa Jenő.
VI., Ó-u. 2.
- Rózsa Kálmán és neje könyvkiadó és könyvny. r.-t.
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rusznák Samu és Türk Ármin.
VI., Király-u. 8.
- Salvendy Ferenc, Salvendy Gyula és Fried Adolf. (L. Galitzenstein H.)
VII., Dohány-u. 58.
- Sámuel Vilmos.
X., Jászberényi-út. 11.
- Säculum kny.
VII., Rózsa-u. 25.
- Schmelz és Misner.
VI., Izabella-u. 70.
- Schmelz Izidor és Zoltán Béla. (Ü. v. Z. B.)
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl és Manheim.
VII., Kertész-u. 35.
- Schmidl Sándor.
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 3.
- Schulhof I. kny. r.-t.
V., Ügynök-u. 8—10.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Schultz Béla és Lázár Sámuel.
VIII., Tisza Kálmán-tér 13.
- Schwarcz László és Tsa. (L. Pap Manó.)
VII., Hársfa-u. 40.
- Schwartz Mór, Bardócz Sándor és Vida Henrik. (Üzletv. Vida Henrik.)
(L. Typographia ny.)
VI., Dalszínház-u. 10.
- Seidner Emil.
VII., Szövetség-u. 6.
- Sipos Sándor. («Fővárosi Hirmondó» kny.)
IX., Lónyay-u. 64.
- Somogyi és Kardos. (Ü. v. Kardos Fülöp Gábor.)
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 37.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.
- Springer Gusztáv.
VI., Király-u. 54.
- Steiner Ignác.
V., Súlyom-u. 16.
- Steiner Zsigmond.
VII., Rózsa-u. 5.
- Steininger Nátán.
V., Kálmán-u. 23.
- Stephanium kny. r.-t.
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Péterné és Stadler János.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Stöckelmacher Ferenc.
V., Szalay-u. 4.
- Sűsz Dávid.
IV., Fővám-tér 4.
- Szántó József és tsa.
(Szántó József és Singer Olga.)
VI., Lovag-u. 6.
- Szatmári Kálmán.
VI., Hungária-körút 95.
- Székely Arthur. (L. Uránia.)
VII., Rottenbiller-u. 19.
- Székesfővárosi házi ny.
IV., Közp. Városház.
- Szénássy Béla.
IV., Ferenc József-rakpart 23.
- Szénássy Béla.
IV., Váci-u. 81.
- Szent László ny. (Hazslinszky és tsa.)
VIII., Röck Szilárd-u. 28.
- Szrpszke Novoszty ny. (Tul. Krnyác János.)
I., Döbrentei-u. 12.
- Thália ny. (Üzletv. Somogyi Lipót.)
V., Csáky-u. 12.

- Turul ny. (Tul. Szénássy Béla.)
IX., Ferenciek-tere 9.
- Typographia ny. (V. ö. Schwarz Mór.)
V., Dalszínház-u. 10.
- Unio. (Tul. Fried József.)
VIII., Rökk Szilárd-u. 40.
- Univers kny. (Tul. Lőrincz János.)
X., Gyűjtőfogház.
- Universum kny.
VIII., Rózsa-u. 8.
- «Uránia» ny. (L. Székely Artur.)
VII., Rottenbiller-u. 19.
- Vajda Henrik. (Baross ny.)
VIII., Baross-u. 4.
- Vajda Henrik és Sugár Henriké.
IX., Ráday-u. 31.
- Vári Dániel.
V., Ügynök-u. 10.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vérszi Gerzson.
VI., Podmaniczky-u. 13.
- «Victoria» kny. (Rákosi és tsa.)
VII., Aggteleki-u. 10.
- «Világosság» ny. (Üzletv. Pollák Simon.)
VIII., Conti-u. 4.
- Viola és Geist.
V., Arany János-u. 7.
- Völgyesi Márk és Ábrahám Leó.
VII., Dob-u. 16.
- Waldmann Adolf és Elsass Debora.
VII., Izabella-u. 33.
- Wéber és Lusztig.
VIII., Baross-u. 4.
- Weisz Adolf.
IX., Ráday-u. 26.
- Weisz Ármin. (L. Turul.)
IV., Ferenc József-rakpart 23.
- Weisz L. és tsa.
V., Korall-u. 9.
- Weisz Márton.
V., Szabadság-tér 14.
- Weisz Márton.
V., Falk Miksa-u. 15.
- Weisz Sándor Zsigmond. (L. Concordia.)
IX., Ráday-u. 60.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körút 20.
- Werler Péter.
I., Attila-u. 13.
- Wiesinger József.
VII., Wesselényi-u. 30.
- Wilheim Zsigmond és Neuwirth
Sámuel.
VII., Rottenbiller-u. 12.
- Özv. Wimmer Mártonné.
III., Serfőző-u. 10.
- Wodianer F. és Fiai.
IV., Sarkantyus-u. 3.
- Woititz Bernát.
VI., Dávid-u. 7.
- Wollner és Háber. (L. Háber.)
VII., Király-u. 3.
- Yost írógép r-t. ny. (Üzletv. Káldor
Marcell.)
VII., Erzsébet-körút 9—11.
- Zawadil E.
V., Csanády-u. 3.
- Zeisler M.
VII., Kertész-u. 38.

II. Vidék.

- Abaujszántó:**
Corvina ny.
Spán Ignác.
- Abony (Pest vm.):**
Szerdahelyi János.
- Abrudbánya:**
Árpád r-t.
- Ada (Bács-Bodrog vm.):**
Kollonits István.
- Adony:**
Sütő István.
- Alsókubin:**
Trnkóczy József.
- Alsólendva:**
Balkányi Ernő.
- Apatin:**
Gasz Mátyás.
Szavadil József.
- Arad:**
Aradi ny. r-t.
Bloch H.
Concordia kny. (Tul. Suciú János.)
Corvin kny. (Tul. Lányi Izsó.)
Első aradi amerikai gyorsajtó ny.
(Tul. Keppich Zsigmond.)
Függetlenség ny. (Zlinszki István
és tsa.)
Gör. kel. román egyházmegyei ny.
Kállay Miksa.

- Kalmár Nándor és tsai.
Nichin és tsa «Tribuna» ny.
Réthy Lipót és fia.
Szüts és Földvári.
Weisz Felix.
- Aranyosmarót:**
Barsi Ellenőr ny. (Tul. Dr. Znamenák István.)
Mercur-ny. (Tul. Kalmár Bertalan.)
- Aszód:**
Petőfi ny. (Tul. Vas József.)
- Bácsalmás:**
Nánay Aurél.
- Baja:**
Kazal József.
Kollár Antal.
Nánay Lajos.
Rajkovits Károly.
- Balassagyarmat:**
Halyák István.
Hollósy Géza.
Klein Gusztáv.
Kondor Sándor, Darvai Ármin utóda.
Székely Samu.
Wertheimer Zsigmond.
- Balatonfüred:**
Faragó Adolf. «Balaton» kny.
- Balázsfalva:**
Gör. kath. papnövelde ny.
- Bán (Trencsén vm.):**
Fuchs Miksa.
Hertzka Ármin.
- Bánffyahunyad:**
Ábrahám Mór.
Diamantstein Nándor.
- Barcs (Somogy vm.):**
Gut Béla.
- Barót:**
Kis Sándor.
*Nagy József utóda.
- Bártfa:**
Blayer Majer.
Felsősárosi ny. (Tul. Salgó Mór.)
Horovitz Menasche Chasskel.
- Battonya:**
Ruber István.
- Bazin:**
Kautny Ferenc.
Klein Alfréd.
- Békés:**
Br. Drechsel Géza.
- Békéscsaba:**
Corvina-ny. (Tul. Szihelszky József.)
«Függetlenség» ny. (Tul. Kner Izidor.)
Holländer Izsák.
Téván Adolf.
- Belényes:**
Boros Lajosné.
Doina kny. r.-t.
Süssmann Lázár.
- Beregszász:**
Balogh Tamás.
Haladás ny. (Tul. Klein Sámuel.)
Hungária ny. (Tul. Rubin József.)
Szabadság ny. (Tul. Engel Jenő.)
Szóbel Mór.
- Berettyóújfalu:**
Adler Béla.
Friedmann H. (Tul. Friedmann Jónásné.)
- Besztercze:**
Balkirs Hersch Leib.
Botschar Tivadar.
Csallner Károly.
Matheiu György.
*Zikeli Gusztáv.
- Besztercebánya:**
«Haladás» kny. (Tul. Bauer Károly.)
Havelka József.
Hungária ny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)
Machold Fülöp.
Polónyi Mátyás.
Wolf Arthur.
- Betlen:**
Hirsch M. Lajos.
*Schönfeld Henrik.
- Bezdán:**
*Gász József.

- Boksánbánya (Krassó-Szörény vm.):**
Rosner Adolf.
- Bolgár:**
Ferenczi István.
- Bolyok:**
Schweitzer Rezső.
- Bonyhád:**
Betnár Béla. (Hirlap nyomda. Bonyhád.)
Raubitschek Izor.
Weisz Jakab.
- Borgóprund:**
Friedländer Mendelné.
- Borosjenő:**
Ungár Jakab.
- Borossebes:**
Kuliner Miksa.
- Bozovics:**
Kaden József fiókja (Üzlv. Naár Ferenc.)
- Brád:**
Roth Györgyné, sz. Farkas Anna.
- Brassó:**
Brassói lapok ny. (Tul. Grünfeld Vilmos.)
Ciurcu és tsa.
Gött János fia.
Hentschel H.
Herz Anna.
Dr. Muresian Aurél örököse. Braniste és tsa.
Schneider testvérek és Feminger.
- Breznóbánya:**
Kreisler József.
- Budafok:**
Budafoki ny.
- Buziásfürdő:**
Ifj. Brach József.
- Büdszentmihály:**
Schechter Mózes.
- Csacza (Trencsén vm.):**
Taub Emil.
- Csák:**
Gradl Péter.
- Csáktornya:**
Fischel Fülöp (Strausz Sándor).
Gut Béla.
- Csenger:**
Szatin Zsigmond.
- Cservenka:**
Welker Adám.
- Csikszereda:**
Gyönös Gyula.
*Létz János.
Székelység ny. (Tul. Szvoboda Miklós.)
Szvoboda József.
- Csongrád:**
Bozó és Justin.
Tiszavidék ny. (Tul. Silber János.)
Weisz Márk.
- Csorna:**
Csornai ny. váll. (Neumann Samu.)
- Csurgó:**
Mézer Dezső.
- Czegléd:**
Nagy Elek.
Sárik Gyuláné.
Sebők Béla.
- Czellőmölk:**
Dinkgrewe Nándor.
- Czinkota:**
Heinovitz Márton.
- Dárda:**
Arady Lajos.
- Debreczen:**
Beck Adolf.
Debreczen sz. kir. város ny.
Özv. Grünbaum Mórné.
ifj. Gyürki Sándor.
Hajdumegyei Népbank ny. (Bérlő: Gaborjáni.)
Hegedüs és Sándor.
Herczeg Henrik.
Hoffmann és Kronovitz.
Horovitz Zsigmond.
Kleinfeller Károly.

Liebermann Mór.
Mihályi Sámuel.
Szabó Kálmán.
Than Gyula.
Theisz Ártur.

Derecske :
Karmiol Adolf.

Dés :
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.
Horgos Kornélia és tsa. Medgyesi
Lajos.
Schönfeld Henrikné Hirsch Etelka.

Detta :
Tringl és Kirsch.

Déva :
Hirsch Sámuel.
Kroll Gyula.
Laufer Vilmos.
Szent János ny.

Dévványa :
Sepsi Zsigmond.

Devecser :
Horváth János.
Vörösmarty ny. (Tul. Huss Gyuláné.)

Dicsőszentmárton :
«Erzsébet»-ny. (Tul. Dosztál Kálmán.)
Körjegyzői nyomda. (Tul. Fröhlich Gézáné és Komáromi Sándor.)

Dobsina :
Schmidt Géza.

Dombóvár (Tolna vm.):
Dombóvári ny. (Tul. Bruck Sándor.)

Dunaföldvár :
Somló Manó.

Dunaszerdahely :
Adler N. Lipót.
Goldstein Józsuá.

Edelény :
Blász Lipót.

Eger :
Baross-ny. (Tul. Paunz Sándor.)

Dobó István ny. r.-t.
Egri ny. r.-t.
Érseki lyceum ny.
Fleischmann Dávid.

Élesd :
Sándor Mór.

Enying :
Polgár Jenőné.

Eperjes :
Eisentáder I. Gyula.
Kösch Árpád.
Pannonia-ny. (Tul. Kahn Mór.)
Petőfi ny. (Tul. Stehr József.)
Zavaczki Gyula.

Érmihályfalva :
Id. Beck Adolf.
Freimann Márton.

Érsekujvár :
Link Lipót.
Schultz Ignác.
Winter Emil.
Winter Zsigmond fia Vadász Ferenc.

Erzsébetfalva :
Müller Mátyás.
Matkovich Aladár.

Erzsébetváros :
Loydl nyomda. (Tul. Loydl Henrik.)

Esztergom :
Bártfay Géza.
Buzárovits Gusztáv ny. (Tul. Philipp Konrád.)
«Hunnia» ny. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.

Fehérgyarmat :
Mátyás Adolf.

Fehértemplom :
Hepke Bertold.
Kuhn Péter.
Wunder Gyula.

Felsőőr (Vas vm.):
Reiss Frigyes.

Felsővisó :
Fruchter Zalel.
Schiffmann Hermina.

Fiume :

Battara Péter.
 Hönig Henrik.
 Jerouscheg Lajos.
 *Kereskedelmi ny.
 Merkur kny. (Chilko József.)
 Minerva kny. (Zanella R.)
 Miriam (Cappuccini) kny.
 Mohovich Emőd.
 Polimnia kny. (Zustovich Matild.)
 Tipografia Fiumana.
 *Unione ny.
 Uránia ny.

Fogaras :

Pop Szilárd.
 Préda Jeromos.
 Thierfeld Dávid.

Füzesgyarmat :

Lipschitz Herman.

Galánta :

Neufeld Samu-féle ny.
 Neuschloss Jakob.

Galgócz :

Brodí Simon.
 Sterner Adolf.
 Szold Jakob.

Gálszécs :

Birnbaum Lázár.

Gödöllő :

Erzsébet ny. (Tul. Nyiry Lajos.)
 Kovács Ferenc.

Gyergyóditró :

*Létz János.

Gyergyószentmiklós :

*Létz János.
 *Kossuth-ny.
 *Sándory Mihály.

Gyoma :

Kner-nyomda. (Tul. Kner Izidor.)

Gyöngyös :

Herczog Ernő Ármin.
 Hungária ny.
 Nigrinyi Antal.
 Sima Dávidné.
 Steinicz Gábor.

Gyönk (Tolna vm.):

Engel József.

Győr :

Dobos Ignác.
 Feledi Károlyné.
 Gross Gusztáv.
 Győregyházmegyei ny.
 Lurja Aladár és Muraközi Árpád.
 (Győri ujság- és könyvnyomda.
 Mercur ny.(Tul. Láng Jakab Jenő)
 és Tsa.)
 Nitsmann József.
 Pannonia ny. (Tul. Raab Béla.)
 Összetartás r.-t. ny. (Igazg. Csiz-
 madia László.)

Gyula :

«Corvina»-ny. (Tul. Wértesi Arnold.)
 Dobay Ferenc.
 Szedő Emilné sz. Grünfeld Róza.

Gyulafehérvár :

Erzsébet-ny. (Tul. Izsák Lázár.)
 Papp György.
 Püsp. lyc. ny. (Bérlő Schäser Ferenc.)

Hajduböszörmény :

Szabó Ferencné.
 Szmuk Gábor.

Hajdudorog :

Grünfeld Mózes.

Hajdunánás :

Grünfeld Cili.
 Horovitz Gyula József.
 Szücs Lajos.

Hajduszoboszló :

Plón Gyula.

Halmi :

Friedmann Herman.

Hátszeg :

Mester János.

Hatvan :

Hoffmann M. L.
 Jatzkó Lajosné.

Heves :

Adler József.

Hódmező-Vásárhely :

Alföldi kny. és lapkiadó vállalat.

- (Tul. Török Imre és Suhajda Jenő.)
 Dura Lajos.
 Nemes Ármin.
 Róth Antal.
 Vásárhely és Vidéke ny. (Tul. Müncz Rudolf és Marckbreiter Linka.)
 Vásárhelyi Reggeli Ujság ny. (Tul. Kun Béla.)
- Hódság :**
 Pfiszter József.
 Raab Jánosné sz. Speizer Teréz.
- Holics :**
 *Rapek B.
- Homonna :**
 Fejes Jakab.
 Waller Mór.
- Hosszúfalu :**
 Jancsó János.
- Huszt :**
 Ausländer Ignác.
 Huszti nyomdavállalat. (Tul. Ganz Gizella.)
 Nagyági ny. (Tul. Veinstein Mór.)
 Salamon Márton.
- Igló :**
 Ferencz Dávid.
 Stein Ignác.
 Szepesi Lapok nyomdavállalat ny. (Tulajd. Telléry Gyula és Gaál Vilmos.)
- Illava :**
 Eckmann Ignác.
- Ilosva :**
 Glancz Móricné.
- Ipolyság :**
 Neumann Jakab.
 Polgár Ignác.
- Jánoshalma :**
 Frankl Gáspár.
- Jánosháza :**
 Rubin Salamon.
- Jászapáti :**
 Id. Imrik József.
- Jászárokszállás :**
 Nigrinyi Ferencné.
- Jászberény :**
 Balázs Ferenc.
 *Novotha Andor.
 Pesti Péter.
 Vértés Adolf.
- Jolsva :**
 Weisz Béla.
- Jószáshely :**
 Berger József és fia.
- Kalocsa :**
 Jurcsó Antal.
 Moravcsik és Szeidler.
 Werner Károly.
- Kaposvár :**
 Fenyvesi és Kéthelyi.
 Gerő Zsigmond.
 Hagelmann Károly.
 Somogyi napló nyomda és lapkiadó r.-t.
 Somogyvármegye ny. és lapkiadó vállalat.
 Szalai Ferenc.
- Kapuvár :**
 Buxbaum József.
- Karánsebes :**
 Első karánsebesi takarékpénztár kny. (Úv. Tománn Ede.)
 Fleissig Lipót. (Polgári kny.)
 Gör. kel. román egyházm. ny.
- Karcag :**
 Klein Mór.
 Nagy Lajos és tsai Kertész és Simon.
- Kassa :**
 Breitner Mór.
 Felsőmagyarország ny.
 Kassai ny. r.-t.
 Koczányi utóda Paulinyi Gyula.
 László Béla.
 Matzner Samu.
 Schwarcz Alfrédné.
 Szent Erzsébet-ny.
 Vitéz A. utóda. (Schillinger Zoltán.)
 Wiesenberg Lajos. (Hungária kny.)
- Kecskemét :**
 Adler Henrik.

- Első kecskeméti hirlapkiadó és ny.
r.-t.
Fischl Dávid.
Gichner Gábor.
Kecskeméti Ujság ny. (Tul. Réti
Gyula.)
Kovács László.
Spitzer Vilmos.
Sziládi László.
- Késmárk :**
Gerhardt Ábrahám.
Spitzer Vilmos.
Szauter Pál. (Tul. Szauter Tivadar.)
- Keszthely :**
Mérey Ignác.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.
- Kevevéra :**
Oberläuter Róbert.
- Kézdivásárhely :**
Kézdivásárhelyi ny. r.-t.
Turóczy István.
- Királyhelmeç :**
Klein József.
- Királyhida :**
Brandweiner Vilmos.
Vogel Károly Gusztáv.
- Kisbér :**
Hafl Kálmán.
- Kisjenő :**
Rosenthal Pál.
- Kiskőrös :**
Majoros és Szekulesz.
- Kiskundorozsma :**
Váradí Márton és Tsa.
- Kiskunfélegyháza :**
Özv. Feuer Salamonné.
Vesszősi József.
- Kiskunhalas :**
Horváth Gyula.
Práger Ferenc.
- Kiskunmajsa :**
Schwartz Artúr.
- Kismarton :**
Ifj. Dick Ede.
Gabriel Jakab.
- Kismartonvára :**
Ifj. Dick Ede.
- Kispest :**
Faragó és Dózsa.
Fischhof Henrik.
- Kisszeben :**
Stehr Gusztáv.
- Kisújszállás :**
Platz Ferenc.
Szekeres ny. (Tul. Csapp János.)
- Kisvárdá :**
Berger Ignác és tsa.
Klein Gyula.
Preisz Vilmos.
- Kolozsvár :**
Ajtay K. Albert.
Boskovits ny. (Tul. Kahlfürst Imre.)
Carmen ny. (Tul. Baritiu P. Péter.)
Ellenzék ny. (Tulajdonos Magyar
Mihály.)
Erdélyi Ujság ny. váll.
Gámán János örököse.
Kolozsvári kö- és könyv. r.-t.
Kupferstein testv.
Lepage Lajos.
Liczeum-ny. (Tul. Gombos Ferenc.)
Stief ny.
Sz. Bonaventura ny.
Szabadság ny.
Szövetség ny.
Ujhelyi és Boros.
Weinstein Béni.
- Komárom :**
«Hungária» ny. (Tul. Freisinger Mór.)
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénásy és Sipos.
- Korpona :**
Ruzsinák Antal.
- Kovászna :**
Szabó Sámuel.
- Kőhalom :**
Kőhalmi ny.

Körmend :

Katona Imre.
Körmendi ny. r.-t. (Tul. Weiner
Julia.)
Slavik Ferenc.

Körmöczbánya :

Paxner I. és Biron H.

Kőszeg :

Feigl Adolf.
Rónai Frigyes.

Kraszna :

Grünfeld Géza.

Kula :

Berkovits Márk.
Csajági Bernátné.

Kunhegyes :

Balla Sándor.

Kunszentmárton :

Bozóky Gábor.
Wolf Dezső.

Kunszentmiklós :

*Schwarz V.

Lajtaszentmiklós :

Hanel Engelbert.

Lajtaújfalu :

Helbig Rupert.

Lakompak (Sopron vm.):

Grünfeld Henrik.
Krausz Henrik.

Léva :

Dukesz Lipót.
«Hermes» kny. (Tul. Birtha József.)
Körmöczbányai papírgyár kny. (Tul.
Hüttner és Lenkei.)
Nyitrai és társa r.-t. ny.
Schultz Ignác.

Lippa :

Rafila Demeter.
Zeitler Lajos.

Liptószentmiklós :

Klímes Ferenc.
Löw Dezső.
Steier Izidor. (Tul. özv. Steier
Izidorné.)

Losoncz :

Bicskei Zoltán.
Engel István.
Kármán Zsigmond.
Kredens Béla.
Losonczy Sándor.

Lőcse :

Özv. Reiss Józsefné.
Singer Elek.
Szepesvármegyei közíg. ny. (Tul.
Braun Fülöp.)

Lugos :

Auspitz Adolf kny. (Tul. Schlinger
Zsigmondné Stern Jozefin és
Schlinger József.)
Gutenberg ny. (Tul. Raubitz Janka.)
Husvéth Emil és Hoffer János.
*Minerva kny. (Tul. Taran György.)
Szidon József.
Sziklai Lajos.
Özv. Virányi Jánosné.

Lupény :

Schön Gyula.

Magyarfalu :

Langer Wolf.

Magyarakanizsa :

Bruck P. Pál.
Léderer Manó.

Magyarkimle :

Jó iratok terjesztési váll. (Tul.
Gladitsch Pál.)

Magyarláros :

Páneth Leopold és Schönfeld Zsig-
mond.
Teitelbaum ny.

Magyaróvár :

Horváth Vilmosné.
Mosonvármegye ny. (Tul. Ruff
Andor.)
Steiner Antal.

Magyarpécska :

Ruber István.

Makó :

Kolimár János.
Kovács Antal.
Makói Hirlap ny. (Tul. Neumann
József.)
Maros ny. (Tul. Gaál László.)

- Malaczka :**
Wiesner Henrik.
- Mándok :**
Klein Lajos.
- Máramarossziget :**
Benkő Miklós.
Berger Miksa utóda Fekete Gyula.
Katrics József.
Kaufmann A. és fiai.
«Központi» ny. Rozenthál Rádovil.
«Máramarosi Független Ujság» ny.
(Tul. Dicső Menyhért.)
Szabadsajtó kny.
Wizner és Dávid.
- Marczali :**
Mizsúr Ádám.
- Margitta :**
Fortuna kny. (Tulajd. Fried Antal
és Farkas Ignác.)
Hungária ny. (Tul. Pollák Lajos.)
- Marosillye :**
Pannonia kny. (Tul. Nagy Bálint.)
- Marosludas :**
Glück József.
- Marosujvár :**
Róth Izsák.
*Wugrinetz M.
- Maros-Vásárhely :**
Adi Árpád.
Calvineum mű- és kny. r.-t.
Ev. ref. collegium-ny. (Bérlő : Benkő
László.)
Grünn Sámuel.
Hirsch Mór.
Komáromy Sándor.
Nagy Samu.
Révész Béla.
- Mátészalka :**
Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.
- Medgyes :**
Krauss Josefín.
Reissenberger G. A.
- Mezőberény :**
Balta János.
- Mezőcsát :**
Schwartz Herman.
- Mezőkászony :**
Klein Béla.
- Mezőkovácsháza :**
Fein Salamon.
- Mezőkövesd :**
Balázs Ferenc.
- Mezőtúr :**
Borbély Gyula.
*Kiss Kálmán.
Török Ignác.
- Miava :**
Pazsiczky Dániel.
- Mindszent :**
Horváth Antal.
- Miskolcz :**
Berger és Tsa.
Boros Benő.
Braun Henrik.
Enemann Sári.
Groszmann és Kaposy.
Klein és Ludvig.
László Adolf.
Lichtmann Ferenc.
Schwarcz Soma.
Stamberger Bernát.
Stamberger Márkus.
Szelényi és Tsa.
- Modor :**
Rohacsek Simon.
- Módos :**
Wellisch Jakab. (Lakik : Budapest,
Andrássy-út 96.)
- Mohács :**
Fridrich Oszkár.
Pollák Róbert.
Rosenthal Márk és fia.
- Monor :**
Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár és
tsa.)
Popper Ernő.
- Mór :**
Reszler Jakab.
- Moson :**
Grünfeld Ignác.
Süssmann Adolf.

Munkács :

Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
Káhn és Fried.
Meisels Bernát.
Meisels Herman.
Mermelstein Izrael Hers.

Muraszombat :

Balkányi Ernő.

Nagyabony (Pozsony vm.):

*Müller Mór.

Nagyatád :

Benyák János.

Nagybánya :

Frankovits Aladár.
«Hermes nyomda». (Tul. Baroson
Endre.)
Morvay Gyula.
Nánásy István.

Nagybecskerek :

Oszuszi András.
Pleitiz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer
L. és Mayer R.)
*Seprős Valter, utóda: Haasz test-
vérek.
Toliczki Száva.

Nagyberezna :

Deutsch Hermanné és Steiger
Sámuel.

Nagyenyed :

Keresztes Nagy Imre.
Nagyenyedi ny. és papírárugyár r.-t.

Nagykálló :

Sarkadi József.
Szatmári Gyula.

Nagykanizsa :

Balog Oszkár.
Fischl Fülöp fia (Fischl Ernő.)
Gutenberg ny. (Goldberger Vilmos
és Künz Jenő.)
*Lederer Manó.
*Ofenbeck és Balázsy.
Ifj. Wajdits József.
Zala hírlapkiadó és ny. r.-t. (Igazg.
Boros János.)

Nagykapos :

Heiman Vilmos.

Nagykároly :

Gaál Samu.
Gellis Jakab.
Kölcsey ny. r.-t. (Üzletv. Varga
Endre.)
Petőfi ny. r.-t., Manyák Károly.
(Ü. v. Beke Gyula.) (A Petőfi
kny. utóda Sarkadi N. Zsigmond.)
Tóth József.

Nagykáta :

Simonyi Simon.

Nagykikinda :

Milenkovics Szidónia.
Kiadói ny. (Tul. Szegyakov Péter.)
Pannonia ny. (Tul. özv. Balázs
Jenőné.)
Radák János.
Sonderling Károly.

Nagykőrös :

Bazsó Kálmán.
Ottinger Edéné.
Székely Albert.

Nagylak :

Weisz Márk.

Nagymarton :

Gellis Henrik.
Kohn József.
Schön Samu.

Nagymegyer :

Neuhauser Jenő.

Nagymihály :

Freireich T.
Landesman B.

Nagyroczze :

Fehér Dezső.

Nagysomkút :

Vider Jakab.

Nagysurány :

Rinstein Ábrahám.

Nagyszalonta :

Blasz József.
Kálmán László.
Nagyszalontai Friss Ujság nyom-
dája. (Tul. özv. Fényes Lajosné.)
Székely Jenő.

Nagyszében :

Budovszky L.
Drotleff József.
Gör. kel. főegyházmegyei ny.
Haiser György.
Krafft Vilmos.
Nép kny. (Tul. Bratu Miklós.)
Roth Frigyes.

Nagyszentmiklós :

Wiener Náthán.

Nagyszombat :

Elbert Testvérek. (Tul. Elbert Hen-
rik és Izidor.)
Fiebig József.
Hirschbein Ármin.
Horovitz Adolf. (Tul. Horovitz
Lipót.)
Schottnik Alajos.
Winter Salamon.
Winter Zsigm. (Tul. Pollák Arnold.)

Nagyszőlős :

Ugocsai közp. ny. (Tul. Deutsch
Jakab.)
Victoria ny. (Tul. Weisz Sári és
Rappaport Henrik.)

Nagytapolcsány :

Gross Gyula.
Özv. Platzkó Rezsőné.

Nagy-Várad :

Béres Károly és Held Pál.
Ifj. Berger Sámuel.
Boros Jenő.
Ifj. Csávásy Gyula.
Helyfi László utóda Guttman M.
Hönig Józsefné.
Láng József.
Laszky Ármin.
Nagyvárad ny.
Neumann Vilmos.
Rákos Szabadság ny. (Tul. Rákos
Ferike.)
Rákos Vilmos utóda. (Adler Béla.)
Rubinstein Vilmos.
Sas Edéné, sz. Mészáros Anna.
Sebő Izsák Imre.
Sonnenfeld Adolf.
*Stern Béla.
«Szent László» ny. (Bérlő : Csávásy
Gyula.)
Székely Ármin.
Tarsoly Béla.
Vidor Manó.

Námesztó :

Schein Márk.

Naszód :

Káhán Eliász.

Nezsider :

Horváth Julia.

Nyárádszereda :

Schönberger Dávid.

Nyírbátor :

Fohn Adolf.
Friedmann Lipót.
Keszler Izidor.

Nyíregyháza :

Borbély Béla.
Feldman és Burger.
Jóba Elek. (Tul. özv. Jóba Elekné.)
Klafter Ignác.
Szabolcsvármegye ny. (Fráter Ernő.)
Tóth Sándor.

Nyírmada :

Grosz József.

Nyitra :

Deák József. (Hermes kny.)
Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
*Klein Samu.
Lővi Antal.
Neugebauer Nándor.
Risnyovszky János.

Nyustya :

*Schmidt Géza.

Óbecse :

Lévai Lajos.
Radoszavlyevits Vladimir.

Oraviczabánya :

Káden József.
Progresul ny.
Weisz Felix.

Orosháza :

Demárcsik Ferenc.
Pless N.
G. Szabó Lajos.
Orosházi Friss Újság kny. (Tulajd.
Mittlasovszky János.)
Orosházi Újság kny. (Ifj. T. Veres
Lajos.)

- Orsova :**
Handl József.
Tillmann Jakab.
- Ószéplak :**
Báró Frersenhof Gergely.
- Ószivác :**
Sonnenfeld Ármin.
- Ózd :**
«Ózdi járási nyomda.» (Tulajdonos
Schweiczter Rezső.)
- Ökörmező :**
Weisz Izráel.
- Özörény :**
*Rigler-gyár ny.
- Paks :**
Rosenbaum Miksa.
- Palánka :**
Csernicsek Imre.
Blazsek József.
- Pancsova :**
Horovitz Adolf és Fia.
Jovanovics Testv.
Kohn Samu.
Koszanics Miklós.
Krausz Adolf.
Wittigschlager Károly.
- Pankota :**
*Seprős Valter Pál.
- Pápa :**
Ev. ref. főisk. ny. (Bérlő : Kis Tivadar.)
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.
Stern Ernő.
- Párkány :**
Gondos Vilmos.
- Pásztó :**
Földes Adolf.
- Pécs :**
Egyenlőség kny. (Tul. Tóth Antal.)
Engel Izidor.
Madarász Béla.
Pécsi irod. és ny. r.-t. (Üv. Valkó
Béla.)
Pécsi kath. hirlapkiadó és nyomda
r.-t. (Üv. Müller Károly.)
- Taizs József.
Wessely és Horváth.
- Peredmér :**
Linksz M. utóda Rozenzweig Henrik.
- Perjámos :**
Frischmann József.
Pirkmayer Alajos.
- Pestújhely :**
Némedy Elemér. (Haladás kny.)
- Petroseny :**
Muntyán Tivadar.
Steiner R.
- Poprád :**
Fuchs Gyula.
- Pozsony :**
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Blau Vilmos.
Eder István.
Exel Sándor.
Freistadt Mór.
Freund Alajosné.
Grünsfeld Lipót.
Hauser Samu.
Hungária kny.
Katholikus irod. r.-t. ny.
Kohn Mór.
Lichtenfeld Salamon.
Lőwy Gusztáv.
Mandl Testvérek.
Mandl Győzőné Buxbaum Hanette.
Natali Magdolna.
Neufeld Lipót.
Schacherl Gusztáv.
A szent Orsolya-szüzek pozsonyi
zárdájának könyvnyomdája.
Westungarischer Grenzbote ny.
(Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)
- Pöstyén :**
Gipsz Ignác és H.
Kohn Bernát.
Laufer Nándor.
- Privigye :**
Gubits Bernát.
- Puhó :**
Reizsmann Mór.

- Putnok :**
Gärtner Ignác.
- Püspökladány :**
*Deutsch D.
- Rahó :**
Farkas Samu.
- Ráczekeve :**
Piliser Simon.
- Rákosliget :**
Boros Regina.
- Rákospalota :**
Fischer Dezső.
Fischer Károly.
Gold Salamon.
«Vörösmarty» kny. (Kind E. és tsa.)
- Rákosszentmihály :**
Rákosvidéki nyomdavállalat. (Tul. Balázsovich Kálmán.)
- Resiczabánya :**
Weisz Adolf.
- Rimaszombat :**
Lévai Izsó.
Náray János Albert.
Id. Rábely Miklós.
Ifj. Rábely Miklós.
- Rózsahegy :**
Komor Testvérek.
Parička János.
Pollák Jenő, Központi kny.
- Rozsnyó :**
Falvi Jenő.
Görbics Zoltán.
Hermann Istvánné. («Sajóvidéki» kny.)
- Rutka :**
*«Felvidéki Magyarország» ny. (Tul. Klein Ferenc.)
- Salgótarján :**
Friedler Samu.
Laufer Ernő.
Uj István.
- Sárbogárd :**
Spitzer Jakab.
- Sárospatak :**
Ev. ref. főiskola ny. (Bérlői : Dani és Fischer.)
- Sárvár :**
Hesz Alfréd.
Strancz János.
- Sásd :**
Balla és Krautwig. (Balla Lajos és Krautwig István.)
- Sasvár :**
Weisz Ármin.
- Sátoraljaújhely :**
«Hegyalja» ny. (Tul. Deutsch Mór.)
Landesmann Miksa és Tsa.
Lövi Adolf.
«Pannonia» ny. (Tul. Ócskay László.)
«Szabadság» ny. (Tul. Illésházy és Tsa.)
*Vajda és Eisenstädter.
«Zemplén» ny. (Tul. Ehlert Gyula.)
- Segesvár :**
Becsek D. és Fia. (Fiókküzlet.)
Horeth Frigyes.
Krafft Vilmos.
- Selmecz- és Béalabánya :**
Grohmann Gyula.
Joerges Ágost özv. és Fia.
- Sepsiszentgyörgy :**
«Jókai» ny. r.-t.
*«Kossuth» ny. r.-t.
- Siklós :**
Harangozó József.
Siklós-drávavölgyi kny. (Tul. Berki Gyula. Üzletv. Cserni János.)
- Siófok :**
Singer Károly.
Weisz Lipót.
- Somorja :**
Goldstein József.
- Sopron :**
Breuer Dávid és testvére. (Tulajd. Breuer Dávid és Breuer Jakab.
Gellis Testv.
Klaber Szeráfin.
Könyvnyomda, könyvkötészet és vonalzó intézet Piri és Székely.

- (Tulajd. Piri Dániel és Székely Antal Géza.)
Nyugatmagyarországi Petőfi ny. r.-t.
Pataki Béla.
Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv és Fia.
Török Kálmán.
Wetzler Kornél és Wetzler Sándor.
- Soroksár:**
Kaufmann Dezső.
- Stájerlakanina:**
Nickmann Róza.
- Sümeg:**
Horváth Gábor. (Tulajd. özv. Horváth Gáborné.)
László Sándor.
- Szabadka:**
Hirth Aladár.
Horváth és Blank.
Hungaria ny. (Fischer Ernő.)
Krausz és Fischer.
«Papíráruház» nyomdája. (Philipp és tsa.)
Szabados Sándor.
Szent Antal ny. (Gander István.)
- Szakolcza:**
Dr. Beuer és társa
Teslik József.
- Szalárd:**
Kertész Márton.
- Szamosujvár:**
Anka Sándor.
Auróra ny. (Tul. Todorán Endre.)
Gör. kath. egyházmegyei ny.
*Schönfeld Henrik.
- Szarvas:**
Müller Károlyné.
Sámuel Adolf.
- Szatmár-Németi:**
Boros Adolf.
Északkeleti ny. (Sárközi S. és Szász J.)
Kaczér és Dénes.
Mercur ny. (Weisz Zoltán.)
Morvai János.
Pázmány-sajtó.
«Szabadsajtó» ny. (Tul. ifj. Litteczky Endre.)
Weisz Sándor.
- Szászrégen:**
Burghardt Dezső.
Schebesch W.
- Szászsebes:**
Hientz József.
Stegmann János.
- Szászváros:**
Szászvárosi ny. r.-t.
Tipografia Noua. («Új nyomda.»
Tul. Mota János.)
- Szeged:**
Bartos Lipót.
Bruckner Dezső.
Délmagyarország ny.
Dugonics ny. r.-t.
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Kertész János.
Leopold ny.
Traub B. és tsa.
Tzöckel Hermann.
Varga J.
Várnai Lipót.
- Szeghalom:**
Riegel Zoltán.
- Szekszárd:**
Kaszás Sándor.
Molnár-féle ny. r.-t.
- Szempez:**
Katz Ignác.
- Szenicz:**
Bezso János és tsai.
Löffler József.
- Szentágota:**
Schmidt József.
- Szentendre:**
Szentendre és Vidéke ny. (Tul. özv. Goldstein Mórné.)
- Szentes:**
«Alföldi Ellenzék» ny. (Tul. Vajda Ernő.)
«Szentes és Vidéke». (Tul. Szabó József.)
Untermüller Ernő.
Vajda B. utóda.

- Szentgotthárd :**
Wellisch Béla.
- Szenttamás (Bács-Bodrog vm.):**
Marinkov Szvetozár.
- Szepesváralja :**
Buzás Dénes.
- Szepsi :**
Tóth István.
- Szerbnagyszentmiklós :**
Wiener Náthán.
- Szered :**
Grósz Zsófia.
- Szerencs :**
Schönfeld Zoltán.
Simon József.
- Szécsény :**
Glatstein Adolf.
- Székelyhid :**
Gottlieb Jakab.
Kohn Sámuel.
- Székelykeresztur :**
Szabó Kálmán.
- Székelyudvarhely :**
Becsek D. fia.
Betegh Pál és tsa.
Szabó Kálmán.
- Székesfehérvár :**
Csitári K. és tsa.
Debreczeny István.
Egyházmegyei ny.
Eisler Adolf.
Kaufmann Pál.
Kovács Józsefné.
Mínerva ny. (Tul. Weinberger
Dávid.)
Singer Ede.
Számmer Imre. (Tulajd. Heckenast
Kálmán.)
- Szigetvár :**
Kozáry Ede.
Krausz Adolf.
- Szikszó :**
Blank Simon.
Stamberger Márk.
- Szilágycseh :**
Berger Bernát.
- Szilágyosmlyó :**
Bölöni Sándor.
Heimlich Sándor.
Sternberg Ignácné.
Rosenberger Ignác, Globus kny.
Viktoria ny. (Tul. Lázár János.)
- Szinyérváralja :**
Vider Jakab.
- Szolnok :**
Bakos István.
Faragó Sándor.
Hay Géza.
Róth Dezső.
Varga József.
Vezéri Ödön.
Wachs Pál.
- Szolyva :**
Első szolyvai ny. (Tul. Goldenberg
Chain Leib.)
- Szombathely :**
Egyházmegyei ny.
Geist Márton.
Langer K. János.
*Lintner és Számedli.
Löwy Gusztáv.
Pauli Károly.
Schlesinger Jenő.
Seiler Henrik utódai : Szele és Breit-
feld.
*Vasvármegye ny. (T. Lingauer
Albin.)
- Szörcse :**
*Antos Áron.
- Sztropkó :**
Amsel Ignác.
- Tab :**
Perl Pál.
Singer Károly.
Zuckermandel Jakab.
- Tamási (Tolna vm.):**
Jeruzsálem Ede.
- Tapolcza :**
Löwy B.
*Weisz József.

- Tasnád :**
Lőwinger Lipót.
- Tata :**
Engländer József és tsa.
Lindenberg Adolf.
Nóbel Adolf.
- Técső :**
Szabó Lipót.
- Temesvár :**
Bayer Róbert.
Csanádegyházmegyei ny.
Csendes Jakab.
Csendes Lipót.
Délmagyarországi ny. (Tul. Wettel
Ferenc.)
Engel Jenő.
Heim Antal.
Der Landbote kny. (Tul. Kraushaar
és Prandstraller.)
Lehner György.
Messinger Sándorné.
Moravetz Testv.
Muresian Döme.
Pátia ny. (Tul. Marossy Mátyás.)
Reif Henrik.
Uhrmann Henrik és tsai.
Unio ny. (Tul. Steiner Ferenc.)
Vértes József.
- Tenke :**
Mandel Ferenc.
- Tét :**
Krakauer Salamon.
- Tiszafüred :**
Goldstein Adolf.
- Tiszalök :**
Czigler Sámuel. (Üv. Lővi Márton.)
- Tiszapolgár :**
Szabó Fülöp.
- Tiszaszászfalu :**
Spitz Tóbi. (Tul. Kalik István.)
- Titel :**
Szuboticski Szimó.
- Tokaj :**
Fränkel Dezső.
Klein Márkus.
- Tolcsva :**
Friedmann Béni.
- Tolna :**
Weltmann Ignác.
- Topolya (Bács-Bodrog vm.):**
Hajtmann István.
Wilheim Miksa.
- Torda :**
Csákay Péter.
Füssy József.
- Torna :**
Glancz Izsák.
- Tornalja :**
Friedmann Herman.
- Tótpróna :**
Kohn Nándor.
- Tótkomlós :**
Frankó István. (Üv. ifj. Valack
Mihály.)
- Törökbecse :**
Jovanovits Giga.
Peczárszky Biankó.
- Törökkanizsa :**
Szegyakov Sándor.
- Törökszentmiklós :**
Kongorác János.
Rubinstein Sándor.
- Trencsén :**
Gansel Lipót.
Landstein Ignác.
Sándor X. Ferenc.
Szold Henrik.
- Trencsénteplic :**
Skarnitzl Jenő.
- Trsztena :**
Schein Samu.
- Turdossin :**
Kornhauser Nándor.
- Túrkeve :**
Daróczy Antal.
- Turócszentmárton :**
Gasparik János.
Magyar nyomda. (Tul. Moskóczy
Ferencné.)

- Turócszentmártoni ny. r.-t. (Üv.
Czapko József.)
- Újarad :**
Mayr Lajos.
- Újfehértó :**
Guttman Kálmán.
- Újpalánka :**
Csernicsek Imre.
- Újpest :**
*Bellák Gyula «Attila» kny.
Csanády és tsa.
Fuchs Antal és tsa.
Salgó Sándor és tsa.
Szabadság ny. (Tul. Hirschbein
Regina.)
Wagner Jenő.
- Újverbász :**
Boros György.
- Újvidék :**
«Branik» r.-t. ny.
Fuchs Oszkár és tsa. (Merkur kny.)
«Guttenberg» kny. Fuchs Emil és
tsa, utóda Gerich István.
Hirschenhauser Benő.
Hungária ny. (Tul. Szász Márton.)
Ivkovics György.
Miletics Szvetozár kny. (Tul. Brad-
varovics Koszta.)
Natosevics ny. r.-t.
- Ungvár :**
Földesi Gyula.
Gellis Miksa.
Székely és Illés.
Ungmegyei ny. (Tul. Kreisler Mar-
czell.)
Unio ny. r.-t. (Igazz. Plenykó János.)
- Vác :**
Abeles Gábor.
Dercsényi Dezső.
Ergerspert és Wölcz.
Herman Antal.
Katzburg Lipót.
Kohn Mór.
- Vágsellye :**
Kolmann Dávid.
- Vágújhely :**
Brück Gyula.
Fábián András.
Horovitz Adolf.
- Hungária ny.
Lövisohn Manó.
Schreiber Mór.
- Vajdahunyad :**
Wachter József.
- Varannó :**
*Weinstein E.
- Vásárosnamény :**
Berkovics Lajos.
- Vasvár :**
*Singer Mór és fia.
Singer Zsigmond.
- Verbő :**
Rosenmann Bernát.
- Verebély :**
Neufeld Sándor.
- Versecz :**
Albach testv.
Banater Buchdruckerei. (Tul. Rit-
tinger Ede.)
Jankovics Zsiván.
Özv. Kirchner J. E.
Márk Károly és tsa. (Wettel és
Veronits utóda.)
Risztics István.
Seemayer János és tsai.
- Veszprém :**
*Czigány Pál.
Egyházmegyei ny.
Fodor Ferenc.
Krausz Ármin és fia.
Népakarat ny. (Tul. Takács Szil-
veszter.)
Pósa Endre.
Szigethy Akos.
- Zalaegerszeg :**
Breisach Sámuel.
Kakas Ágoston.
Unger Antal.
- Zalaszentgrót :**
Nagy Sándor.
- Zenta :**
Fekete Sándor.
Molnár Sz. Vince.
Poltzer Sándor.

Zilah :

Seres Samu.
Szövetség ny. (Tul. Török János,
Szabó Lajos és Fejérdy Béla.
Üzletv. Szabó Lajos.)

Zircz :

Krenhardt Péter.
Zirczvidéki ny. (Tul. Szigethy Ákos.)

Zólyom :

Nádasy Ferenc.
«Zólyom és Vidéke» ny. (Tul.
Strausz Vilmos.)

Zombor :

Baits Vladimir.
Bikár M. és tsa.
Bittermann Nándor és fia.

Bosnyák Ernő.
Kollár József.
Obláth Károly.

Zsablya :

Lux Mihály.

Zsibó :

Bercze Gyula.

Zsolna :

Biel Lina.
Braun Rezső.
Glazel Samu.
Horner Ferenc.
Nürnberg Ármin.

Zsombolya :

Lebovits Márton.
Perlstein Fány.

A HAZAI IDŐSZAKI SAJTÓ VÁLTOZÁSAI 1912-BEN.*

I.

Hirlapirodalom.

Összeállította: KERESZTY ISTVÁN.

A) Uj lapok.

I. Magyar nyelvűek.

I. Politikai napilapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

A Nép. (Ujpest.) Fel. szerk. Domokos-Haraga Balázs; szerk. dr. Wagner Károly, Nagy György. Ny. «Törekvés.» Ára évi 10 K, sz. 2 f.

A Reggel. (Miskolcz.) Fel. szerk. Fehér Ödön. Ny. Klein és Ludwig. Ára évi 12 K, sz. 2 f.

Délmagyarország. (Szeged.) Fel. szerk. Pásztor József. Ny. Ligeti Jenő és Tsa. Ára évi 24 K (vidékre 28 K), sz. 10 f.

Estilap. (Kolozsvár.) Fel. szerk. Gombos Béla. Kiadó Ujhelyi Mór. Ny. Ajtai K. Albert. Ára évi 12 K.

Kecskeméti Napló. Fel. szerk. dr. Popity János. Kiadó sajtó társaság. Ny. Szél Sándor. Ára évi 8 K (vidékre 14 K), sz. 2 f., vasárnap 4 f.

Uj Debreczen. Fel. szerk. Szigethy Gyula. Ny. Horovitz Zsigmond. Ára évi 12 K (vidékre 18 K), sz. 4 f.

Uj Nagyvárad. Fel. szerk. Márton Manó. Kiadó sajtó r.-t. Ny. Boros Jenő. (Délután.) Sz. 4 f.

Összesen: 7.

II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

Bánát. (Nagykikinda.) Fel. szerk. kiadó dr. Deák Gyula. Ny. Szegyakov P. Csüt. és vasárn. Ára évi 12 K, sz. 14 f.

Beregi Hirlap. (Beregszász.) Fel. szerk. dr. Zombory Zoltán. Kiadó Földes Géza. Ny. Nagy Jenő. Heti. Ára évi 6 K, sz. 12 f.

Debreczeni Szemle. Fel. szerk. kiadó Szathmáry Zoltán. Ny. a város kny. Heti. Ára évi 12 K.

Félegyházi Magyar Ujság. Fel. szerk. Schröder Béla. Ny. Vesszősi József. Csüt. és vas. Ára évi 6 K, sz. 4 f.

Fogarasi Hirlap. Fel. szerk. Bodnár József. Kiadó ny. Thierfeld Dávid. Kedd. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Igaz Szó. Das Freie Wort. (Pozsony.) Fel. szerk. dr. Reisz Gyula. Kiadó sajtó lapvállalat. Ny. Kath. irod. r.-t. Heti. Ára évi 4 K, sz. 8 f.

Kuruc Földön. (Kassa.) Szerk. Karaszky Csaby Ödön. Kiadja a szerkesztőség. Ny. «Kassai ny. és lapkiadó r.-t.» Havi 2 sz. Ára évi 12 K, sz. 60 f.

* A Magyar Könyvszemle 1911-ben közölte az 1910. évi időszak sajtó teljes bibliográfiáját. Azóta évenként egyszer közöljük a beállt változásokat: a sajtó gyarapodását és a megszűnt organumok címjegyzékét, a M. Nemz. Múzeumba érkezett köteles példányok alapján.

Somogyi Ellenzék. (Kaposvár.) Fel. szerk. Horváth Rezső. Ny. Szalai Ferenc. Csüt. és vas. Ára évi 12 K, sz. 10 f.

Szabolcsi Hírlap. (Nyiregyháza.) Fel. szerk. Inczedy Lajos. Kiadó Szalay Béla. Ny. Borbély Sámuel. Ára?

Szabolcsi Ujság. (Kisvárdá.) Fel. szerk. dr. Schwartz Pál. Ny. Berger Ignác és Tsa. Csüt. Ára évi 6 K, sz. 12 f.

Szamosmente. (Dés.) Fel. szerk. dr. Klein Miksa. Ny. Horgos és Medgyesi. Kedd. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Tabi Ujság. Fel. szerk. dr. Mérai Vajda Elemér. Ny. Perl L. Pál. Vas. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Ugocsa-megeye. (Nagyszöllős.) Fel. szerk. kiadó Ráthonyi Ákos. Ny. «Viktória.» Kedd. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Vasmegeyi Ujság. (Szombathely.) Fel. szerk. Nagy Béla. Kiadó ny. Geist Márton ut. Schlesinger Jenő. Hétf. és csüt. Ára évi 10 K, sz. 4 f. VI. évf. Májusig régi címe: **A Munka.**

Veszprémegeyi Ujság. Fel. szerk. kiadó ifj. Matkovich Sándor. Ny. Szigethy Ákos. Csüt. és vas. Ára évi 12 K, sz. 24 f.

Zsilvölgye. (Petrozsény.) Fel. szerk. kiadó dr. Kiss Kálmán. Ny. Muntyán Tivadar. Vasárn. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Összesen: 16.

III. Vegyestartalmú képes lapok.

BUDAPESTEN.

Budapesti Lapok. Park-Club Budapest. **Blätter.** Gazette de Budapest. Szerk. Böszörményi Vargha Géza. Másodvasárn. Ára évi 20 K.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.

BUDAPESTEN.

Hungara Studento. (Magyar és esperanto ny.) Szerk. Medgyesi S. Ny. Löblövit Zsigmond. Évi 20 sz., ára 3 K.

Ifju Évek. Szerk. Algéver Andor. Ny. ifj. Kellner Ernő. Havi 2 sz. Ára évi 3 K.

Ifjúsági Zenelap. Szerk. Lovas Izsó. Ny. Somogyi és Haas. Félhavi. Ára évi 6 K, sz. 30 f.

Index. Szerk. lidértejedi Kiss Árpád.

Ny. «Pannonia.» Szomb. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Összesen: 4.

VIDÉKEN.

Abauj-Torda-Vármegyei Közoktatásügy. (Kassa.) Fel. szerk. dr. Ósz Béla. Ny. «Szent Erzsébet.» Félhavi. Ára évi 10 K.

Erdélyi Tanügy. (Alsószilvás.) Szerk. Rónai Antal. Ny. [Déva:] Kroll Gyula. Félhavi. Ára iskoláknak évi 6 K, tanítóknak évi 5 K.

Evangelikus Egyházi Élet. (Sopron.) Szerk. Stráner Vilmos. Ny. Piri és Székely. Vasárn. Ára évi 12 K, sz. 40 f.

Gyermekek Világa. (Szeged.) Szerk. Bibó Lajos. Kiadó ny. Endrényi Imre. Szomb. Sz. 2 f.

Gyermek-Ujság. (Hódmezővásárh.) Szerk. Szabó Imte. Heti ára?

Háromszékmegeyi Népoktatás. (Kézdivásárhely.) Szerk. Vajna Károly. Kiadja a Háromszékmegeyi Tantestület. Ny. Turóczi István. Évi 20 sz. ára 6 K.

Izrael. (Vágújhely.) Szerk. kiadó Friedmann Illés. Ny. «Hungária.» Félhavi. Ára évi 12 K, sz. 50 f.

Megyei Népoktatás. (Szolnok.) Szerk. Csikós József. Kiadó ny. [Turkeve:] Daróczy Antal. IV. évf. Előbbi címe?

Tanügyi Tanácskozó. (Dés.) Szerk. Szilágyi Gyula. Ny. Horgos és Medgyesi. Évi 16 sz. ára 4 K. XX. évf. (Előbb a folyóiratok közt.)

Összesen: 9.

V. Irodalmi és vegyes tartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

Élet és Literatura. (Kassa-Budapest.) [L. a vidékiek közt.]

Uj Élet. Szerk. Bárczy István és Wildner Ödön. Kiadó Rózsavölgyi és Tsa. Ny. Franklin társ. Havi 2 sz. Ára évi 20 K, sz. 1 K. VII. évf. (Előbbi c.) **Népművelés.**

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

Élet és Literatura. (Kassa-Budapest.) Szerk. Karaszy Ödön és Ambrózy Ágoston. Ny. Kassai Kny. és Lapkiadó r.-t. Félhavi. Ára évi 12 K, sz. 60 f.

Összesen: 1.

VI. Humorisztikus lapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

Csirip. (Miskolcz.) Szerk. kiadó Sassy Csaba. Ny. Szelényi és Tsa. Félhavi. Ára (helyben) évi 6 K, (vidéken) évi 8 K, sz. 10 f.

Kópé. (Kisújszállás.) Szerk. A Kópé. Kiadó ny. «Petőfi.» Vasárn. Ára évi 2 K, vidékre 4 K, sz. 2 f.

Mozi. (Ungvár.) [L. a VII. csoportban.]

Összesen : 3.

VII. Szaklapok.

BUDAPESTEN.

A Biztosítás. Szerk. kiadó Futó Gyula. Ny. Márkus Samu. Havi 2 sz. Ára évi 20 K.

A Budapesti Kir. Orvosegyesület Értesítője. Szerk. dr. Blaskovics László. Kiája az Egyes. Ny. Heller J. M. «Studio.» Megj. ülés utáni szerd. Díjt.

A Közgazdaság, Kereskedelem és Pénzügy Napilapja. Szerk. dr. Vágó János. Saját ny. Ára évi 28 K.

A Magyar Kereskedelmi Képviselő. Der Ungarische Handelsvertreter. Sz. dr. Brüglér Bertalan. Ny. «Minerva.» Havi 2 sz. Ára évi 6 K.

A Művelt Kereskedő. Szerk. ifj. dr. Miklós Gyula. Kiadó Steinitz Imre. Ny. «Merkantil.» Félhavi. Ára évi 12 K.

A Nemzeti Házassági Közlönye. Sz. kiadó Gyulai János. Ny. «Merkantil.» Ára évi 30 K, sz. 4 f.

Automobil-Vezetők Lapja. Ny. «Gépész.» Havi 2 sz. Ára évi 8 K. állítólag III. évf. és csak címe új; a réggit, valamint a szerk. és kiadó nevét a lap nem közli.

Az Aranyműves. Szerk. Fohn Sándor. Kiadó a lapbizottság. Ny. «Világosság» r.-t. Félhavi. Ára évi 4 K 80 f., sz. 20 f. IV. évf. Előbb folyóirat volt.

A Zeneélet. Szerk. kiadó Lovas Izsó. Ny. Weisz Márton. Félhavi. Ára évi 6 K, sz. 30 f. [Előbbi címe: **Ifjusági Zenelap.**] (L. a IV. csoportban.)

Az Őrszem. Sz. kiadó Hazai Hugó. Ny. Schulhof Károly. Félhavi. Ára évi 8 K. IX. évf. Előbbi címe?

Budapesti Vasúti Újság. Budapest

Eisenbahn-Zeitung. Szerk. dr. Kertész Arnold. Ny. «Pallas.» Naponta, ingy.

Cinema. Das Lichtspiel. Szerk. Antal József. Ny. Somogyi és Kardos. Vasárn. Ára évi 24 K, sz. 50 f.

Czukrászok Lapja. Ungar. Zuckerbäcker-Zeitung. Szerk. Steiner Gyula. (Rákosszentmihály.) Ny. [Kecskemét] Réti Gyula «Kecskeméti Újság» ny.-vállalata. Félhavi. Ára évi 10 K.

Faipari Értesítő. Szerk. Heffer Lajos. Ny. Heisler és Közöl. Havi 2 sz. Ára évi 20 K.

Gazdasági Bérlok Lapja. Szerk. Gerő Mór. Ny. «Jókai.» Vasárn. Ára évi 16 K, sz. 40 f.

Gazdaszövetség. (XXIII. évf. Előbbi címe: **Szövetkezés.**) Szerk. Meskó Pál. Ny. «Stephanum.» Szerda, szombat. Ára évi 12 K, sz. 12 f.

Géperő. Szerk. Kóbor Viktor. Kiadja a szerkesztőség. Ny. Schulhof Károly. Félhavi. Ára?

Gépgyári Tisztviselők Lapja. Szerk. Kertész István. Ny. Pless Ignác. Félhavi. Ára évi 6 K.

Interieur. Szerk. Kovács Béla. Kiadó a Kovács-féle Tükörreklám-Vállalat. Ny. «Jókai.» Havi 2 sz. Ára évi 20 K, sz. 1 K.

Kémény- És Kemence-Szaklap. Sz. kiadó Békessy Imre. Ny. Weiss L. és F. Havi 2 sz. Ára évi 8 K.

Közlekedési Tudósító. Szerk. Maczkó Károly. Ny. «Corvina.» Csüt. Ára évi 52 K. (Könyvmatos.)

Központi Építkezési Szemle. Szerk. Hollós István Ödön. Kiadó ő és Hoffmann Sándor. Ny. Springer Gusztáv. Havi 2 sz. Ára évi 8 K.

Lóverseny. Szerk. Rost Béla. Ny. «Merkantil.» Versenynapokon. Sz. 20 f.

Magyar Bányaujság. Ungarische Bergwerkszeitung. Szerk. dr. Tichay Alfréd. Ny. «Nyugat.» Utóbb [Kecskemét] dr. Réti Gyula «Kecskeméti Újság» ny. Havi 2 sz. Ára évi 16 K.

Magyar Birtokosok Lapja. VI. évf. (Előbbi címe: **Kisbirtokosok Lapja.**)

Magyar Czukrászok Lapja. Ungar. Conditior-Zeitung. Szerk. kiadó Prindl Ede. Havi 2 sz. Ára évi 10 K, sz. 50 f. VII. évf. (Előbbi címe: **Unio** ?)

Magyar Közgazdasági és Tarifalap. Szerk. kiadó Wágner Henrik. Ny. «Budapesti Nyomda- és Lapkiadó R.-T.» Félhavi. Ára évi 20 K.

Magyar Tisztviselők Szemléje. Sz. György István. Kiadó Sebestyén Jenő. Ny. «Világosság.» Havi 2 sz. Tisztviselőknak ingyen.

Malomközlöny, Vas- és Gépvásár. (Magyar és német nyelven.) V. évf. Csak címe bővült a «Malomközlöny» szóval.

Modern Közigazgatás. Szerk. kiadó dr. Lehel Antal. Ny. Anglo-ny. Vas. Ára évi 20 K.

Mótor-Sport. Szerk. kiadó Bella József Ernő. Ny. «Élet.» Szerd. Ára évi 20 K, sz. 40 f.

Munkásbiztosítási Tisztviselők Lapja. Szerk. dr. Bánóczy László. Ny. «Világosság.»

Növénygazdasági Lapok. Szerk. kiadó Liptai Albert. Ny. «Patria.» Havi 2 sz. Ára évi 8 K.

Pathé-Hét. Szerk. Goldenweiser E. Ny. Nobel Károly «Papyrus»-nyomda. Pénteken.

Start. Szerk. Marót Vilmos. Kiadó saját vállalat. Ny. Lengyel Lipót. Minden verseny előtti napon. Ára évi 30 K, a löversenyidényre 24 K, sz. 20 f.

Székesfővárosi Alkalmazottak Lapja. Szerk. kiadó Zoltán Ernő. Ny. Révai és Salamon «Nyugat»-ny. Hétf. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Színházi Műsor. Szerk. dr. Schulhof Dezső. Ny. «Herkules.» Napi. Sz. 4 f.

Szövetkezeti Értesítő. Szerk. Peidl Gyula. Kiadó az Általános Fogyasztási Szövetkezet. Ny. «Világosság.» Havi 2 sz. Ára évi 4 K, sz. tagoknak 4 f, másnak 8 f. IV. évf. (Előbb havi folyóirat volt.)

Szücs-Ujság. Szerk. Vincze József. Ny. Havas és Lehner «Merkantil»-ny. Havi 2 sz. Ára évi 8 K. III. évf. (Előbb havi folyóirat volt.)

Vaskereskedők Közlönye. Szerk. Pfeiffer Sándor. Ny. Havas és Lehner «Merkantil»-ny. Havi 3 sz. Ára évi 16 K, sz. 60 f.

Vállalkozás és Gyáripar. Unternehmung und Fabriksindustrie. Szerk. kiadó ny. dr. Réti Gyula, ill. «Kecskeméti Ujság» nyomdavállalata. Másodcsüt. Ára évi 6 K.

Zenészek Lapja. Szerk. Somlyó Zoltán. Kiadó Kovács Sándor. Ny. [Kecskemét.] Spitzer Vilmos. Félhavi. Ára évi 10 K, sz. 50 f.

Összesen : 42.

VIDÉKEN.

Cigányzenészek Országos Szaklapja. (Nagyvárad.) Szerk. Kovács Béla. Ny. Hölgye Sándor.

Cseplőgép - Tulajdonosok Lapja. (Orosháza.) Szerk. Majer Jenő. Kiadja M. Cs.-g.-t. Szövetsége, mint ipartársulat. Ny. Demártnik Ferenc. Félhav. Ára évi 8 K.

Első Magyarországi Reklám-Ujság. (Lugos.) Sz. kiadó Löbl Oszkár. Ny. Auspitz Adolf. Félhav. Ára évi 8 K., száma 40 f.

Erdélyi Néplap. (Marosvásárhely.) Szerk. Mika Ottokár. Ny. Kovács József «Kálvineum.» Vasárn. Ára évi 6 K., száma 6 f.

Felvidéki Sport. (Losoncz.) Szerk. Wertheim József. Ny. Kármán Zsigmond. Ára évi 2 K 40 f., sz. 6 f.

Goal. (Kecskemét.) Szerk. dr. Huszár Dezső. Kiadja a Kecskeméti Athletikai Club. Ny. Spitzer Vilmos. Szomb. Ára évi 4 K, száma 4 f.

Gyulai Színházi Hét. Szerk. Balla István. Ny. «Corvina.» Napi. Ára 1 óra 1 K.

Keletmagyarországi Sport. (Nagyvárad.) Sz. k. L. Kovács Béla. Ny. Lévai Márton r.-t. Hétfő, pént. Sz. 4 f.

Közgazdasági Értesítő. (Kecskemét.) Szerk. dr. Hegedűs Ferenc. Ny. Sikavi Kovács László. Havi 4, utóbb 2 sz. Ára évi 4 K.

Magyar Közgazdaság. (Kecskemét.) F. szerk. Dániel József. Ny. Réti Gyula «Kecskeméti Ujság» ny. Szomb. Ára ?

Mozi. (Ungvár.) Szerk. Bobulsky Antal. Ny. Földesi Gyula. Vasárn. Ára ?

Nagy Budapest. Szerk. Geley József Ny. Márkus Samu. Havi 2 sz. Ára évi 12 K.

Nagyváradí Iparosok Lapja. Szerk. Vidosits Gyula. Ny. «Szent László.» Havi 2 sz. Ára évi 4 K.

Nagyváradí Sportlap. Sz. k. Mikló Béla. Ny. ? Ára ?

Sportélet. (Debreczen.) Szerk. Kocsis Sándor. Kiadja saját társaság. Ny. Thaisz Arthur. Hétfő. Ára évi 5 K 20 f., száma 10 f.

Színház. (Kecskemét.) Sz. k. Székely János. Ny. Kovács László. Ára ?

Színházi Ujság. (Csikszereada.) Szerk. Tompa Béla. Ny. Szvoboda József. Hétfő, csüt. Ára egész idényre 1 K 60 f. Száma 20 f.

Szinházi Ujság. (Nagykörös.) Szerk. Faragó Dezső. Ny. Ottinger-ny. Szerd., szombat. Száma 6 f.

Szinházi Ujság. (Nyitra.) Sz. k. Sugár Gyula és Galgóczy Lajos. Ny. Klein-ny. Naponta. Ára ?

Trencséntéplíc. Sz. Oszwald Károly. Heti. Ára az egész idényre 12 K.

Városok és Községek Lapja. (Hajdúszoboszló.) Sz. k. Fehér Gábor. Ny. Plón Gyula. Hétf. Ára évi 12 K. Sz. 20 f.

Vidéki Sport. (Nagyvárad.) Szerk. Pásztor Bertalan. Ny. Lévai Márton. Hétfő. Ára évi 5 K. Száma 10 f.

Vidéki Sport. (Szabadka.) Szerk. Matkovich Béla. Ny. Braun Adolf. Hétfőn, esetleg többször is. Ára évi 6 K. Száma 6 f.

Összesen : 23.

VIII. Vegyestartalmú, nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Az Ügyelő. Fel. szerk. Laszk Manó. Kiadja saját vállalat. Ny. Pless J. Vasárn. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Ferencváros. Szerk. Szeredai Leo. Ny. «Concordia». Félhavi. Ára é. 8 K.

Heti Posta. Szerk. Kallós István. Ny. Pápai Ernő. Ára é. 10 K, sz. 20 f.

Összesen : 3.

VIDÉKEN.

A Gyöngyös. Fel. szerk. Nowosad Arthur. Ny. Sima Dávidné. Csütört. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Balatonfüredi Hírlap. Szerk. Székely Géza. Kiadó «Balaton» ny. Vasárn. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Battonya és Vidéke. Szerk. Vihary Elemér. Kiadók Hovorka István és társai. Ny. ? Csütört. Ára ?

Battonyai Ellenzék. Szerk. Nagy Jenő. Ny. (Arad) Kalmár Nándor és társai. Szerdán. Ára évi 6 K.

Besztercebányai Hétfői Ujság. Sz. ny. Havelka József. Ára évi 3 K 20 f., száma 4 f.

Bodvavölgy. (Torna.) Sz. k. ny. Glancz Izsák. Hétfőn. Ára évi 8 K, sz. 20 f. Állítólag VIII. évf. Előbbi címe ?

Csanádmegye. (Makó.) Szerk. dr. Herczegh József. Kiadó ny. Kolimár János. Hétfőn. Ára é. 5 K, sz. 6 f.

Dunaföldvár és Vidéke. Szerk. Kova Albert. Ny. Somló Manó. Vasárn. Ára é. K, sz. 16 f.

Ellenzéki Ujság. (Ujpest.) Szerk. Stanchich Béla. Ny. Lengyel Lipót. Péntek. Ára é. 4 K, sz. 8 f.

Érsekújvári Ujság. Szerk. Putnoki Ferenc. Ny. (Nyitra) Klein-ny. Pént. Ára é. 14 K, sz. 16 f.

Gyöngyös. Szerk. kiadó Novosad Arthur. Ny. Sima Dávidné. Csüt. Ára ?

Hódsági Ujság. Szerk. dr. Trischler Aladár. Ny. Raab J. Vasárn. Ára é. 6 K.

Kevevára. Szerk. dr. Jakabfy Ernő. K. ny. Oberläuter Róbertné. Vasárn. Ára é. 10 K, sz. 20 f.

Korompa. Szerk. Schröder Béla. Kiadó saját lapgyesülés. Ny. (Igló) a «Szepesi Lapok» ny. Csüt. Ára évi 6 K, sz. 4 f.

Margittai Hírlap. Szerk. Kiss Ernő. Kiadók Farkas és Fried. Ny. «Fortuna». Szerdán. Ára é. 8 K. sz. 10 f.

Orosházi Friss Ujság. Sz. k. ny. Mitlasovszky János. Ára ?

Palota-Ujpest. A rákospalotai Szabad Hon és az ujbpesti Ellenzéki Hírlap egyesítéséből alakult ujság. Szerk. [Rákospalota] Brankovics György. Ny. [u. o.] Fischer Dezső és Tsa. Vasárn. Ára é. 8 K, sz. 8 f.

Pestmegyei Közlöny. (Kecskemét.) Sz. k. Fenyvesi Zsigmond. Ny. Fischl Dávid. Heti. Ára é. 4 K, sz. 4 f.

Pestszentlőrinci Lapok. Szerk. lovag Rhé Rezső. Ny. (Kispest) Fischhof Henrik. Csüt. Ára é. 8 K.

Pestujhely. Sz. k. Németi Elemér. Ny. «Haladás». Vasárn. Ára é. 6 K, sz. 10 f. III. évf. Egyévi szünet után. indult újból.

Pestujhelyi Napló. [Azelőtt: **Pestujhelyi Közlöny.**] Szerk. dr. Wesztler Sándor. Kiadó Sebők Imre. Ny. [Szentendre] Emmel és Hunyadi. Vasárn. Ára é. 6 K.

Pestvidék. (Kistarcsa.) Szerk. Kernács Jenő. Ny. [Bpest] Express-ny. Szomb. Ára é. 7 K 20 f., sz. 16 f.

Péterréve. Sz. dr. Weber Gyula. Kiadók Horváth Elek, Pecze Imre. Ny. Molnár Sz. Vince. Vasárn. Ára évi 6 K, sz. 6 f.

Pilis Hegyvidék. (Békásmegyer.) Sz. k. Hrubják István. Ny. [Bpest] Bichler I. Évi 36 sz. Ára 8 K.

Rákosi Napló. (Rákosszentmihály.)

Szerk. Balázs Márton. Kiadó a szerkesztőség. Ny. «Fővárosi ny. r.-t.» Csüt. Ára é. 12 K, sz. 25 f.

Sárbogárd és Vidéke. Szerk. dr. Székely Hugó. Ny. Spitzer Jakab. Vasárn. Ára é. 8 K, sz. 20 f.

Szabolcsi Ujság. (Kisvárdai.) Sz. dr. Schwartz Pál. Ny. Berger Ignác és Tsa. Csüt. Ára é. 6 K, sz. 12 f. II. évf. [Előbbi címe: **Kisvárdai Friss Ujság.**]

Szentendre. Szerk. Placsek Rezső. Kiadó a szerk.-bizottság. Ny. [Bpest] Márkus Samu.

Tatabánya. (Felsőgalla.) Sz. Köves. Ny. Hacker Dezső. Vasárn. Ára é. 8 K, sz. 10 f.

Vác és Vidéke. Szerk. dr. Meiszner János. Ny. «Első váci sajtó». Vasárn. Ára é. 8 K.

Veszprém és Vidéke. Sz. k. Zöld Gábor. Ny. Szigethy Ákos. Havi 3 sz. Ára ?

Vértessalja. (Felsőgalla.) Sz. k. Kopasz Ignác. Ny. [Tóváros] Lindenberg Adolf. Vasárn. Ára é. 8 K, sz. 16 f.

Vidék. (Nyitra.) Sz. k. «Ungvári József» (Weisz Izor). Ny. Löwy Antal. Ára ?

Összesen : 33.

IX. Hivatalos lapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

A Temesvári Áru- és Értéktőzsde Hiv. Árjegyző Lapja. Amtliches Kursblatt der Temesvárer Waren- und Effekten-Börse. Ny. Engel Jenő. Napi. Ára é. 24 K.

Resicabányai Járási Hivatalos Lap. Szerk. Biró Béla. K. ny. Weisz Adolf. Félhavi. Ára é. 12 K.

Összesen : 2.

II. Idegen nyelvűek.

I. Német nyelven.

Politikai lapok.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Budapester Börsen-Berichte. Kiadó «Effektenbank J. Rotter.» Ny. Márkus Samu. Heti.

X. Hirdetési lapok.

BUDAPESTEN.

Országos Vasúti Hirdető. Eisenbahnanzeiger. Szerk. dr. Singer Béla. Ny. «A Nap» ny.

Összesen : 1.

XI. Melléklapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

Kis-Jászárokszállítás és Vidéke. (A Jászárokszállítás és Vidéke mell.) Szerk. Nemoda Ignác. Ny. Nigrinyi Ferenc. Vasárn.

Összesen : 1.

XII. Alkalmi lapok.

BUDAPESTEN.

A Gödör. A B. B. T. E. lapja. Szerk. Schiller Rudi. Ny. Heisler és Közöl. Febr. 17.

A Pannónia Évezős Club Értesítője. III. évf. Szerk. dr. Zádor Béla. Ny. Károlyi György.

Május 1. VII. évf. Kiadja a Nép-szava könyvkereskedés. Ny. «Világosság», r.-t.

Összesen : 3.

—
VIDÉKEN.

Bank. (Gyula.) Ny. Dobai János.
Kabaré-Ujság. (Komárom.) Szerk. «A Konferanszié». Ny. Spitzer Sándor. Febr. 17.

Kacor. (Felvinc.) Ny. [Torda] Füssy József. Febr. 3.

Napi Közlöny. A M. Orvosok és Természettudósok Veszprémben 1912 aug. 25—29. napjain tartott XXXVI. vándorgyűléséről. Szerk. dr. Csolnoky Ferenc, Laczkó Dezső, dr. Óvári Ferenc, Csik Ernő, dr. Kerekes Pál. Ny. Egyházmegyei kny.

Összesen : 4.

Der Bau-Unternehmer und Lieferant. Szerk. Sós Izor. Kiadó 8 és Lakatos L. Ny. «Othon»-ny. Szomb. Ára 20 K, sz. 40 f. XXXI. évf. (Előbb a **Vállalkozók Lapjának** rovata volt.)
Orient-Balkanischer Maschinenmarkt. Russischer Anzeiger. Szerk. Gyenes J. Ny. Pesti Kny. R.-T. Havi 2 sz. Ingyen.

Összesen : 3.

VIDÉKEN.

Humaner Weltbund. (Temesvár.) Szerk. Eisschill A. Ny. «Délmagy. Kny.» Ára három osztály szerint évi 15 K, 8 K, 4 K, sz. 40 f.

Összesen: 1.

II. Horvát nyelven.**Politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Riječke Novine. (Fiume.) Fel. szerk. kiadó Pavelič Mihály. Ny. «Miriam.» Napi. Ára évi 26 K, sz. 6 f.

Összesen: 1.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Narodno-Gospodarstvena I Financijalna Smotra. Szerk. dr. Pavlinović Bernát. Ny. «Athenaeum.» Havi 2 sz. Ára évi 16 K, sz. 24 f.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

Neven. (Szabadka.) Szerk. Rajčić Sándor. Ny. «Szent Antal.» Szomb. Ára évi 5 K, sz. 10 f.

Összesen: 1.

III. Szerb nyelven.**Politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

ТРГОВАЧКА ОМЛАДИНА. (Ujvidék.) Fel. szerk. Zsupanszky Milivoj. Kiadó Ujvidéki Kereskedelmi Egyesület. Ny. «Branik»-ny. Havi 2 sz. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Összesen: 1.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

—

BUDAPESTEN.

A Magyar Kereskedelmi Képviselő. Der Ungarische Handelsvertreter. (Magyar és német.)

Budapesti Lapok. Park-Klub. Budapest-er Blätter. Gazette de Budapest. (Magyar, német, francia.)

VIDÉKEN.

СРПСКЕ ИЛИУСТРОВАЊЕ НОВИНЕ. (Zombor.) Szerk. kiadó ny. Baits Vladimir. Félhavi. Ára évi 8 K.

Összesen: 1.

IV. Tót nyelven.**Politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Hodonin. Szerk. kiadó Dronetzhuber János. Ny. (Holics) Malovany József.

Összesen: 1.

V. Cseh nyelven.**VI. Olasz nyelven.****VII. Román nyelven.****Politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Revista Politică Si Literară. (Balázsfalva.) Fel. szerk. Mihai János. Kiadó Ciato Aurél. Ny. Baritz P. Péter «Carmen»-ny. Félhavi. Száma 80 f. IV. évf. Az 5. sz. előtt és a 8. sz. után ismét havi folyóirat.

Összesen: 1.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Adeverul. Szerk. Flureaş János. Ny. «Világosság.» Heti. Ára évi 4 K, sz. 8 f. X. évf. (Előbb havi folyóirat volt.)

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

Solia Satelor. (Kolozsvár.) Szerk. kiadó Drăganu Bálint. Ny. [Szamosujvár:] Anca Sándor. Vasárn. Ára évi 4 K.

Összesen: 1.

III. Többsnyelvű lapok.*

Budapesti Vasuti Ujság. Budapest-er Eisenbahn-Zeitung. (Magyar és német.)

Czukrászok Lapja. Ungarische Zuckerbäcker-Zeitung. (Magyar és német.)

* A magyar nyelvűek közé föl vannak véve, a létszámot tehát nem gyarapítják.

Hungara Studento. (M. és esperanto.)
Magyar Bányaujság. Ungarische Bergwerkszeitung. (Magy. és német.)
Magyar Cukrárszok Lapja. Ungarische Conditor-Zeitung. (M. és német.)
Malomközlöny. Vas- és Gépvásár. Eisen- und Maschinenmarkt u. Mühlenzeitung. (Magyar és német.)*
Országos Vasuti Hirdető. Eisenbahnzeiger. (Magyar és német.)
Vállalkozás és Gyáripár. Unternehmung und Fabriksindustrie. (Magy. és német.)

Összesen : 10.

VIDÉKEN.

A Temesvári Árú- és Értéktőzsde Hivatalos Árjegyző Lapja. Amtliches Kursblatt der Temesvárer Waren- und Effekten-Börsen. (Magy. és német.)
Igaz Szó. Das Freie Wort. (Pozsony.)
 (Magy. és német.)

Összesen : 2.

FÜGGELÉK.

Magyarországban nyomtatott. külföldi lapok.

Der Interessante Wiener Bote. Szerk. kiadó Müller Ferenc. Ny. [Sopron] «Petőfi» r.-t. II. évf. Szomb. Ára évi 6 K, sz. 6 f.

Die Gastwirthschaft. (Bécs.) Szerk. kiadó Sommer A. Ny. [Pozsony] Alkalay Adolf és Fia. Havi 2 sz. Ára évi 12 K, 80 f. Száma 50 f.

Internationales Zentralblatt für Baukeramit. (Bécs-Berlin.) Szerk. kiadó Loewenthal Hermann. Ny. [Pozsony] Alkalay Adolf és Fia. Havi 2 sz. Ára évi 12 K.

Unteroffiziers-Zeitung für Oesterreich-Ungarn. Szerk. kiadó Elefant H. K. Ny. [Pozsony] Alkalay Adolf és Fia. Havi 3 sz. Ára évi 8 K, sz. 40 f.

Összesen : 4.

B) Megszűnt lapok.

I. Magyar nyelvűek.

I. Politikai napilapok.

BUDAPESTEN.

—
 VIDÉKEN.

Aradi Ujság, Aradi Friss Ujság. XII. évf.

A Nép. (Ujpest.) I. é.

Délmagyarország. (Szeged.) III. é.

Esti Hírlap. (Debreczen.) V. é.

Felvidéki Ujság. (Kassa.) VII. é.

Győri Friss Ujság. XIII. é.

Kecskeméti Napló. I. é.

Miskolcz. III. é.

Szigeti Napló. (Máramarossziget.) I. évf.

Vásárhelyi Reggeli Ujság.

Összesen : 10.

II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

Radikális 48. VI. é.

Összesen : 1.

VIDÉKEN.

A Munka. (Szombathely.) V. évf.
 (Folytatása : **Vas megyei Ujság.**)

A Somogyi Kisgazda. II. é.

Bereg Vármegye. (Beregszász.) II. é.

Besztercebányai Hírlap. III. é.

Csiki Hírlap. (Csikszereda.) II. é.

Délsomogy. (Szigetvár.) XIII. é.

Ellenőr. (Marosvásárhely.) VII. é.

Figyelő. (Besztercebánya.) VIII. é.

Földnépe. (Cegléd.) V. é.

Függetlenség. (Szabadka.) III. é.

Hajdúnánás. II. é.

Halasi Független Hírlap. II. é.

Jásznagykunszolnokmegyei Független Hírlap. (Szolnok.) IX. é.

Kecskemét. XXXIX. é.

Kisujszállás és Vidéke. XIX. é.

Krassó-Szörényi Lapok. (Lugos.) XXXIV. é.

Kuruc Földön. (Kassa.) I. é.

Marosvásárhely. II. é.

Szabad Hon. (Rákospalota-Ujpest.) «XII.» é.

Szabadság. (Békéscsaba.) I. é.

Szabolcs. (Nyiregyháza.) XI. é.

Szombathelyi Hétfői Ujság. I. é.

Tolnamegyei Hírlap. (Bonyhád.) VII. é.

Váci Közlöny. XXXIV. é.

* Csak címe bővült a «Malomközlöny», ill. «Mühlenzeitung» szóval.

Vajdahunyadi Hírlap. III. é.
Vas megyei Hírlap. (Szombathely.)
XVI. é.

Vásárhely és Vidéke. XXX. é.
Versec és Vidéke. V. é.
Zombor és Vidéke. XXXI. é.

Összesen: 29.

III. Vegyestartalmú képes lapok.

BUDAPESTEN.

Képes Vasárnapi Lapok. V. é.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

IV. Vallás- vagy nevelésügyi és ifjúsági lapok.

BUDAPESTEN.

Hasznos Mulattató. XL. é.
Ifjúsági Zenelap. I. é. (Folytatása :
A Zeneélet.)
Index. I. é.
Keresztények Lapja. (A Buda és
Vidéke lenyomata.) IX. é.
Lányok Lapja. XXXVIII. é.
Olvasd. II. é.

Összesen: 5.

VIDÉKEN.

Hagyomány. (Nagyszombat.) VIII. é.
Jogászelet. (Debrecen.) I. é.
Abauj-Torna Vármegyei Közoktatás-
ügy. (Kassa.) I. év.

Összesen: 3.

V. Irodalmi- és vegyestartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

Népművelés. VI. é. [Folytatása :
Új Élet.]

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

VI. Humorisztikus lapok.

BUDAPESTEN.

Ekszkize. VII. é.

Móka. V. é. Összesen: 2.

VIDÉKEN.

Hehehe! (Eperjes.) III. é.

Összesen: 1.

VII. Szaklapok.

BUDAPESTEN.

A Biztosítás. I. é.
Adóügyi Szaklap. XXII. é.
A Fakereskedelem. Der Holzhandel.
II. é.
Agyagipari Ujság. IV. é.
A Jogász. III. é. (Folyíráttá lett.)
A Közgazdaság, Kereskedelem és
Pénzügy Napilapja. II. é.
A Magyar Kereskedelmi Képvi-
selő. I. é.
A M. Kir. Kereskedelmi Múzeum
Külkereskedelmi Hírek. I. é.
A Nemzet Házassági Közlönye.
I. évf.
A Pénzvilág. I. é.
Aradi Színházi Ujság. II. é.
A Tribün. II. é.
Autó. II. é.
Az Élelmzés. ? é.
Budapesti Heti Értesítő. Budapest
Wochen-Bericht.
Betöltendő Állások Értesítője. II. é.
Budapesti Vasuti Ujság. Budapest
Eisenbahn-Zeitung. I. é.
Dél. VI. é.
Diáksport. I. é.
Egyetemes Bőrújság. Allgemeine
Lederzeitung. III. é.
Férfi és Női Szabók Lapja. III. é.
Favorit. IX. é.
Heti Jelentés. (II. é. ?)
Heti Sertésvásári Jelentés. (II. é. ?)
Ipari Vívmányok Lapja. III. é.
Jövendő. V. é.
Katonai Szemle. IV. é.
Kírákatrendezés és Építészet. IV. é.
Kisbirtokosok Lapja. VI. é. (Folyta-
tása: Magyar Birtokosok Lapja.)
Kisiparos. V. é.
Község. I. é.
Küzdelem. III. é. (Folyíráttá lett.)
Magántisztviselők Közlönye. I. é.
Magyar Cipészujság. XXII. é.
Magyar Pénzügyi Hírlap. I. é.
Magyar Székesfőváros. XVI. é.
Magyar Bányaujság. Ungarische
Bergwerkszeitung. I. é.
Magyar Közgazdasági és Tarifa-
lap. I. é.
Magyar Külkereskedelem.
Magyarországi Kávéházi Alkalma-
zottak Lapja. VII. é.
Magyar Sakkvilág. II. é.
Magyar Zenészek Lapja. IX. é.

Marhavásári Jelentés. Sertésvásári Jelentés. ? é.

Modern Közigazgatás. I. é.

Mozgóképi-Ujság. I. é.

Mótorsport. I. é.

Nemzetgazdaság. XVI. é.

Növénygazdasági Lapok. I. é.

Országos Szövetség. VII. é.

Országos Vásári Lap. Landes-Marktblatt. IV. é.

Országos Vasuti Hirdető. Eisenbahnzeiger. I. é.

Osztrák-Magyar Kéfeipari Közlöny.

Oest.-Ung. Bärsten-Zeitung. II. é.

Színházi Műsor. I. é.

Szövetkezés. XXII. é. (Folytatása: **Gazdaszövetség.**)

Szücsujság. III. é.

Vasutujság. Eisenbahnzeitung. I. é.

Összesen: 56.

VIDÉKEN.

A Bélipar. (Szolnok.) I. é.

Arad. III. é.

Az Ipar. (Sátoraljaiújhely.) II. é.

Az Orvos. (Temesvár.) II. é.

Az Őr. (Debreczen.) II. é.

Czigányzenészek Orsz. Szaklapja. (Nagyvárad.) I. é.

Cseplőgép - Tulajdonosok Lapja.

(Orosháza.) I. é.

Délvidéki Közgazdaság. (Szeged.) II. é.

Erdészeti Ujság. (Szászsebes.) XV. é.

Északkerületi Sportujság. (Kassa.) I. évf.

Felvidéki Sport. (Losoncz.) I. é.

Felsőmagyarországi Jogászélet. (Kassa.) II. é.

Győri Színház. I. é.

Gyulai Színházi Hét. I. é.

Közigazdasági Értesítő. (Kecskemét.) I. évf.

Közigazdaság. (Szolnok.) II. é.

Lugosi Színházi Ujság. II. é.

Litografia. IX. é.

Lóverseny. I. é.

Lugosi Ipar. I. é.

Magyar Föld. (Miskolc-Szeged.) XXI. é.

Magyar Közigazdaság. (Kecskemét.) I. évf.

Magyar Tenger. (Balatonfüred-Fürdő.) II. é.

Mozi. (Ungvár.) I. é.

Munkás Otthon Ertesítője. (Marosvásárhely.) II. é.

Szarvasi Szinpad. II. é.

Színházi Ujság. (Csikszereeda.) I. é.

“ “ (Losoncz.) II. é.

“ “ (Nagykörös.) ? é.

“ “ (Szabadka.) II. é.

Vas megyei Ujság. (előbbi **A Munka.**)

Összesen: 31.

VIII. Vegyestartalmú, nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

A Család. V. é. (Folyóíráttá lett.)

Buda és Vidéke XX. é. és lenyomata: **Keresztények Lapja.**

Cinema. Das Lichtspiel. I. é.

Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Baranyai Polgár. (Siklós.) II. é.

Battonyai Ellenzék. I. é.

Békés. (Gyula.) XLIV. é.

Békéscsabai Híradó. I. é.

Békési Ujság. V. é.

Békésmegyei Híradó. (Csaba.)

Belényesi Ujság. V. é.

Bereg megyei Hétfői Ujság. (Bereg-szász.) I. é.

Besztercebánya és Vidéke. XXIV. é.

Besztercebányai Hétfői Hírlap. I. é.

És folytatása: **Besztercebányai Hétfői Ujság.** I. é.

Békéscsabai Híradó. ? é.

Ceglédi Friss Ujság. I. é.

Csongrádi Ujság. X. é.

Csallóközi Hírlap. (Nagygyenyér.) I. é.

Csanádmegye. (Makó.) I. é.

Csütörtöki Szemle. (Rákosszentmihály.) I. é.

Délvidék. (Arad.) II. é.

Délvidék. (Nagykikinda.) III. é.

Dunaföldvár és Vidéke. I. é.

Eörség. (Óriszentspéter.) II. é.

Felsőmagyarországi Lapok. (Nagytapolcsány.) VI. é. **A Felvidéki Hírek** lenyomata.

Fehérgyarmati Hírlap. IV. é.

Felsőbányai Hírlap. XVII. é.

Felvidék. (Eperjes.) III. é.

Félegyházi Híradó. XXX. é. **A Félegyházi Hírlap**-ba olvadt.

Fogaras és Vidéke. X. é.

Galánta és Vidéke. XVII. é.

Haladás. (Kolozsvár.) II. é.

Halas. VI. é.

Heves és Vidéke. (Gyöngyös.) XX. é.

Hétfalusi Hétfői Hírlap. I. é.

Jászárokszállási Hétfői Hírlap. II. é.
 Folyt.: Kis Jászárokszállás és Vidéke.
 Jász Kürt. (Jászberény.) VII. é.
 Kecskeméti Közlöny. II. é.
 Kecskeméti Népujság. I. é.
 Kevevárai Hetilap. XIII. é.
 Kunszentmiklósi Ujság. II. é.
 Karcagi Hétfői Ujság. II. é.
 Kassai Ujság. II. é.
 Kiskunhalasi Ujság. IX. é.
 Királyháza. I. é.
 Kis Jászárokszállás és Vidéke. II. é.
 Kisvárdai Friss Ujság. II. é. Folytatása: Szabolcsi Ujság.
 Kispeszt-Szentlőrinczi Népujság. II. é.
 Kolozsvári Ellenőr. Hétfői Híradó. III. é.
 Közélet. (Sopron.) II. é.
 Közérdek. (Gyöngyös.) I. é.
 Lippai Híradó. II. é.
 Lippai Ujság. IX. é.
 Margittai Hírlap. I. é.
 Mátészalka és Vidéke. VII. é.
 Mezőberényvidéki Hírlap. IV. é.
 Mohács és Vidéke. XXX. é.
 Nagykároly. VI. é.
 Nagykőrösi Ujság. XII. é.
 Nógrád. (Balassagyarmat.) I. é.
 Nyirbátori Hírlap. I. é.
 Nyitrai Hétfői Ujság. I. é.
 Nyugatmagyarország. (Nyitra.) «III.» (= I.) é.
 Nyugatmagyarországi Napló. (Nyitra.) III. é. Folytatása: Nyugatmagyarország.

Óbecse és Vidéke. XXV. é.
 Óbecsei Hírlap. VII. é.
 Országos Néplap. (Budapest-Bonyhád.) VII. é.
 Ózdi Hírlap. VI. é.
 Pestujhelyi Közlöny. II. é. Folytatása: Pestujhelyi Napló.
 Pestvidék. I. é.
 Ráczeke és Vidéke. II. é.
 Szabadkai Hírlap. VII. é.
 Szatmári Közlöny. II. é.
 Tarsoly. (Ujszász.) III. é.
 Tasnád. IV. é.
 Ujvidéki Hírlap. VI. é.
 Zombori Hírlap. VI. é.
 Zsablya és Vidéke. III. é.

Összesen: 74.

IX. Hivatalos lapok.

X. Hirdetési lapok.

XI. Melléklapok.

BUDAPESTEN.

Képes Szalon. Az Egyetértés Vasárnapja. (? é.)

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

Bonyhád és Vidéke. (Az Országos Néplap melléklete.) II. (= «V.») é.
 Kis Jászárokszállás és Vidéke. (A Jászárokszállás és Vidéke melléklete.) II. évf.
 Összesen: 2.

II. Idegen nyelvűek.

I. Német nyelven.

Politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Budapester Presse. II. évf.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

Mosonvármegye. Mosoner Komitat. (Magyar-Óvár.) IX. é.

Neue Temesvárer Zeitung. XLV. é. (A Temesvárer Zeitung-ba olvadt.)

Sächsisches Volksblatt. (Erzsébetváros.) I. é. Összesen: 3.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Általános Műszaki Értesítő. Allgemeiner Technischer Anzeiger. XVI. é.

Budapester Börsen-Berichte. I. é.
 Finanzielles Organ über die Budapester und Wiener Börse. I. é.

Local-Zeitung. «XVII.» é.

Kommerzieller Anzeiger. Kereskedelmi Értesítő. XVI. é.

Ungarische Gastgewerbe-Zeitung. III. é.

Összesen: 6.

VIDÉKEN.

Grossbecskereker Wochenblatt. LXII. é.

Siebenbürgische Verkehrs-Zeitung. (Segesvár.) II. é.

Sonntagsbote. («Zombor» = Palánka.) VI. é.

Volksblatt. («Ujvidék» = Palánka.) VI. é.

Összesen: 4.

II. Horvát nyelven.**Nem politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Napred. (Ujvidék.) I. é. Bunyevác ny.
Összesen: 1.

III. Szerb nyelven.**Politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

БАНАТАНИН. (Versecz.) III. é.
НАРОДНИ ЛИСТ. (Nagykikinda.) II. évf.
Összesen: 2.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

ОМЈАДИНА. I. é.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

НАРОД. (Szenttamás.) III. é.
ТРГОВАЧКА ОМЈАДИНА. (Ujvidék.) I. é.
Összesen: 2.

IV. Román nyelven.**Politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

Foaia Poporului Roman. II. é.

Összesen: 1.

III. Többnyelvű lapok.*

BUDAPESTEN.

A Fakereskedelem. Der Holzhandel. II. évf.

Általános Műszaki Értesítő. Allgemeiner Technischer Anzeiger. XVI. é. (Magyar és német.)

Budapesti Heti Értesítő. Budapester Wochen-Bericht. (Magyar és német.)

Budapesti lapok. Park-Club. Budapest. Gazette de Budapest. «XI.» évf. (M., n., francia.)

Budapesti Vasuti Ujság. Budapester Eisenbahn-Zeitung. I. é. (M., n.)

A Magyar Kereskedelmi Képviselő. Der Ungarische Handelsvertreter. I. é.

Cinema, Das Lichtspiel. I. é.
Egyetemes Bőrújság. Allg. Lederzeitung. III. évf.

* A magyar nyelvűek (illetőleg németek) közé már fel vannak véve, tehát az összegezésben nem számítanak.

VIDÉKEN.

Desteptarea. (Brassó.) VIII. é.
Tribuna Poporului. (Arad.) [A Poporul Roman-ba olvadt.] Összesen: 2.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Baba Satului. (Temesvár.) V. é.
Olteanul. (Fogarás.) III. é.
Revista Politica Si Literara. (Bálázsfalva.) IV. é. [Havi folyóirattá lett.]
Sfatuitoriu. (Bánffyhyunad.) I. é.
Soimul. (Karánsebes.) I. é.
Zorile. (Karánsebes.) II. é.

Összesen: 6.

V. Tót nyelven.**Nem politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Slovenský Oznamovatel. (Holics.) II. évf.
Összesen: 1.

VI. Cseh nyelven.**VII. Olasz nyelven.**

FÜGGELÉK.

Magyarországban nyomtatott külföldi lapok.

Der Interessante Wiener Bote.

Összesen: 1

Kommerzieller Anzeiger. Kereskedelmi Értesítő. XVI. é.

Magyar Bányaujság. Ung. Bergwerkszeitung. I. évf.

Országos Vásári Lap. Landes-Marktblatt. IV. é.

Országos Vasuti Hirdető. Eisenbahnanzeiger. I. é.

Oszták-Magyar Kefeipari Közönlöny. Oesterr.-Ung. Bürsten-Zeitung. VII. é.

Vasutújság. Eisenbahnzeitung. I. é.

Összesen: 14.

VIDÉKEN.

Mosonvármegye. Mosoner Komitat. (Magyaróvár.) IX. é.

Összesen: 1.

A hírlapirodalom statisztikája.

I. Magyar nyelvű lap:

		1910-ben volt	1911- Ujak	1911-ben megszűnt	Különbözet
I. Politikai napi:	Budapesten	27	—	—	—
	vidéken ...	77	7	10	— 3
II. Politikai heti:	Budapesten	31	—	1	— 1
	vidéken ...	44	16	29	— 13
III. Vegyestartalmú képes:	Budapesten	10	1	1	—
	vidéken ...	—	—	—	—
IV. Vallás- és nevelésügyi:	Budapesten	27	4	5	— 1
	vidéken ...	19	9	3	+ 6
V. Irodalmi:	Budapesten	5	1	1	—
	vidéken ...	6	1	—	+ 1
VI. Humoros:	Budapesten	21	—	2	— 2
	vidéken ...	14	2	1	+ 1
VII. Szaklap:	Budapesten	267	42	56	— 14
	vidéken ...	74	23	31	— 8
VIII. Nem. polit. vegyestart:	Budapesten	7	3	3	—
	vidéken ...	228	33	74	— 41
IX. Hivatalos:	Budapesten	25	—	—	—
	vidéken ...	59	2	—	+ 2
X. Hirdetési:	Budapesten	4	1	—	+ 1
	vidéken ...	2	—	—	—
XI. Vegyes melléklet:	Budapesten	52	—	1	— 1
	vidéken ...	11	1	2	— 1
XII. Alkalmi:	Budapesten	10	3	3	—
	vidéken ...	22	4	4	—
Összesen	Budapesten	486	55	73	+ 18
	vidéken ...	556	98	154	+ 56
Együttvéve	1,042	153	227	+ 74

II. Nem magyar nyelvű lap:

		1910-ben volt	1911- Ujak	1911-ben megszűnt	Különbözet
I. Német	polit. Budapest	15	—	1	— 1
	vidéken —	35	—	3	— 3
nem polit.	Budapest	31	3	6	— 3
	vidéken ...	40	1	4	— 3
Összesen...	...	121	4	14	— 10

		1910-ben volt	Ujak	1911-ben megszűnt	Különbözet
II. Horvát	polit. vidéken ...	3	1	—	+ 1
	nem polit. Budapesten	3	1	—	+ 1
	vidéken ...	1	1	1	—
	Összesen... ..	7	3	1	+ 2
III. Szerb	polit. Budapesten	1	—	—	—
	vidéken ...	2	1	2	— 1
	nem polit. Budapesten	1	1	1	—
	vidéken ...	9	1	2	— 1
Összesen... ..	13	3	5	— 2	
IV. Román	polit. Budapesten	3	—	1	— 1
	vidéken ...	9	1	2	— 1
	nem polit. Budapesten	1	1	—	+ 1
	vidéken ...	22	1	6	— 5
Összesen... ..	35	3	9	— 6	
V. Tót	polit. Budapesten	4	—	—	—
	vidéken ...	6	1	—	+ 1
	nem polit. Budapesten	1	—	—	—
	vidéken ...	4	—	1	— 1
Összesen... ..	15	1	1	—	
VI. Orosz (rutén)	nem polit. Budapesten	1	—	—	—
	vidéken ...	1	—	—	—
VII. Cseh	polit. vidéken ...	1	—	—	—
VIII. Olasz	polit. vidéken ...	3	—	—	—
	nem polit. vidéken ...	3	—	—	—
IX. Francia	polit. Budapesten	1	—	—	—
X. Angol	nem polit. Budapesten	1	—	—	—
XI. Héber	nem polit. vidéken ...	1	—	—	—
XII. Latin,	nem polit. Budapesten	1	—	—	—
Összegezés :	polit. Budapesten	24	—	2	— 2
	vidéken ...	59	4	7	— 3
	nem polit. Budapesten	40	6	7	— 1
	vidéken ...	81	4	14	— 10
Együttvéve	204	14	30	— 16	

Azaz : magyar nyelvű lap volt 1912-ben 1,116

idegen « « « 1912-ben 188

Végösszeg 1,304 lap.

Folyóiratok.

Összeállította: FITOS VILMOS.

a) Új folyóiratok.

I. Magyar nyelvűek.

Acetilén és Karbid. Acetylen und Carbid. Az országos iparegyesület acetilén-, autogén- és rokonipari szakosztályának hivatalos lapja. (Magyar és német.) Budapest. Szerkeszti Dóczi Sámuel. Nyom. Wodianer F. és fiai. Megj. hav. Évi ára 4 K.

Adó- és illetékügyi szemle. Budapest. Szerk. Klug Emil. Nyom. Pallas kny. Megj. évenk. 10-szer. Évi ára 12 K, száma 3 K.

Allami tanító. Tanügypolitikai havi-lap. Tömörkény. Szerk. Ember Gergely. Nyom. Weisz Félix. Oraviczbánya. Megj. hav. Évi ára 3 K, száma 25 fill.

Bányászat. A magyar bányász- és kohászattisztek szak- és társadalmi lapja és a M. B. és K. A. O. E. hivatalos közlönye. Selmeczbánya. Szerk. Balázs János. Nyom. Grohmann Gyula. Megj. hav. Ára évi 4 K.

Bernardinus a kath. egyházi szónoklat szolgálatában. Kolozsvár. Szerk. Hédlly Jeromos és Trefán Leonárd. Nyom. Szent Bonaventura kny. Megj. hav. Évi ára 8 K.

Biztosítási hirodó. Budapest. Szerk. Kállay Aladár. Nyom. Uránia kny. Megj. hav. Évi ára? Érdeklődőknek ingyen.

Biztosítási tisztviselők lapja. A biztosítási tisztviselők országos egyesületének hivatalos értesítője. Budapest. Szerk. Hódos Béla. Nyom. ifj. Kellner Ernő. Megj. hav. Évi ára 8 K.

Bűnügyi szemle. Budapest. Szerk. Angyal Pál. Nyom. Wessely és Hor-

váth, Pécs. Megj. évenkint 10-szer. Év-ára 16 K. (Melléklet: Büntetőjog tára.)

A család. Társadalmi közlöny. V. évf. 1912. Budapest. Szerk. Gerő Attila. Nyom. Heller J. és M. «Studio» kny. Megj. hav. Évi ára 10 K, száma 30 fill.

Családtörténeti értesítő. Genealogiai, heraldikai és biografiai szaklap. Szombathely. Szerk. Palatinus József. Nyom. Seiler-nyomda. Megj. hav. Évi ára 20 K.

Diákélet. Zombor. Szerk. Magyarits Mihály. Nyom. Bikár M. és tsa. Megj. hav. Évi ára? Száma 20 fill.

Dolgozatok az erdélyi nemzeti múzeum érem- és régiségtárából. Travaux... (Magyar és francia.) III. évf. 1912. Kolozsvár. Szerk. Pósta Béla. Nyom. Stief Jenő és tsa. Megj. évenkint 2-szer. Évi ára 12 K.

Egyháztársadalom. Dicsőszentmárton. Szerk. Guidó Béla, Nagy Béla, Útő Lajos. Nyom. «Erzsébet» kny. Megj. hav. Évi ára 4 K.

Első magyarországi reklám ujság. Ipari, kereskedelmi, gazdasági, pénzügyi, egészségügyi, tudományos, építészeti stb. hirdetések szaklapja. Lugos. Szerk. Löbl Oszkár. Nyom. Auspitz Adolf. Megj. hav. Évi ára 8 K, száma 40 fill.

Erdélyi történelmi értesítő. Kolozsvár. Szerk. Veress Endre. Nyom. Athenaeum kny. Budapest. Megj. évenkint 4-szer. Évi ára 4 K.

Evezés. A Hungária evezős egyeslet tagjainak értesítője. Budapest. Szerk.

Zsembery Gyula. Nyom. Kertész József. Megj. a szükséghez képest. Évi ára? Tagoknak tagsági díj fejében.

Felvidéki közművelődés. Turóc-zvármegyekir. tanfelügyelőségének hivatalos lapja. II. évf. 1912. Felsőstubnya. Szerk. Mihályfi József. Nyom. «Felvidéki Magyarság» kny. Ruttka. Megj. hav. Évi ára 6 K.

A fürdős. A magyarországi fürdőalkalmazottak szaklapja. IX. évf. 1912. Budapest. Szerk. Kállay Sándor. Nyom. Benkő László, Marosvásárhely. Megj. hav. Évi ára 5 K, száma 20 fill.

A Gyűjtő. Művészeti folyóirat. Budapest. Szerk. Siklóssy László. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megj. évenként 10 szám. Évi ára 20 K, száma 2 K.

A házvezetőnő. Budapest. Szerk. Hagenauer Győző. Nyom. Corvina kny. Megj. ? Évi ára 12 K, száma 1 K.

Idegenforgalom. A felsőmagyarországi idegenforgalmi szövetség hivatalos közlönye. II. évf. 1912. Kassa. Szerk. Siposs Aladár. Nyom. Vitéz A. utóda. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Ifjuságunk. A keresztény szociális ifjumunkások központi lapja. Budapest. Szerk. Moravitz Lajos és Székely János. Nyom. «Élet» kny. Megj. hav. Évi ára 1 K, száma 10 fill.

Igaz gyöngyök. III. évf. 1912. Budapest—Kőbánya. Szerk. ? Nyom. Első hóbányai kny. Megj. hav. Évi ára?

Iparállam. Gazdasági, politikai folyóirat. Budapest. Szerk. Dezső Pál. Nyom. Oblát Lipót. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Irodalomtörténet. A magyar irodalomtörténeti társaság folyóirata. Budapest. Szerk. Pintér Jenő. Nyom. Franklin-társulat kny. Megj. évenként 10 szám. Évi ára 15 K, száma 1 K 50 fill.

Jegyző-árvaházi közlöny. A községi és körjegyzők Erzsébet királynéről nevezett országos árvaháza és segítő egyesületének hivatalos lapja. Budapest. Szerk. Klimes Antal. Nyom. Községi kny. Megj. hav. Évi ára? Érdeklődőknek ingyen.

A jogász. III. évf. 1912. Budapest. Szerk. Erős Vilmos. Nyom. Légrády testvérek. Megj. hav. Évi ára 4 K, száma 20 fill.

A kamara. A budapesti Kamara-Klub hivatalos közlönye. Fényképé-

szeti havi folyóirat. Budapest. Szerk. Purcell Béla és Grabowsky Arthur. Nyom. Róvó Aladár. Megj. hav. Évi ára?

Kassavidéke. Balneologiai, turisztikai és idegenforgalmi képes folyóirat. Kassa. XIII. évf. 1912. Szerk. Kemény Lajos. Nyom. Wlaszlovits testvérek. Megj. hav. Évi ára 4 K.

Kereskedelmi szakoktatás. A keresk. szakisk. tanárok orsz. egyesületének közlönye. Budapest. XXI. évf. Szerk. Antalfi Artúr. Nyom. Márkus Samu. Megj. évenként 10 szám. Évi ára 8 K.

Keresztény leányok lapja. Haviképes folyóirat városi és falusi leányok számára. Magyarokimle. Szerk. Gladich Pál. Nyom. Jó iratok terjesztési vállalat kny. (Tul. Gladich Pál.) Megj. hav. Évi ára 1 K 50 fill.

Komáromi szemle. Politikai és társadalmi lap II. évf. 1912. Komárom. Szerk. Horváth Károly. Nyom. Spitzer Sándor. Megj. ? Évi ára 4 K.

Kosáripár. Lásd Magyar kosáripár.
Könyvkötőmesterek lapja. A magyarországi könyvkötőmesterek hivatalos lapja. Budapest. Szerk. Fenyves Gyula. Nyom. Anglo-nyomda. Megj. hav. Évi ára 3 K, száma 25 fill.

Küzdelem. A magyarországi tanítóegyesületek határozatait végrehajtó országos sajtó-bizottság közlönye. Nagyvárad. Szerk. Balogh Károly. Nyom. Láng József. Megj. hav. Évi ára 6 K, száma 50 fill.

Lourdes. Képes havi folyóirat. Fertőmeggyes. Szerk. Tóth János. Nyom. Röttig Gusztáv, Sopron. Megj. hav. Évi ára 4 K.

Magyar festékkereskedő. A magyar festékkereskedők országos egyesületének hivatalos lapja. Budapest. Szerk. Székely Ede. Nyom. Bichler I. Megj. hav. Évi ára? Tagoknak ingyen.

Magyar gummi és asbestujság. Budapest. Szerk. Spitzer Gyula. Nyom. Stern P. és tsa. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Magyar kosáripár. Budapest. Szerk. Badinyi Alfréd. Nyom. May János. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Magyar könyvkereskedő. A magyar könyv- és zeneműkereskedő alkalmazottak országos egyesületének közlönye. XII. évf. 1912. Budapest. Szerk. Rónai Armin és Kertész Dezső. Nyom. Rózsa

Kálmán és neje. Megj. hav. Évi ára 6 K, száma 50 fill. (Melléklet: Magyar Könyvészet. Szerk. Steinhof Károly.)

Magyar népoktatás. A nyitravármegyei ált. tanítóegyesület hivatalos lapja. Szerk. Zsoldos Károly. Nyom. Hermes kny. Megj. hav. Évi ára 10 K.

Magyarországi fakereskedők közlönye. Budapest. Szerk. Schnitzer Jakab. Nyom. Fráter és tsa. Megj. hav. Évi ára? Tagoknak ingyen.

A magyarországi katolikus legényegyesületek országos szövetségének hivatalos közlönye. (Kolping.) XIV. sorozat. 1912. Budapest. Szerk. Tóttóssy Miklós. Nyom. Laiszky János. Esztergom. Megj. negyedévenként. Évi ára?

Mazdaznan. Az életművészet. Temesvár. Szerk. Warschatka Vilmos. Nyom. Csendes Lipót. Megj. hav. Évi ára 6 K, száma 60 fill.

Miskolczi kath. egyházi tudósító. Miskolcz. Szerk. Rétyai Kálmán. Nyom. Klein és Ludvig. Megj. hav. Évi ára? száma 2 fill.

Miskolczi munkás újság. Politikai és társadalmi havilap. Miskolcz. Szerk. Szerkesztő-bizottság. Nyom. László-nyomda. Megj. havonta. Évi ára 4 K, száma 8 fill.

Mult és jövő. Zsidó irodalmi, művészeti, társadalmi és kritikai folyóirat. «Remény» ifjúsági melléklettel. Budapest. Szerk. Patai József. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megj. hav. Évi ára 16 K, száma 2 K.

Munkásbiztosítási tanácsadó. Betegsegélyezési és balesetbiztosítási szaklap. Budapest. Szerk. Paál István. Nyom. «Pátria» kny. Megj. hav. Évi ára 16 K.

Művészeti Krónika. Budapest. Szerk.? Nyom. Nyugat kny. (Révai és Salamon.) Megj. legalább 6-szor. Évi ára 2 kor.

Nemzeti Népoktatás. Nyitra. Szerk. Pataki János. Nyom. Húszár István. Megj. hav. Évi ára 10 K.

Nemzetközi Élet. «A magy. szent korona orsz. békeegyesületének» hivatalos lapja. Budapest. Szerk. Harsányi Jenő. Nyom. Stephaneum kny. Megj. hav. Évi ára 3 K.

Ösvény. A Luther-társaság folyóirata. Budapest. Szerk. Kovács Sándor. Ny. Hornyánszky Viktor. Megj. évente 4-szer. Évi ára 4 K, sz. 1 K.

Paedagogiumi Lapok. A paedago-

gium hallgatóságának tudományos és szépirodalmi folyóirata. IX. é. 1912. Budapest. Szerk. Rác István. Nyom. Első váci sajtó. Megj. évenként 10-szer. Évi ára 3 K.

Papír újság. III. évf. 1912. Bpest. Szerk. Gósz Sándor. Nyom. Biró és Schwarcz. Megj. hav. Évi ára 2 K.

Pénzüntézeti Értesítő. A pénzüntézetek országos nyugdíjgyesülete hivatalos közlönye. II. évf. 1912. Bpest. Szerk. Nyári Pál. Nyom. Márkus Samu. Megj. hav. Évi ára?

Pestvármegyei Tűzrendészeti Közlöny. Kiskunmajsa. Szerk. Pap Gedeon. Nyom. Schwarz Arthur. Megj. hav. Évi ára 4 K.

Posta és Táviró kalauz. V. é. 1912. Budapest. Szerk. Várady Aladár. Ny. Schulhof Károly. Megj. negyedévenként. Évi ára 4 K.

Pozsony és Vidéke. Havi ifjúsági folyóirat közérdekű helyi ismeretek terjesztésére. Pozsony. Szerk. Pósch Károly. Nyom. Angermayer Károly. Megj. évenként 10-szer. vi. ára 4 K, egy fűzet 40 f.

Segéd munkások Szaklapja. Bpest. Szerk. Szépkúti József. Nyom. Világosság kny. Megj. hav. Évi ára 6 K, sz. 50 fillér.

Siketnémák Közlönye. XII. é. 1912. Vác. Szerk. Borbély Sándor. Nyom. Első váci sajtó. Megj. hav. Évi ára 4 K.

A Sugár. Az állami napidíjas hivatalos közlönye. Budapest. Szerk. Dobozy Dávid. Nyom. Anglo-nyomda. Megj. hav. Évi ára? száma 20 f.

Szabad Művészet. A művészeti hivatalos folyóirata. Budapest. Szerk. Kovács Béla. Nyom. «Jókai» kny. r.-t. Megj. hav. Évi ára 20 K.

Szabad Szó. Politikai, közigazgatási és társadalmi szemle. Újvidék. Szerk. Medvetzky Imre. Nyom. Merkur kny. Megj. hav. Évi ára 6 K, sz. 50 f.

Széchenyi. Szocialpolitikai folyóirat. Az országos Széchenyi-szövetség kiadása. II. évf. 1912. Budapest. Szerk. Bieber József. Nyomt. Stephaneum kny. Megj. évenként 10-szer. Évi ára 3 K, sz. 30 f.

A Szikvíz- és Szénsavipar Lapja. Zeitschrift für die Sodawasser-Kohlensäure-Industrie. IV. é. 1912. (Magyar és német.) Budapest. Szerk. Hoffmann

Géza. Nyom. Schmelcz és Zoltán. Megj. hav. Évi ára 6 K, sz. 50 f.

Szövetkezeti Szemle. (Gazdasági és ipari szövetkezés.) A felsődunai szövetkezetek szövetsége és a kötelekéhez tartozó szövetkezetek hivatalos lapja. III. é. 1912. Komárom. Szerk. Székely Antal. Nyom. Spitzer Sándor. Megj. hav. Évi ára ?

Tartományi Közlöny. A Kap. Sz.-Jánosról nevezett rendtartomány hivatalos közlönye. Gyöngyös. Szerk. P. Pesti Emánuel. Nyom. Herzog Ernő Armin. Megj. ? Évi ára ?

Teozófia. A magyar teozófiai társaság lapja. Budapest. Szerk. Rózsaffy Dezső. Nyom. Károlyi György. Megj. hav. Évi ára 6 K, sz. 60 f.

Természet. Természettudományi ismereteket terjesztő illusztrált folyóirat. Budapest. Szerk. Balázs István. Nyom. Pollák és Leopold. Megj. hav. Évi ára 10 K, egy füzet 1 K.

Természetbarátok. A természetbarátok turistaegyesületének hivatalos közlönye. Budapest. Szerk. Király Albert. Nyom. Világosság kny. Megj. negyedévenként. Évi ára ? sz. 20 f.

Történeti Szemle. Budapest. A m. tud. akadémia megbízásából szerk. Angyal Dávid. Nyom. Franklin-társulat kny. Megj. évenként 4-szer. Évi ára 12 K, egy füzet 3 K.

Tűzrendészeti Lapok. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tűzoltó-szövetségének hivatalos lapja. VI. évfoly. 1912. Szolnok. Szerk. Csatár Andor.

Nyom. Wachs Pál. Megj. hav. Évi ára 5 K.

Utolsó Üzenet. Budapest. Szerk. Huenergardt János F. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megj. hav. Évi ára 1 K 50 f.

Védjegyjogi Közlöny. Budapest. Sz. Lóránt Izsó és Szász János. Nyom. Athenaeum kny. Megj. hav. Évi ára 12 K, sz. 1 K 50 f.

Világosság. Egyházi lap. Derecske. Szerk. Vadon Béla és Varga Csongor. Nyom. Karmiol Jakab. Megj. hav. Évi ára ?

Villanyfelszerelők és Műszereszek Lapja. A budapesti villanyfelszerelők és műszereszek ipartestületének hivatalos közlönye. Budapest. Szerk. Fischer Sándor. Nyom. Radó Izor. Megj. hav. Évi ára 8 K.

Zenekereskedelmi Közlöny. Szak-közlöny a beszélőgép, hanglemezt, hangszeripar és kereskedelem, a zeneműkiadás és kereskedelem, valamint rokon-szakmák részére. II. é. 1912. Budapest. Szerk. Sas Náci. Nyom. «Turul» kny. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Zenélő Magyarország. Budapest. Szerk. Klökner Ede. Nyom. Pesti kny. Megj. hav. Évi ára 16 K, egy füzet 3 K.

Zenészek Lapja. A magyar zenészek érdekeit szolgáló társadalmi folyóirat. Budapest. Szerk. Kállay Oszkár. Nyom. Spitzer Vilmos, Kecskemét. Megj. hav. Évi ára 10 K, sz. 1 K.

Osszesen: Budapesten 49.
Vidéken 31.

II. Idegen nyelvűek.

Bolletino delle opere di recenté acquisto. Biblioteca civica di Fiume. Fiume. Szerk? Nyom. Mohovich Emőd. Megj. ? Évi ára ?

Christianskoe narodnoe bratsztvo. Budapest. II. é. 1912. Szerk? Nyom. Unio kny. Ungvár. Megj. hav. Évi ára ?

Commercieller Bericht. Ujvidék. VII. é. 1912. Szerk. Totovics János. Megj. hav. Ingeny.

Deutsche Hochschule. Blätter für deutschnationale freisinnige Farbendstudenten in Österreich. III. é. 1912. Wien. Szerk. Scheuer Oszkár. Nyom. Alkalay Adolf és Fia, Pozsony. Megj. hav. Évi ára 8 K, sz. 80 f.

Evangelist für Oesterreich-Ungarn. Budapest. Szerk? Nyom. külföldön. Megj. hav. Évi ára 2 K 40 f.

Evangelická mládež. Cirkevní časopis venovaný záujmom ev. a v. vnút. missijných spolkov mládeže a nedelných škol. Szeicz. Szerk. Drobny János. Nyom. Bezso János és Társa. Évi ára 1 K.

Gemeinnützige Blätter. Medgyes. Szerk. Oberth Frigyes. Nyom. Reissenberger G. A. Megj. hav. Ingeny.

Hrvatska straža za kršćansku pravdu antemurale christianitatis. Časopis namijenjen filozofiji i drugim znanostima. X. é. 1912. Fiume. Szerk.

Binički Ferenc. Nyom. Miriam-kny. Megj. kéthavonkint. Évi ára 7 K.

Hungarlanda informilo. Győr. Sz. Takács József. Nyom.? Megj. kéthavonkint. Évi ára 2 K.

Mitteilungen der fontes rerum Transylvanicarum. Kolozsvár. Kiadja Veress András. Nyom. Stief Jenő és Tsa. Megj.? Ingyen.

Naša gospa Iurdska. V. é. 1912. Fiume. Szerk. Skrivanić O. Bernát. Nyom. Miriam-kny. Megj. hav. Évi ára 1 K.

Nitriansko-trencianske noviny. Politicko-spoločenský mesačník. Bán. Szerk. Viest Dusan. Nyom. Hertzka Armin.

Nova borba. Slobodno glasilo narodne borbe protiv tiranije. Budapest. Szerk. Živanović Gavro. Nyom. Világosság-kny. Megj. hav. Évi ára 1 K.

Okcident hungara stelo. Oficiala organo de la Pozsonya esp. grupo. Pozsony. Szerk. Vanitsek É. Nyom. Angermayer Károly. Megj. hav. Évi ára 1 K.

Panonio. Győr. Szerk. Takács József. Nyom. «Mercur»-kny. Megj. kéthavonkint. Évi ára 2 K.

Pastorul sufletesc periodic de predică. VII. é. Szamosujvár. Szerk. Coste Alimpiu. Nyom. Anca Sándor. Megj. hav. Évi ára 10 K.

Der Pioniér. Praktischer Wegweiser für alle Zweige der Land- und Hauswirtschaft, Gemüse-, Obst- und Weinbau. Medgyes. Szerk. Oberth Vilmos. Nyom. Drotleff József, Nagyszében. Megj. hav. Évi ára?

«Revue cosmoglyphique.» Budapest. Szerk. Marich A. H. Nyom. Egri nyomda részv.-társ. Eger. Megj.? Évi ára 6 fr.

Spicuri economice. Szászváros. Szerk.? Nyom. «Tipografia noua» Moța J. Megj. hav. Évi ára?

Il tipografo. Bulletino mensile dell'organizzazione tipografica ungherese per i tipografi di Fiume. Fiume. Szerk. Barbis János. Nyom. «Polinnia» r.-t. kny. Megj. hav. Évi ára?

Truba svätého Kríža. Budapest. Szerk. Kaizer P. Ferdinand. Nyom. Bagó Márton és fia. Megj. havonta. Évi ára?

Vesele noviny. Humoristický mesačník. Rózsahaegy. Szerk. Kubány Valér. Nyom. Paríčka János. Megj. hav. Évi ára 3 K, sz. 20 f.

Znaci vremena. III. évf. 1912. Budapest. Szerk. Mocsnik Albin. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megj. negyedévenkint. Évi ára 1 K.

Összesen: Budapesten 6.

Vidéken 17.

b) *Megszűnt folyóiratok.*

I. Magyar nyelvűek.

Az Alkoholkérdés. (Budapest.) III. é. **Általános fogtechnikai szemle.** (Budapest.) I. é.

Az Áradai mérnök- és építészegylet közlönye. (Árad.) III. é.

Áradai turisták lapja. (Árad.) III. é.

Arany- és ezüstművesipar. (Budapest.) XII. é.

Az aranyműves. (Budapest.) IV. é. **Automobil-vezetők lapja.** (Budapest.) III. é.

Bácskai gazda. (Zombor.) XXVII. é. **Bakonyi Híradó.** (Zircz.) II. é.

Baromfitenyésztés. (Kolozsvár.) X. é. **A bécsi «Allgemeine Versorgung-Anstalt» tagjai érdekeinek megvédését célzó pozsonyi egyesület közleményei.** (Pozsony.) 1912. é.

Beregmezei tanügy. (Beregszász.) XXVIII. é.

Betegápolás. [Melléklet: **Betegápoló, ápolónői és masszírozó értesítő.**] (Budapest.) III. é.

Bírósági végrehajtók szaklapja. (Győr.) III. é.

Bőrmunkás. (Újpest.) VIII. é. **Budapest környéke.** (Budapest.) IV. é.

Csak szorosan. (Budapest.) XI. é. **Délmagyarország.** (Szeged.) VII. é.

Detailkereskedelem. (Budapest.) V. évfolyam.

Ébresztő. (Rimaszombat.) II. é.

Egyesületi értesítő. (Alsókubin.) II. é.

Egyesületi szemle. (Budapest.) IV. é.

Egyesült erővel. (Budapest.) IV. é.

Egyházi élet. Református néplap. (Battonya.) II. é.

- Egyházi értesítő.** (Miskolcz.) II. é.
 " " (Czegléd.) II. é.
Egyházi híradó. (Erzsébetfalva.) II. é.
 " " (Székesfehérvár.) II. évfolyam.
Éjjeli mulatók tulajdonosainak havi értesítője. (Budapest.) II. é.
Az élelmezés. (Budapest.) II. é.
Az élet és vidéke. (Komárom.) II. é.
Az életúság. (Budapest.) VII. é.
Építészet és iparművészet. (Budapest.) XI. é.
Építőiparosok lapja. (Nagyvárad.) II. évf.
Az érdekes ujság. (Bodvarákó.) III. é.
Erdélyi oltáregyesületi lap. (Gyulafehérvár.) X. é.
Evangélikus népiskola. (Sopron.) XXIV. é.
Evangyliom trombita. (Arad.) II. é.
 " " (Törökszentmiklós.) VII. é.
Felvidéki ör. (Losoncz.) VI. é.
Forgalmi alkalmazott. (Budapest.) II. évf.
Fő- és székvárosi hirlap. (Budapest.) XX. é.
Fürdőalkalmazottak szaklapja. (Budapest.) IX. é.
Gabona-ésterménykereskedők lapja. (Nagyvárad.) II. é.
Gazdasági népiskola. (Hosszúfalva.) II. é.
A gyakorlati mesterszedés. (Budapest.) III. é.
Gyorsírási szemle. (Budapest.) IX. é.
Gyorsíróvilág. (Budapest.) II. é.
Haladás. (Kaposvár.) II. é.
A harminczhármas. (Budapest.) V. é.
Hasznos közlemények. (Budapest.) III. évf.
A ház. (Budapest.) V. é.
Házassági és családjogi szemle. (Budapest.) III. é.
Háznyúltenyésztés. (Eperjes.) V. é.
A hirdetés. (Budapest.) III. é.
Hivatalos értesítő. (Budapest.) XIII. évfolyam.
A hónap. (Nyiregyháza.) II. é.
Intézeti élet. (Budapest.) II. é.
Iparos ifjuság. (Marosvásárh.) II. é.
Irodalmi szalon. (Budapest.) II. é.
Az irodalom. (Budapest.) III. é.
Iskolai ünnepeink. Tanügyszépirodalmi havi folyóirat. (Marosvásárhely.) IV. köt.
A jog. (Nagyvárad.) II. é.
A jövődő. (Hódmezővásárhely.) III. é.
Kispest - szentlőrinczi kereskedők lapja. (Kispest.) III. é.
Kitartás. (Budapest.) XIV. é.
Kozmetika. (Budapest.) III. é.
Közdasági értesítő. (Nagyvárad.) III. é.
A közlekedés. (Budapest.) III. é.
Közlemények Dunántúl történetéhez. (Székesfehérvár.) II. é.
Magántisztviselők Közlönye. (Budapest.) II. é.
Magyar fáklya. (Budapest.) II. é.
Magyar hitelvédelem. (Budapest.) II. é.
Magyar kárpitosipar. (Budapest.) II. é.
Magyarországi borbély- és fodrászsegédek szaklapja. (Budapest.) VII. é.
Magyar szénúság. (Budapest.) IV. é.
Magyar szövetség. (Budapest.) IX. é.
Magyar táncmester. (Kisújszállás.) III. é.
Magyar varrógépkereskedők országos közlönye. (Nyiregyháza.) II. é.
A mezőgazdasági ipar. (Budapest.) II. é.
Mezőgazdasági közlemények. (Budapest.) II. é.
A m. kir. országos meteorológiai intézet feljegyzései. (Budapest.) XLII. é.
Magyar nőegyesületek lapja. (Budapest.) IV. é.
A modern iroda. (Budapest.) III. é.
A modern tanító. (Sopron.) II. é.
Munka. (Özd.) XI. é.
Munkásbiztosítási tisztviselők lapja. (Budapest.) II. é.
Nevelés. (Máramarosziget.) XXX. é.
A női kalap. (Budapest.) III. é.
A női kalapdivat. (Budapest.) II. é.
Országos gazdasági híradó. (Balassagyarmat.) II. é.
Országos gyorsíróközlöny. (Budapest.) XXV. é.
Országos nővényvédelmi értesítő. (Pozsony.) II. é.
Orvosi közlöny. (Budapest.) XI. é.
Páduai szent Antal hírnöke. (Budapest.) III. é.
A Pannonia evezős club értesítője. (Budapest.) III. é.
Rendőri lapok. (Szatmár.) IX. é.
A sakk. (Kecskemét.) II. é.
Svábhegyi értesítő. (Budapest.) II. é.
A szellem. (Budapest.) II. é.

- Szent Ferenc hírnöke.** (Kolozsvár.) X. é.
A szociáldemokrata. (Budapest.) II. é.
Szövetkezeti értesítő. (Budapest.) IV. é.
Szövetségünk. (Budapest.) IX. é.
Szt.-Lukácsfürdő. (Budapest.) XXV.
Szücs ujság. (Budapest.) III. é.
Társadalmi forradalom. (Budapest.) VI. é.
Telekkönyv. (Rákospalota.) XVII.
Történelmi tár. (Budapest.) XIII. é.

- Tűzhely.** (Budapest.) II. é.
Ujságárosok és lapkihordók szaklapja. (Budapest.) VI. é.
Új századok. (Rákospalota.) II. é.
Az ügyelő. (Budapest.) IV. é.
Vakok ügye. (Budapest.) IX. é.
Vasutas, postás, hajós. (Budapest.) II. é.
Zsilvölgyi iskola. (Lupény.) II. é.
 Összesen: Budapesten 66.
 Vidéken 50.

II. Idegen nyelvűek.

- Adevěrul.** (Budapest.) X. é.
Der Bauwerkmeister. (Wien—Pozsony.) II. é.
Blätter für Gemäldekunde. (Wien—Pozsony.) VIII. é.
Církevní listy. (Liptószentmiklós.) XXVI. é.
Debet und Credit. (Budapest.) V. é.
Evanjelický Kazateľ. (Liptószentmiklós.) VIII. é.
La fiaccola. (Fiume.) 1912. é.
Friedensklänge. (Budapest.) II. é.
Glasul poporului. (Budapest.) VI. é.
Gränicerul. (Karánsebes.) II. é.

- Granița.** (Karánsebes.) II. é.
Hungára studento. (Budapest.) III. é.
Națiunea. (Budapest.) II. é.
Neven. (Szabadka.) XXX. é.
Posol Svätého Antona. (Szenicz.) X. é.
Slovenský hospodár. (Szakolcza.) V. é.
Stupariul. (Lugos.) II. é.
Szelo. (Ungvár.) II. é.
Šzpomenak. (Pancsova.) XX. é.
Zivý Krestan. (Modor.) III. é.
 Összesen: Budapesten 6.
 Vidéken 14.

Folyóiratok statisztikája.

Magyar nyelvű folyóiratok.

	Megszüntek	Ujak	Különbözet
Budapesten	66	49	-17
Vidéken	50	31	-19
Együttvéve	116	80	-36

Nem magyar nyelvűek:

	Megszüntek	Ujak	Különbözet	
Német :	Budapesten	2	1	- 1
	vidéken	2	5	+ 3
Román :	Budapesten	3	—	- 3
	vidéken	3	2	- 1
Tót :	Budapesten	—	2	+ 2
	vidéken	5	3	- 2
Szerb :	Budapesten	—	—	—
	vidéken	1	—	- 1
Horvát :	Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken	1	2	+ 1
Orosz :	Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken	1	—	- 1
Olasz :	Budapesten	—	—	—
	vidéken	1	2	+ 1
Francia :	Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken	—	—	—
Esperantó :	Budapesten	1	—	- 1
	vidéken	—	3	+ 3
Összesen	Budapesten	6	6	—
	vidéken	14	17	+ 3
Együttvéve	20	23	+ 3	
Végösszeg	136	103	-33	

FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1912-ig.

Id. SZINNYEI JÓZSEF nyomán.

Az első magyar hirlap 1780 jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hirmondó*-ja). Budapesten 1788 okt. 8-án, szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Merkurius* címmel, hetenként kétszer járt és Paczkó Ferenc betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806 július 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*; szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840 elején 26 magyar lap volt hazánkban.

1847-ben 33.

1848—49-ben 86 magyar hirlap jelent meg.

1850 elején 9 lap adatott ki magyar nyelven.

1854 márc. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861 elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közli, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862-ben...	65	1888-ban...	561
1863-ban...	80	1889-ben...	600
1864-ben...	70	1890-ben...	636
1865-ben...	75	1891-ben...	645
1866-ban...	81	1892-ben...	676
1867-ben...	80	1893-ban...	699
1868-ban...	140	1894-ben...	735
1869-ben...	163	1895-ben...	806
1870-ben...	146	1896-ban...	801
1871-ben...	164	1897-ben...	1100
1872-ben...	198	1898-ban...	1207
1873-ban...	201	1899-ben...	1103
1874-ben...	208	1900-ban...	1132
1875-ben...	246	1901-ben...	1156
1876-ban...	240	1902-ben...	1216
1877-ben...	268	1903-ban...	1262
1878-ban...	281	1904-ben...	1330
1879-ben...	321	1905-ben...	1615
1880-ban...	368	1906-ban...	2292
1881-ben...	356	1907-ben...	2069
1882-ben...	412	1908-ban...	2059
1883-ban...	427	1909-ben...	2056
1884-ben...	482	1910-ben...	1680
1885-ben...	494	1911-ben...	1588
1886-ban...	516	1912-ben...	1626
1887-ben...	539		

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.